

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης

Ο λόγος παιδιού προσχολικής και μέσης παιδικής
ηλικίας για το πρόβλημα στη συστημική οικογενειακή
θεραπεία: Μία προσέγγιση ανάλυσης λόγου

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΜΑΡΓΙΟΥΛΑ

1^η Επιβλέπουσα: Ελευθερία Τσέλιου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Π.Τ.Π.Ε.

Παν/μίου Θεσσαλίας

2^η Επιβλέπουσα: Φωτεινή Μπονώτη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Π.Τ.Π.Ε. Παν/μίου

Θεσσαλίας

ΒΟΛΟΣ 2017

Ευχαριστίες

Ολοκληρώνοντας την παρούσα εργασία θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλλαν στην υλοποίησή της. Πρωτίστως, θα ήθελα να ευχαριστήσω την κυρία Τσέλιου Ελευθερία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στο Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, για τη συστηματική αρωγή της στο γνωστικό μέρος της εργασίας που ήταν πρωτόγνωρο σε εμένα, για την ενίσχυση της προσωπικής προσπάθειας και για την άμεση ανταπόκρισή της σε όλους τους προβληματισμούς μου.

Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω τα μέλη της ομάδας Ανάλυσης Λόγου του εργαστηρίου Ψυχολογίας του Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, η οποία με τις συναντήσεις, τη μελέτη βιβλιογραφίας αλλά και την ανταλλαγή επιστημονικών απόψεων έχτισε ένα σημαντικό υπόβαθρο για την εξέλιξη αυτής της εργασίας.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους δικούς μου ανθρώπους Γκίκα Κωνσταντίνα, Κιλιγκαρίδου Άννα και Παλιεράκη Σπύρο, για την συνεχή υποστήριξή τους για την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας.

Περιεχόμενα

Περίληψη	6
Εισαγωγή.....	8
Κεφάλαιο 1: Θεωρητικό πλαίσιο	12
1.1 Συστημική οικογενειακή θεραπεία: ορισμός και έννοιες	12
1.2 Συστημική οικογενειακή θεραπεία: ιστορική εξέλιξη	14
1.2.1 Κυβερνητική πρώτης τάξης	15
1.2.2 Κυβερνητική δεύτερης τάξης.....	19
1.2.3 Σύγχρονες προσεγγίσεις.....	20
1.3 Το Δομικό Μοντέλο Οικογενειακής Θεραπείας.....	20
1.3.1 Δομικό μοντέλο και Οικογενειακός κύκλος ζωής	22
1.4 Ανάλυση λόγου	23
1.4.1 Λογοψυχολογία και Ανάλυση Συνομιλίας.....	26
1.4.2 Κριτική Λογοψυχολογία	28
1.5 Οικογενειακή θεραπεία και παιδιά: ερευνητική σκοπιά	29
1.6 Λόγος παιδιού	30
Κεφάλαιο 2: Μέθοδος.....	35
2.1 Ερευνητικό σχέδιο	35
2.2 Δείγμα	36
2.3 Διαδικασία	39

2.4 Μέθοδος Ανάλυσης	39
Κεφάλαιο 3: Ανάλυση	45
3.1 Θέσεις παιδιού	46
3.2 Οργάνωση λόγου του παιδιού	47
3.3 Ρητορικά μοτίβα	48
3.4 Συνεδρία Α	49
3.4.1 Προσκαλώντας το παιδί ως ισότιμο συνομιλητή	50
3.4.2 Οργάνωση λόγου του παιδιού και η λειτουργία του	53
3.4.3 Λόγος παιδιού: πλαίσιο θεραπείας	53
3.4.4 Λόγος παιδιού: μετριασμός ισοτιμίας	56
3.4.5 Λόγος παιδιού: Επιχειρηματολογώντας / Διεκδικώντας μία ισότιμη θέση	61
3.5 Συνεδρία Β	64
3.5.1 Τοποθετώντας το παιδί σε θέση αντικειμένου	66
3.5.2 Λόγος παιδιού: διεκδικώντας θέση υποκειμένου	71
3.5.3 Αλληλεπιδραστικά φαινόμενα στο λόγο	78
3.6 Συνεδρία Γ	79
3.6.1 Προσεγγίζοντας το πρόβλημα	80
3.6.2 Τοποθετώντας το παιδί σε θέση αντικειμένου	81
3.6.3 Τοποθετώντας το παιδί σε θέση υποκειμένου	83
3.6.4 Λόγος παιδιού: ισοτιμία στη διαπραγμάτευση	84
3.6.5 Αλληλεπιδραστικά φαινόμενα στο λόγο	88

3.7 Συνεδρία Δ	89
3.7.1 Ανάμεσα σε δύο ταυτότητες	90
3.7.2 Τοποθετώντας τα δίδυμα: ενήλικες ή παιδιά	94
3.7.3 Λόγος παιδιού: Ισότιμος ενήλικας ή άβουλο παιδί;	97
Κεφάλαιο 4: Συζήτηση	108
4.1 Συμπεράσματα	108
4.2 Αναστοχασμός	111
4.3 Προτάσεις για μελλοντική έρευνα	112
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	114
Παραρτήματα.....	122
Συνεδρία Α.....	122
Συνεδρία Β.....	132
Συνεδρία Γ	135
Συνεδρία Δ	140

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα μελετά το λόγο παιδιών προσχολικής και μέσης παιδικής ηλικίας, σχετικά με το αναφερόμενο πρόβλημα, σε συνεδρίες συστημικής οικογενειακής θεραπείας. Στο ερευνητικό πεδίο δεν υπάρχει πληθώρα ερευνών σχετικά με το λόγο του παιδιού και ειδικότερα σε συνεδρίες οικογενειακής θεραπείας. Στην παρούσα έρευνα αναλύθηκαν τέσσερις συνεδρίες δομικού μοντέλου, οι οποίες εντοπίστηκαν στα βιβλία ‘Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας’ των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) και ‘Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία’ του Salvador Minuchin (2000), με τη μέθοδο της λογοψυχολογίας. Η λογοψυχολογία είναι ένα ρεύμα ανάλυσης λόγου που έχει εφαρμοστεί αρκετά στο πεδίο της οικογενειακής θεραπείας (Tseliou, 2013) και επικεντρώνεται σε ψυχολογικά φαινόμενα στο λόγο, λαμβάνοντας υπόψη το αλληλεπιδραστικό πλαίσιο όπου τοποθετείται ο ίδιος (Edwards & Potter, 2001). Επιπλέον, κατά την ανάλυση, χρησιμοποιήθηκε από το πεδίο της λογοψυχολογίας το μοντέλο δράσης λόγου (DAM) καθώς και οι αρχές της ανάλυσης συνομιλίας. Μετά την ανάλυση των δεδομένων αναδείχθηκε ότι τα παιδιά στο λόγο τους, στο πλαίσιο της θεραπείας, φαίνεται να παρουσιάζουν ένα διττό ρόλο. Από τη μία πλευρά, χρησιμοποιώντας διάφορους ρητορικούς μηχανισμούς, όπως η ανοιχτή άρνηση, μοιάζει να θέτουν τον εαυτό τους σε θέση ενεργού υποκειμένου και ισότιμη πολλές φορές με τους ενήλικες συνομιλητές τους. Από την άλλη, με τη χρήση του μετριασμού στο λόγο τους, τίθενται σε θέση αντικειμένου, εφόσον δεν αντιδρούν στο λόγο των ενηλίκων που τους δίνει αυτή τη θέση. Οι ενήλικες από τη μεριά τους φαίνεται να τοποθετούν τα παιδιά σε αυτή τη θέση με τη χρήση κυρίως κατηγορικών υπαγωγών, καθώς τα παιδιά τοποθετούνται σε κατασκευασμένες κατηγορίες με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Ακόμη, στο λόγο τους παρατηρείται απόδοση κατηγοριών στα παιδιά και χρήση γεγονικών περιγραφών, οι οποίες προσδίδουν

αίσθηση αλήθειας και αντικειμενικότητας στον εκάστοτε ισχυρισμό. Όσον αφορά τον θεραπευτή, ο λόγος του προς τα παιδιά μοιάζει να διαφοροποιείται από αυτόν των υπόλοιπων ενηλίκων. Συγκεκριμένα, με το λόγο του φαίνεται να δίνεται στα παιδιά υπόσταση υποκειμένου καθώς τα προσκαλεί ως ισάξιους συνομιλητές στη συζήτηση, παρά την ιεραρχικά ανώτερη θέση του σύμφωνα με το δομικό μοντέλο. Τέλος, τα ευρήματα αυτής της έρευνας σε πολλά σημεία συμφωνούν με παρόμοια ερευνητικά πορίσματα ενώ σε άλλες περιπτώσεις φαίνεται να προσθέτουν κάποια στοιχεία. Το κυριότερο συμπέρασμα που γίνεται φανερό είναι ότι τα παιδιά, παρ' ότι αντιμετωπίζονται ως μη ισότιμοι συνομιλητές αρκετά συχνά, επιχειρηματολογούν με τρόπους όπως αυτοί των ενηλίκων. Το γενικό αυτό συμπέρασμα ίσως δίνει ένα ακόμη έναυσμα για περαιτέρω μελέτη της οργάνωσης του λόγου των παιδιών στο πλαίσιο της θεραπείας.

Λέξεις-κλειδιά: Δομικό μοντέλο, θέση παιδιού, Ανάλυση Λόγου, Λογοψυχολογία, οικογενειακή θεραπεία.

Εισαγωγή

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται μία έρευνα που είχε ως σκοπό τη μελέτη του λόγου παιδιών προσχολικής και μέσης παιδικής ηλικίας, σχετικά με το αναφερόμενο πρόβλημα, σε συνεδρίες συστημικής οικογενειακής θεραπείας.

Η συστημική οικογενειακή θεραπεία έχει ένα μεγάλο εύρος ρευμάτων με διαφορετικές προσεγγίσεις το κάθε ένα, διατηρώντας όμως το βασικό στοιχείο της έμφασης στο λόγο και την επικοινωνία (Goldenberg & Goldenberg, 2005). Στην έρευνα αυτή μελετώνται συνεδρίες συστημικής προσέγγισης και ειδικότερα δομικού μοντέλου θεραπείας που έγιναν από τον ίδιο τον εισηγητή του μοντέλου, τον θεραπευτή Salvador Minuchin. Αυτό το θεραπευτικό μοντέλο δίνει έμφαση στις έννοιες της δομής και της ιεραρχίας τόσο για την κατανόηση του οικογενειακού συστήματος στο πλαίσιο της υγείας όσο και σε αυτό της παθολογίας. Επομένως, η δομή του πλαισίου αποτελεί τη βάση για τη μελέτη του λόγου των ατόμων που βρίσκονται μέσα σε αυτό. Αναλυτικότερα, υπάρχει μία ιεραρχία που ακολουθείται από τον θεραπευτή και προσπαθεί να μεταδώσει στα μέλη της οικογένειας. Ο θεραπευτής είναι αυτός που καθοδηγεί τη θεραπεία ενώ έπειτα «ακολουθούν» οι ενήλικες και τέλος τα παιδιά. Σε αυτόν τον δομημένο τρόπο ιεράρχησης, ο δομικός θεραπευτής είναι ένας εξωτερικός παρατηρητής των λειτουργιών που συντελούνται στη διαδικασία. Από αυτή τη θέση παρεμβαίνει στη διάρθρωση του συστήματος και τον τρόπο λειτουργίας του, με σκοπό τη διαχείριση του προβλήματος (Minuchin, 2000).

Στο ερευνητικό πεδίο υπάρχουν έρευνες σχετικές με το λόγο του παιδιού είτε σε πλαίσια οικογενειακής θεραπείας, όπως για παράδειγμα η έρευνα της O'Reilly (2010), βασισμένη σε μαγνητοσκοπημένες οικογενειακές θεραπείες είτε όχι, όπως η μελέτη μαγνητοσκοπημένων οικογενειακών γευμάτων των Jenkins και Hepburn

(2015). Η συνολική εικόνα που δίνουν είναι ότι οι ενήλικες στην θεραπεία συχνά αντιμετωπίζουν τα παιδιά άνισα, σε σύγκριση με τους υπόλοιπους παρόντες ενήλικες, όπως στην περίπτωση της διακοπής του λόγου των μελών της οικογένειας από τον θεραπευτή (O'Reilly, 2008). Ακόμη, αυτό γίνεται και με την κατηγοριοποίηση των παιδιών μέσω της απόδοσης κατηγοριών με αρνητικές έννοιες, όπως η ετικέτα του 'άτακτου' παιδιού (O'Reilly, 2007). Ένα ακόμη παράδειγμα είναι η περίπτωση της αρνητικής ανταπόκρισης στην προσπάθεια του παιδιού να διακόψει το θέμα συζήτησης ή να το αλλάξει (O'Reilly, 2006). Ακόμη, σε έρευνες πιο εστιασμένες στο λόγο του παιδιού παρατηρήθηκε αμφισβήτηση της αλήθειας του λόγου του από τους γονείς (Jenkins & Hepburn, 2015). Εκτός από το ερευνητικό θέμα των παραπάνω μελετών, σημαντικό ρόλο έχει η ανάλυση λόγου που χρησιμοποιήθηκε για την ανάλυση των δεδομένων. Σε κάποιες έρευνες όπως αυτές των Jenkins και Hepburn (2015) και της O'Reilly (2010) χρησιμοποιήθηκε η ανάλυση λόγου, ένα ρεύμα που παρέχει θεωρία, εργαλεία και μέθοδο ώστε να αναλυθεί συστηματικά ο λόγος και τα φαινόμενα μέσα σε αυτόν (Edwards & Potter, 2012).

Σε όλες τις έρευνες που αναφέρονται στην παρούσα εργασία διαφαίνεται η ανάγκη μελέτης του λόγου του παιδιού αλλά και ο ρόλος του, ο οποίος φαίνεται να είναι παραγωγικός και ενεργητικός στο πλαίσιο της οικογενειακής θεραπείας. Η παρούσα έρευνα επιλέγει τη μελέτη του λόγου παιδιού σε ένα πλαίσιο οικογενειακής θεραπείας που δεν έχει εξεταστεί μέχρι σήμερα και αφορά στη θεραπευτική προσέγγιση του δομικού μοντέλου, στην οποία το παιδί συμμετέχει από έναν «κατώτερο» ιεραρχικά ρόλο, λόγω της προσέγγισης του συγκεκριμένου μοντέλου. Έτσι, στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιείται η λογοψυχολογία ως μέθοδος ανάλυσης του λόγου του παιδιού αλλά και των υπόλοιπων μελών του συστήματος, με σκοπό την

εξέταση του λόγου του παιδιού γύρω από το πρόβλημα στην περίπτωση αποσπασμάτων από τέσσερις συνεδρίες.

Αναλυτικά, η εργασία αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια που αναφέρονται στο θεωρητικό πλαίσιο σε συνάφεια με το περιεχόμενο της έρευνας, στη μέθοδο που ακολουθήθηκε, στην ανάλυση των δεδομένων και τέλος στη συζήτηση που περιέχει τα συμπεράσματα και μια αναστοχαστική αποτίμηση της ερευνητικής διαδικασίας. Ξεκινώντας με το θεωρητικό πλαίσιο, στο πρώτο κεφάλαιο, αναλύεται η προσέγγιση της συστημικής οικογενειακής θεραπείας με τις βασικές αρχές της. Ακολουθεί η ιστορική εξέλιξη του πεδίου καθώς και οι προσεγγίσεις που το απαρτίζουν μέσα από τον διαχωρισμό των ενότητων: Κυβερνητική πρώτης, δεύτερης τάξης και σύγχρονες προσεγγίσεις. Έπειτα, παρουσιάζεται το δομικό μοντέλο που έχει κεντρική θέση στην παρούσα έρευνα. Το πρώτο κεφάλαιο συνεχίζει με τις ενότητες που αφορούν την επιστημολογική θεωρία σχετικά με την ανάλυση λόγου και τα ρεύματα που την απαρτίζουν. Αυτό το κεφάλαιο κλείνει με την αναφορά στα παιδιά στην οικογενειακή θεραπεία και ειδικότερα στο λόγο των παιδιών, μέσα από μία σχετική ερευνητική επισκόπηση, καθώς και με αναφορά στο ερευνητικό ερώτημα της παρούσας μελέτης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μέθοδος που ακολουθήθηκε σε όλη την ερευνητική διαδικασία με ενότητες που αφορούν αρχικά στο είδος του ερευνητικού σχεδίου, στο δείγμα, τα χαρακτηριστικά και τον τρόπο επιλογής του ενώ έπεται η ερευνητική διαδικασία που ακολουθήθηκε για την υλοποίηση της παρούσας έρευνας. Τέλος, γίνεται αναφορά στη μέθοδο που χρησιμοποιήθηκε για την ανάλυση των δεδομένων.

Το επόμενο κεφάλαιο, αυτό της ανάλυσης, διαρθρώνεται ως εξής: πρώτα αναφέρεται η γενική εικόνα της ανάλυσης με θεματικές ενότητες που παρουσιάζουν τους κεντρικούς άξονες της ανάλυσης. Έπειτα, η κάθε συνεδρία αναλύεται ξεχωριστά

με τους δικούς της άξονες που τεκμηριώνονται με αντίστοιχα αποσπάσματα της εκάστοτε συνεδρίας.

Τέλος, το τέταρτο κεφάλαιο της συζήτησης αναφέρεται στα ευρήματα και τα συμπεράσματα που προκύπτουν από αυτά, σε σύγκριση με άλλα ερευνητικά δεδομένα, ενώ συμπεριλαμβάνεται και αναστοχασμός όσον αφορά την ερευνητική διαδικασία αλλά και την ίδια την ερευνήτρια.

Κεφάλαιο 1: Θεωρητικό πλαίσιο

1.1 Συστημική οικογενειακή θεραπεία: ορισμός και έννοιες

Ο όρος «οικογενειακή θεραπεία» είναι αρκετά δύσκολο να αποσαφηνιστεί λόγω του ότι έχει μία συνεχή μεταβολή μέσα στα χρόνια και χαρακτηρίζεται από πολλές διαφορετικές «οπτικές γωνίες», με αποτέλεσμα το συγκεκριμένο πεδίο να αποτελεί ένα κράμα προσεγγίσεων. Η ίδια μίξη προσεγγίσεων παρατηρείται και στη συστημική προσέγγιση της οικογενειακής θεραπείας, η οποία εξελίσσεται και μεταβάλλεται στα χρόνια (Tseliou, 2014). Έτσι, η ιστορική εξέλιξη του όρου ίσως θα μπορούσε να θέσει τα θεωρητικά θεμέλια στην αρχική προσέγγισή του καθώς και των εννοιών που συνδέονται με τον όρο αυτόν.

Αρχικά, η εμφάνιση της οικογενειακής θεραπείας ως νέα προσέγγιση στο θεραπευτικό πεδίο ήρθε με τη λήξη του δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου και τις αλλαγές στην κοινωνία και τις δομές της. Μετά από το πλήγμα του πολέμου, οι άνθρωποι στράφηκαν σε επαγγελματίες του θεραπευτικού κλάδου, οι οποίοι διέκριναν ως σημαντικό στοιχείο το οικογενειακό πλαίσιο (Goldenberg & Goldenberg, 2005). Σε εκείνο το χρονικό διάστημα χτίστηκαν τα θεμέλια για την οικογενειακή θεραπεία, που αργότερα αναπτύχθηκε και απόκτησε ποικίλες επιρροές και τελικώς προσεγγίσεις, με μία από αυτές την συστημική.

Κατά τη συστημική θεραπεία δίνεται έμφαση στις αλληλεπιδράσεις αυτές που είναι οργανωμένες σε ρητορικά / αλληλεπιδραστικά μοτίβα (Tseliou, 2014), ως σημείο παρέμβασης για την αντιμετώπιση των προβλημάτων. Όσον αφορά την πηγή του προβλήματος, θεωρείται πως τα προβλήματα δεν αποδίδονται σε ένα άτομο και δεν έχουν ενδοατομικό χαρακτήρα, αλλά συνδέονται με τους τρόπους επικοινωνίας μέσα στο πλαίσιο συστημάτων όπως π.χ. η οικογένεια. Σκοπός της συστημικής οικογενειακής θεραπείας είναι να διαφοροποιηθεί το πλαίσιο μέσω της αλλαγής στη

νοηματοδότηση του προβλήματος (Carr, 2012), ώστε τα μέλη του οικογενειακού συστήματος να μπορούν να το διαχειρίζονται αποτελεσματικότερα (Goldenberg & Goldenberg, 2005).

Δύο βασικές έννοιες που χρησιμοποιούνται στην παρούσα εργασία από το πεδίο της συστημικής οικογενειακής θεραπείας είναι ο «αναφερόμενος ασθενής» και το «αναφερόμενο πρόβλημα». Το αναφερόμενο πρόβλημα αφορά στις δυσκολίες των οικογενειών για την αντιμετώπιση των οποίων τα μέλη των οικογενειών συμμετέχουν σε οικογενειακές θεραπευτικές συνεδρίες και μπορεί να αφορούν το σύνολο της ζωής της οικογένειας, ενώ μπορεί να εντοπίζονται επίσης σε οποιοδήποτε στάδιό της. Οι αποδέκτες των δυσκολιών είναι όλα τα μέλη της οικογένειας και κάποιες φορές και μέλη της κοινότητας που την περιβάλλει (Carr, 2012). Τα προβλήματα αυτά στο χώρο της συστημικής οικογενειακής θεραπείας προσεγγίζονται με ποικίλους τρόπους από τις επιστημολογικά διαφορετικές ψυχοθεραπευτικές κατευθύνσεις, που προβάλλουν μία άλλη σκοπιά η καθεμία (Goldenberg & Goldenberg, 2005).

Συχνά οι οικογένειες στοχοποιούν ένα μέλος τους ως φορέα του αναφερόμενου προβλήματος (O'Reilly, 2014) και το μέλος αυτό παρουσιάζεται ως «ασθενής» στο λόγο του οικογενειακού συνόλου, συμπεριλαμβανομένου ίσως και του ίδιου του ατόμου αυτού. Συμπερασματικά, με τη χρήση του όρου «αναφερόμενος ασθενής» στην οικογενειακή θεραπεία επιχειρείται το να μην αποδοθεί κάποια παθογένεια στο άτομο (Tseliou, 2014). Ο «αναφερόμενος ασθενής» επί της ουσίας εκδηλώνει κάποια συμπτώματα που αναδεικνύουν την δυσλειτουργία της ίδιας της οικογένειας ή γενικά του πλαισίου στο οποίο βρίσκεται το άτομο. Συνεπώς, το αναφερόμενο πρόβλημα μεταφέρεται από το άτομο στην ομάδα, κάνοντας έτσι ισχυρότερο το χαρακτηριστικό της έμφασης στη «διαπροσωπικότητα» που χαρακτηρίζει τη συστημική οικογενειακή θεραπεία (Goldenberg & Goldenberg, 2005. Hoffman, 1990).

1.2 Συστημική οικογενειακή θεραπεία: ιστορική εξέλιξη

Το οικογενειακό πλαίσιο άρχισε να γίνεται επίκεντρο μελέτης πιο συστηματικά κατά τις δεκαετίες των 1940 και 1950, μέσω ερευνών σχετικά με τη σχιζοφρένεια, η οποία μέχρι τότε προσεγγιζόταν κυρίως ως ενδοψυχική διαταραχή. Έτσι, η πρώτη αναφορά με ερευνητικά ευρήματα, σχετικά με την σύνδεση της οικογένειας του ασθενούς με το φαινόμενο της σχιζοφρένειας, έγινε από τους Lidz και Lidz (Goldenberg & Goldenberg, 2005). Παρά τα νέα δεδομένα στον τότε επιστημονικό κόσμο, την εισαγωγή της συστημικής οπτικής στο χώρο της ψυχοθεραπείας θεωρείται ότι πραγματοποίησε ο Gregory Bateson στη δεκαετία του 1950 (Tseliou, 2014). Στη μελέτη του μαζί με άλλους επιστήμονες κατέληξαν πως η εμφάνιση σχιζοφρένειας συνδέεται με έναν τύπο επικοινωνιακής δυσλειτουργίας της οικογένειας και κυρίως της μητρικής επικοινωνιακής σχέσης με το παιδί. Ο Bateson για να περιγράψει αυτόν τον τύπο επικοινωνίας εισήγαγε τον όρο «διπλός δεσμός» (Dallos & Draper, 2000), που αναφέρεται σε ένα μοτίβο αντιφατικών επικοινωνιακών μηνυμάτων που στέλνει η μητέρα κυρίως προς το παιδί. Όταν το παιδί αντιλαμβάνεται αυτήν την αντίφαση και το εκδηλώνει ενώ η μητέρα το αρνείται, δημιουργείται μία σύγχυση στο παιδί που επηρεάζει και τη συμπεριφορά του με αντίστοιχο τρόπο. Κατά αυτόν τον τρόπο η ερευνητική ομάδα του Bateson προσπάθησε να εξηγήσει την εμφάνιση σχιζοφρένειας, εκφράζοντας την άμεση σχέση της σχιζοφρένειας με τις διαπροσωπικές οικογενειακές σχέσεις (Goldenberg & Goldenberg, 2005).

Η πορεία της συστημικής οικογενειακής θεραπείας συνεχίζει έως και σήμερα με διαρκείς αλλαγές που δημιούργησαν διάφορες προσεγγίσεις, εμπλουτίζοντας το επιστημονικό αυτό πεδίο. Οι προσεγγίσεις αυτές ενώ διαφέρουν μεταξύ τους και η καθεμία έχει δώσει μία μοναδική οπτική στη συστημική οικογενειακή θεραπεία ταυτόχρονα έχουν κάποια κοινά σημεία. Η εξέλιξη του πεδίου μπορεί να διακριθεί σε

τρεις φάσεις, αυτή της Κυβερνητικής πρώτης τάξης (1950-μέσα 1970), της Κυβερνητικής δεύτερης τάξης (μέσα 1970-μέσα 1980) και της σύγχρονης κοινωνικο-κονστρουξιονιστικής προσέγγισης (μέσα 1980-σήμερα) (Dallos & Draper, 2000).

1.2.1 Κυβερνητική πρώτης τάξης

Στην Κυβερνητική πρώτης τάξης ανήκουν τέσσερις βασικές ψυχοθεραπευτικές προσεγγίσεις, αυτή του δομικού μοντέλου του Salvador Minuchin, του στρατηγικού μοντέλου του Haley, του επικοινωνιακού μοντέλου και του μοντέλου του Μιλάνο στην πρώτη του φάση (Tseliou, 2014). Τη δημιουργία των μοντέλων αυτών επηρέασαν δύο βασικές θεωρίες που καθόρισαν τη φάση αυτή, η Γενική θεωρία Συστημάτων του von Bertalanffy και η θεωρία περί Κυβερνητικής του Norbert Wiener (Goldenberg & Goldenberg, 2005). Αξίζει να σημειωθεί ότι οι θεωρίες αυτές προέρχονται από τη Βιολογία και τα Μαθηματικά, και όχι από κάποια ψυχολογική προσέγγιση (Goldenberg & Goldenberg, 2005. Tseliou, 2014).

Η Γενική Θεωρία Συστημάτων του βιολόγου Ludwig von Bertalanffy ξεκίνησε από τη βιολογία και όσον αφορά τη μεταγενέστερη εφαρμογή της στην οικογενειακή θεραπεία, υποστηρίζει ότι η οικογένεια αποτελεί ένα σύστημα που ανήκει σε μία συνεχή αλυσίδα άλλων συστημάτων, διαρθρωμένα με ιεραρχική σειρά (Παπαδιώτη-Αθανασίου, 2014). Η έννοια του συστήματος αναφέρεται σε ένα «όλο» που απαρτίζεται από επιμέρους μέρη, τα οποία είναι τόσο αλληλεξαρτώμενα μεταξύ τους που η κάθε μεταβολή του ενός επηρεάζει τα υπόλοιπα και συνεπώς το «όλο» (Dallos & Draper, 2000). Τα συστήματα μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε συγκεκριμένα και αφαιρετικά και σε ζωντανά και τεχνικά, ως προς το περιεχόμενό τους. Βέβαια, υπάρχουν και άλλες διακρίσεις των συστημάτων από την επιστημονική κοινότητα όπως σε ζωντανά βιολογικά, φυσικοχημικά και τεχνητά ή σε άψυχα, ζωντανά και ψυχοκοινωνικά. Τα άλλα συστήματα της ιεραρχίας μπορεί να

εμπεριέχουν το σύστημα της οικογένειας και να ονομάζονται υπερσυστήματα αλλά μπορεί ακόμη και να εμπεριέχονται τα ίδια στο σύστημα της οικογένειας και να ονομάζονται υποσυστήματα. Συνεπώς, τα υπερσυστήματα, τα συστήματα και τα υποσυστήματα ανήκουν σε μία ιεραρχική ακολουθία και διαχωρίζονται μεταξύ τους με τα «όρια». Τα όρια «χαράζουν» ένα χώρο που καταλαμβάνει το σύστημά τους μέσα στο οποίο τα μέλη αναλαμβάνουν συγκεκριμένους ρόλους. Φυσικά, τα όρια των συστημάτων δεν χαράζουν αυτόνομα τον χώρο αλλά σε πολλές περιπτώσεις μπορούν και αναδιαμορφώνονται από το υποκείμενο που ερευνά το εκάστοτε σύστημα. Πιο συγκεκριμένα, τα όρια που περιβάλλουν το σύστημα της οικογένειας περικλείουν τα μέλη της και η λειτουργία τους είναι να τα διαχωρίζουν από τα άτομα έξω από αυτήν. Ο διαχωρισμός των ατόμων «εντός» και «εκτός» της οικογένειας αποτελεί κύριο στοιχείο της έννοιας «οικογένεια» και έτσι επηρεάζει και τον σχηματισμό του ορισμού της (Παπαδιώτη-Αθανασίου, 2014).

Η δεύτερη θεωρία που συνέβαλε στα θεραπευτικά μοντέλα της Κυβερνητικής πρώτης τάξης είναι η Κυβερνητική, που προέρχεται από τις επιστήμες των υπολογιστών με κύριους υποστηρικτές τον μαθηματικό Norbert Wiener, τον κοινωνικό ψυχολόγο Kurt Lewin και τον ανθρωπολόγο Gregory Bateson (Goldenberg & Goldenberg, 2005). Η κυβερνητική επιστημολογία αναπτύχθηκε για τη μελέτη διαφορετικών τρόπων σκέψης και γνώσης και βρήκε εφαρμογή κυρίως στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Σύμφωνα με αυτήν, ένα σύστημα μπορεί να ελεγχθεί μέσω μηχανισμών ανατροφοδότησης και κατανοείται μελετώντας τη δομή του, δηλαδή τον τρόπο που είναι οργανωμένο. Ο ανθρωπολόγος και εθνολόγος Gregory Bateson ήταν αυτός που μετέφερε αυτήν την επιστημολογία στις κοινωνικές επιστήμες, παρομοιάζοντας την οικογένεια με ένα σύστημα κυβερνητικής (Hoffman, 1990). Οι δύο αυτές θεωρίες, της Κυβερνητικής και της Γενικής θεωρίας συστημάτων

οδήγησαν στο βασικό χαρακτηριστικό της Κυβερνητικής πρώτης τάξης που είναι η αποστασιοποιημένη θέση του ερευνητή, συνεπώς και του θεραπευτή, από το αντικείμενο παρατήρησής του, το οικογενειακό σύστημα. Συγκεκριμένα στην οικογενειακή θεραπεία, ο θεραπευτής θεωρείται εξωτερικός παρατηρητής των συστημάτων και δεν εμπλέκεται σε αυτά ενώ βέβαια έχει στόχο την αλλαγή του συστήματος. Αυτό είναι και η ειδοποιός διαφορά μεταξύ Κυβερνητικής πρώτης και δεύτερης τάξης, δηλαδή η θέση του θεραπευτή στην θεραπευτική διαδικασία (Goldenberg & Goldenberg, 2005).

1.2.1.1 Μοντέλο του Μιλάνου

Παρ' ότι το μοντέλο του Μιλάνου ανήκει στην Κυβερνητική πρώτης τάξης, η συστημική οικογενειακή θεραπεία συχνά ταυτίζεται με το μοντέλο αυτό, έτσι η αντίστοιχη αναφορά ίσως βοηθήσει περισσότερο στην κατανόηση της προσέγγισης της συστημικής οικογενειακής θεραπείας. Η σχολή του Μιλάνου δημιουργήθηκε το 1968 στην ομώνυμη πόλη στο Ινστιτούτο Οικογενειακών Μελετών από την αναλύτρια παιδιών Mara Selvini-Palazzoli. Η τότε ψυχαναλύτρια μαζί με τον Luigi Boscolo, τη Giuliana Prata και τον Gianfranco Cecchin στράφηκαν στην συστημική προσέγγιση, ακολουθώντας την δουλειά του Bateson, βασιζόμενοι στην κυκλική αιτιότητα και την κυβερνητική (Hoffman, 1990). Σύμφωνα με την έννοια της κυκλικής αιτιότητας, το οποιοδήποτε γεγονός με υποκείμενο ένα άτομο επηρεάζει συνεχόμενα και κυκλικά όχι μόνο τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας αλλά και το ίδιο το πλαίσιο της. Φυσικά σε αυτήν την περίπτωση δεν ακολουθείται μία μονόδρομη ροή γεγονότων αλλά μία ακολουθία με πολλαπλές κατευθύνσεις χωρίς συγκεκριμένη και προκαθορισμένη πορεία (Goldenberg & Goldenberg, 2005). Το έργο αυτής της ομάδας συνέβαλε σημαντικά στην αναγνώριση της συστημικής προσέγγισης στη θεραπεία οικογενειών στην Ευρώπη.

Χαρακτηριστική είναι η διαδικασία της θεραπείας που ακολουθήθηκε και περιλαμβάνει μια θεραπευτική ομάδα με δύο θεραπευτές και δύο παρατηρητές. Οι δύο θεραπευτές βρίσκονταν σε ένα δωμάτιο με την οικογένεια ενώ οι παρατηρητές στέκονταν πίσω από έναν μονόδρομο καθρέφτη και παρατηρούσαν τη διαδικασία. Ακόμη, μπορούσαν κατά τη διάρκεια της θεραπείας να συζητήσουν έξω από το δωμάτιο με κάποιον θεραπευτή ώστε να βοηθήσουν την διαδικασία μέσα στο δωμάτιο. Τελειώνοντας τη συνεδρία, που συνήθως διαρκούσε μία ώρα, οι τέσσερις ειδικοί αποφάσιζαν τη θεραπευτική παρέμβαση και την ανακοίνωναν σε όλα τα μέλη της οικογένειας. Πολλές από τις συνεδρίες μπορεί να γίνονταν με συγκεκριμένα υποσυστήματα της οικογένειας όπως σύζυγοι, μητέρα- παιδί, ανάλογα με το επίκεντρο της θεραπείας (Hoffman, 1990). Άλλα στοιχεία του μοντέλου του Μιλάνου που εισήχθησαν στην γενικότερη έννοια της συστημικής οικογενειακής θεραπείας αφορούν την προσέγγιση του θεραπευτή. Συγκεκριμένα, οι θεραπευτές βασίζονται τη θεραπεία της οικογένειας ισάζια σε όλα τα μέλη της και δεν διαχωρίζουν κάποιον ως «ασθενή». Αντιθέτως, παρατηρούν ολιστικά το σύστημα της οικογένειας και επεμβαίνουν στο πλαίσιό της, στο σχηματισμό του οποίου όλοι θεωρείται ότι φέρουν ευθύνη. Το επικαλούμενο «πρόβλημα» λοιπόν αποδίδεται στον τρόπο επικοινωνίας της οικογένειας και στην οργάνωση που δημιουργούν οι ίδιοι στο σύστημά τους. Οι θεραπευτές της σχολής του Μιλάνου, στην αρχική φάση του μοντέλου, υιοθέτησαν τον ίδιο τρόπο επικοινωνίας με αυτόν της οικογένειας με σκοπό να συντελέσουν στην αλλαγή του οικογενειακού συστήματος κατά τη θεραπεία. Αυτή η τεχνική ονομάζεται «αντιπαράδοξο» και βασίζεται στη θεωρία του «διπλού δεσμού» του Bateson (Goldenberg & Goldenberg, 2005. Hoffman, 1990).

1.2.2 Κυβερνητική δεύτερης τάξης

Η εξέλιξη της Κυβερνητικής της πρώτης τάξης αναπτύχθηκε από θεωρητικούς της Κυβερνητικής, όπως οι Heinz von Foerster, Humberto Maturana, και Francisco Varela (Tseliou, 2014). Πρωταρχικό ρόλο σε αυτήν την προσέγγιση κατέχει η κονστρουκτιβιστική θεωρία και σύμφωνα με αυτήν δίνεται έμφαση στα μέλη του συστήματος και στις κατασκευές τους για την πραγματικότητα. Εφόσον γίνεται αποδεκτή η ιδέα ότι η «πραγματικότητα» της οικογένειας επηρεάζεται από τις υποκειμενικές κατασκευές των μελών της, αντίστοιχα, αναγνωρίζεται η επιρροή της συμμετοχής του θεραπευτή στο παρατηρούμενο σύστημα.

Συγκεκριμένα, ο θεραπευτής μαζί με τα μέλη του συστήματος κατασκευάζουν νέες οπτικές της πραγματικότητάς τους ώστε να αφήσουν πίσω τις κατασκευές που εμπεριέχουν προβλήματα. Έτσι, πλέον ο θεραπευτής συμμετέχει σε διάλογο με την οικογένεια και προσπαθούν όλοι μαζί να αποδομήσουν τις παγιωμένες κατασκευές των μελών για την εικόνα της οικογένειας. Μέσα από αυτή τη διεργασία όλοι μαζί ανακατασκευάζουν την κοινή τους πραγματικότητα δίνοντας όμως βάρος στην ματιά του κάθε μέλους και στην υποκειμενικότητά του (Goldenberg & Goldenberg, 2005).

Αντίστοιχες ιδέες ενστερνίζονταν οι Humberto Maturana, Francisco Varela, Heinz von Foerster, Hoffman και Keeney στο πλαίσιο της σκέψης των οποίων αναπτύχθηκε η κυβερνητική δεύτερης τάξης σε διαφοροποίηση από την κυβερνητική πρώτης τάξης. Η διαφορά είναι ότι στο πλαίσιο της β' κυβερνητικής, τα ζωντανά συστήματα όπως η οικογένεια αντιμετωπίζονται ως αυτόνομα, αυτό-καθοριζόμενα συστήματα, κατ' επέκταση η αλλαγή που επιφέρεται από τη θεραπεία καθιστά τον θεραπευτή μέρος του πλαισίου, συμμετέχοντα και όχι εξωτερικό παρατηρητή του θεραπευτικού συστήματος (Goldenberg & Goldenberg, 2005).

1.2.3 Σύγχρονες προσεγγίσεις

Οι σύγχρονες προσεγγίσεις στη συστημική οικογενειακή θεραπεία εστιάζουν στην κονστρουκτιβιστική προσέγγιση, που υπήρχε ήδη από την περίοδο της Κυβερνητικής δεύτερης τάξης, με μία στροφή στην αναγνώριση της συμβολής του κοινωνικού πλαισίου αλλά και της γλώσσας (Goldenberg & Goldenberg, 2005). Οι πρωτοπόροι αυτής της φάσης υπήρξαν οι Anderson και Goolishian με την Συνεργατική προσέγγιση Γλωσσικών Συστημάτων, η Hoffman με την αξιοποίηση των Ομάδων Αναστοχασμού, οι White και Epston με την αφηγηματική προσέγγιση και ο Jaakko Seikkula και οι συνεργάτες του με την προσέγγιση του Ανοιχτού διαλόγου (Tseliou, 2014). Σε αυτή την εξελικτική φάση και σύμφωνα με την προσέγγιση του Κοινωνικού Κονστρουξιονισμού (Burr, 1995) βασικό ρόλο έχει η γλώσσα στα πλαίσια της οικογενειακής θεραπείας, η οποία χτίζει κατασκευές σχετικές με θέματα που αφορούν τα μέλη της οικογένειας. Οι κατασκευές όμως εμπεριέχουν νοήματα που παραπέμπουν σε ιδεολογικά αλλά και κοινωνικά ζητήματα. Ως αποτέλεσμα τα υποκείμενα έχουν τη δύναμη να «κατασκευάζουν αλήθειες», οι οποίες όμως έχουν τις ρίζες τους στις ιστορικές και κοινωνικό-πολιτισμικές συνθήκες και γίνονται αντικείμενο παρατήρησης από τον θεραπευτή. Όσον αφορά τον θεραπευτή, ο ρόλος παραμένει, όπως στην Κυβερνητική δεύτερης τάξης, συμμετοχικός στο οικογενειακό σύστημα καθώς ο θεραπευτής προσεγγίζεται ως μέλος του θεραπευτικού συστήματος και όχι ως εξωτερικός παρατηρητής (Dallos & Draper, 2000).

1.3 Το Δομικό Μοντέλο Οικογενειακής Θεραπείας

Το δομικό μοντέλο ακολουθεί την προσέγγιση της Κυβερνητικής πρώτης τάξης και έχει χαρακτηριστεί από την συμβολή του θεραπευτή Minuchin. Καθώς οι συνεδρίες που χρησιμοποιούνται στην παρούσα έρευνα είναι του Minuchin θεωρείται

σημαντική η αναφορά στο Δομικό μοντέλο οικογενειακής θεραπείας και σε αυτά που πρεσβεύει.

Η δομική οικογενειακή θεραπεία διαχωρίζεται από τις κλασικές ψυχοθεραπευτικές προσεγγίσεις που στοχεύουν στον ψυχισμό του ατόμου. Σε αντίθεση με αυτές, εστιάζει και αναλύει το άτομο ως μέλος της δομής της οικογένειας, εισάγοντας έτσι τη σημασία του ρόλου της αλληλεπίδρασης με τα υπόλοιπα μέλη. Ακόμη, ένας ορισμός που θα μπορούσε να δοθεί στην «οικογένεια» σύμφωνα με το δομικό μοντέλο περιλαμβάνει την έννοια της ομαδοποίησης και των συγκεκριμένων ρόλων και κανόνων που διέπουν το σύνολό της. Τα στοιχεία της αλληλεπίδρασης και των ρόλων παραμένουν παρόντα, παρά τις συνεχείς μεταβολές της οικογένειας κατά το πέρασμα του χρόνου και την εκάστοτε κοινωνικοπολιτισμική κατάσταση. Η δομή της οικογένειας είναι αυτή που καθορίζει τους ρόλους των μελών και τον τρόπο λειτουργίας του συνόλου, έχοντας πολλές φορές περιοριστικό χαρακτήρα (Minuchin, 2000). Οι περιορισμοί στα μέλη γίνονται εμφανείς με τα όρια τα οποία σκιαγραφούν τον χώρο μέσα στην οικογένεια και μπορούν και διαχωρίζουν κάποια μέλη από τα άλλα. Βέβαια, ο δομικός θεραπευτής πολλές φορές χαράσσει τα όρια της οικογένειας επαναπροσδιορίζοντας έτσι τις διαπροσωπικές σχέσεις των μελών (Minuchin & Fishman, 2007).

Έτσι, ο θεραπευτής δεν εστιάζει στο άτομο μεμονωμένα, αντιθέτως μελετά το κάθε άτομο μέσα στο οικογενειακό του πλαίσιο αλλά και το ίδιο το πλαίσιο. Κατά την ανάλυση συνυπολογίζονται ο προσωπικός και κοινωνικός παράγοντας και μαζί δημιουργούν την πραγματικότητα του εκάστοτε ατόμου, έχοντας όμως ως αφετηρία την οικογενειακή δομή, δηλαδή τη δομή ενός συνόλου, ενός συστήματος. Με τον όρο «προσωπικός παράγοντας» γίνεται αναφορά στην υποκειμενικότητα του κάθε μέλους της οικογένειας, για το οποίο όμως, σύμφωνα με το δομικό μοντέλο, δεν

απορρίπτεται το παρελθόν του και τα εγγενή χαρακτηριστικά του αλλά θεωρούνται μέρη του συνόλου της υποκειμενικότητάς του. Όσον αφορά την παθογένεια, είναι αυτή που προκαλεί αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας του συστήματος και κατ' επέκταση στις ατομικές συμπεριφορές των μελών του. Λόγω αυτών των αλλαγών, ο θεραπευτής της συγκεκριμένης προσέγγισης έχει ως στόχο τον μετασχηματισμό της υπάρχουσας οικογενειακής δομής και τη δημιουργία ενός νέου οικογενειακού συστήματος. Σημαντικό στοιχείο του δομικού μοντέλου είναι ότι κατά τη διάρκεια της θεραπείας ο θεραπευτής συμπεριλαμβάνεται στο πλαίσιο το οποίο αναδιαρθρώνεται μαζί με όλη την οικογένεια. Βέβαια, ο ρόλος του θεραπευτή είναι διττός διότι ταυτόχρονα προσπαθεί να διατηρήσει την ιεραρχία όπου εκείνος ηγείται, οι ενήλικες ακολουθούν και τα παιδιά τοποθετούνται τελευταία (Minuchin, 2000). Στόχος είναι να επιτευχθεί η καλύτερη αλληλεπίδραση των μελών, η οποία αναφέρεται ως «λειτουργική συναλλαγή» των μελών και να γίνει διαχείριση της «δυσλειτουργικής συναλλαγής» κατά την οποία κάποια μέλη δεν είναι ικανοποιημένα μέσα στην οικογένεια (Minuchin & Fishman, 2007). Συνεπώς, μπορεί να επιτευχθεί και η διαχείριση των προβλημάτων που έφεραν την οικογένεια αρχικά στον θεραπευτή (Minuchin, 2000).

1.3.1 Δομικό μοντέλο και Οικογενειακός κύκλος ζωής

Στο δομικό μοντέλο ξεχωρίζει η έννοια του οικογενειακού κύκλου ζωής, σύμφωνα με την οποία, ο κύκλος ζωής μιας οικογένειας αποτελείται από στάδια συνεχούς εξέλιξής της, διευκολύνοντας έτσι την παρατήρησή της μέσα από αυτά. Καθώς η οικογένεια περνά από αυτά τα στάδια, δέχεται αλλαγές τις οποίες πολλές φορές δυσκολεύεται να αντιμετωπίσει, ώστε να μεταβεί ομαλά στο επόμενο στάδιο του οικογενειακού κύκλου (Carr, 2012. Goldenberg & Goldenberg, 2005). Οι αλλαγές αυτές μπορεί να είναι είτε συνεχείς είτε ασυνεχείς και στην περίπτωση των

τελευταίων υπάρχει η πιθανότητα το σύστημα να μεταβληθεί εντελώς και να μην αποκτήσει ξανά τα προηγούμενα αλληλεπιδραστικά του σχήματα. Όμως, σε οποιουδήποτε είδους μετάβαση της οικογένειας, σημαντικό παράγοντα αποτελεί η ύπαρξη διαφορετικών γενεών καθώς η κάθε μία χτίζει μία «πραγματικότητα» που αποτελεί θεμέλιο για την επόμενη. Οι θεραπευτές του δομικού μοντέλου υποστηρίζουν ότι τα συμπτώματα της οικογένειας δεν εμφανίζονται λόγω παθογένειάς της αλλά λόγω δυσκολίας μετάβασης από το ένα εξελικτικό στάδιο στο άλλο. Αυτή η περίπτωση προσκόλλησης σε κάποιο στάδιο οφείλεται στην αδυναμία της οικογένειας να διαχειριστεί ένα γεγονός και να επαναπροσδιορίσει τις σχέσεις που την διέπουν. Για να επιτύχει το σύστημα την αλλαγή σταδίου προσπαθεί να επιτύχει κάποιους εξελικτικούς στόχους που για κάποιους θεραπευτές είναι καθορισμένοι ενώ για άλλους όχι. Συνεπώς, σκοπός του θεραπευτή είναι η καλλιέργεια της προσαρμοστικότητας της οικογένειας μέσα από τις κλινικές παρεμβάσεις του, ώστε να μεταβεί το οικογενειακό σύστημα στο επόμενο στάδιο (Goldenberg & Goldenberg, 2005).

1.4 Ανάλυση λόγου

Τα τελευταία χρόνια σε μελέτες για την οικογενειακή θεραπεία έχει αξιοποιηθεί ιδιαίτερα η ανάλυση λόγου, δείχνοντας πως μπορεί να προσφέρει μία διαφορετική ερευνητική οπτική στην ανάλυση του λόγου, στα πλαίσια της οικογενειακής θεραπείας (Tseliou, 2013).

Η Ανάλυση Λόγου (στο εξής ΑΛ) αναπτύχθηκε στη δεκαετία του 1980 στο πεδίο της Κοινωνικής Ψυχολογίας, ανατρέποντας πολλές από τις μέχρι τότε παραδοσιακές παραδοχές της. Φώτισε νέες μεθοδολογικές και επιστημολογικές οπτικές της τότε παγιωμένης Κοινωνικής Ψυχολογίας (Augoustinos & Tileag, 2012), με αποτέλεσμα να την οδηγήσει μακριά από τα ψυχολογικά φαινόμενα και τη

συμπεριφορά των ατόμων που εξετάζονταν στα εργαστήρια και να την στρέψει στην μελέτη του λόγου στην πραγματική ζωή (Durrheim, 2011). Αυτή η μεταφορά ενδιαφέροντος προς το λόγο δημιούργησε ένα ευρύ επιστημονικό φάσμα που ονομάστηκε «στροφή στο Λόγο» και είναι επηρεασμένο από πολλές επιστημονικές κατευθύνσεις, όπως και η ΑΛ (Bozatzis & Dragonas, 2014). Οι βασικές επιρροές στην ΑΛ προέρχονται από την εθνομεθοδολογία, τη γενική θεωρία των γλωσσικών πράξεων και τη σημειολογία (Potter & Wetherell, 2007) αλλά και γενικότερα από την επιστήμη της Κοινωνιολογίας, της Ψυχολογίας και της Ανθρωπολογίας. Το κράμα όλων αυτών των προσεγγίσεων οδήγησε σε διαφοροποιημένους κλάδους της ΑΛ, που όλοι όμως συγκλίνουν στη βασική παραδοχή που έχει ήδη αναφερθεί σχετικά με το ότι υπάρχουν πολλές και διαφορετικές εκδοχές της πραγματικότητας που κατασκευάζεται από το λόγο του υποκειμένου. Η επιστημολογία της κατασκευής του κόσμου από διαφορετικές οπτικές έχει τις ρίζες της στον κοινωνικό κονστρουξιονισμό που υποστηρίζει την έννοια της κατασκευής (Potter & Wetherell, 2007).

Έτσι η ΑΛ είναι ένα ρεύμα που εμπεριέχει θεωρητικό υπόβαθρο, εργαλεία και μέθοδο τα οποία δίνουν τη δυνατότητα μιας συστηματικής ανάλυσης του λόγου αλλά και των φαινομένων που κατασκευάζονται μέσω αυτού. Η διαδικασία αυτή γίνεται με συστηματικό τρόπο που βασίζεται στον εμπειρισμό και την ερμηνεία των φαινομένων (Edwards, 2012), πράγμα που συνεπάγεται τα ακόλουθα χαρακτηριστικά. Ξεκινώντας από τον όρο «Ανάλυση λόγου» σύμφωνα με τους Gilbert και Mulkay (1984) ως «λόγος» εννοείται οποιαδήποτε προφορική και γραπτή μορφή της γλώσσας σε ένα αλληλεπιδραστικό πλαίσιο. Ο λόγος λοιπόν αποτελεί το καθεαυτό αντικείμενο μελέτης για την ΑΛ, και όχι απλά ένα μέσο που μπορεί να οδηγήσει σε συμπεράσματα / γνώση για το υποκείμενο που τον εκφέρει ή για τα ψυχολογικά και

κοινωνικά φαινόμενα στα οποία μπορεί να παραπέμπει (Billig, 2012. Potter & Wetherell, 2007). Συνεπώς η ΑΛ δεν εξετάζει το περιεχόμενο ενός κειμένου, αντιθέτως επιχειρεί να εντοπίσει τι επιτυγχάνεται μέσα από το περιεχόμενο και την οργάνωση του λόγου (Patrika & Tseliou, 2016. Potter & Wetherell, 2007), εφόσον υποστηρίζεται πως κάθε μορφή λόγου, ακόμη και η περιγραφική, επιτελεί μία ενέργεια ή αλλιώς μία λειτουργία. Οι λειτουργίες ποικίλουν από την απολογία, τη δικαιολόγηση, την αποποίηση, την κατηγορία μέχρι την διαταγή και άλλα αποτελέσματα στον λόγο του υποκειμένου. Όλες οι μορφές λειτουργιών που μπορεί να παρουσιαστούν χτίζουν διάφορες εκδοχές της πραγματικότητας που κατασκευάζονται με το λόγο κατά τις αναφορές των ατόμων (Potter & Wetherell, 2007). Οι λειτουργίες του λόγου, λοιπόν, αποτελούν στόχο μελέτης για τους αναλυτές λόγου και ο τρόπος για την επίτευξη αυτού είναι η στροφή στον τρόπο διάρθρωσης του ίδιου του λόγου (Gilbert & Mulkay 1984).

Εδώ γίνεται φανερή η γενικότερη αντίληψη των υποστηρικτών της ΑΛ που αντικρούει κάποιες παραδοσιακές θεωρίες περί μίας αντικειμενικής και μοναδικής αλήθειας, κάνοντας λόγο για πολλές διαφορετικές περιγραφές και συνεπώς «αλήθειες». Ουσιαστικά, οι αναλυτές λόγου υιοθετούν την ιδέα ότι ο κόσμος και η πραγματικότητα κατασκευάζονται από τον λόγο στα πλαίσια των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων, καθώς το εκάστοτε άτομο εκφέρει λόγο παρουσιάζοντας έτσι μία δική του εκδοχή που δέχεται όμως σημαντική επιρροή από το πλαίσιο όπου τοποθετείται ο συγκεκριμένος λόγος (Avdi & Georgaca, 2007). Η έννοια του πλαισίου έχει καθοριστικό ρόλο στην ΑΛ. Βασικό χαρακτηριστικό του πλαισίου είναι η διαδραστικότητα των υποκειμένων, καθώς ο λόγος του καθενός επηρεάζεται από τους λόγους των υπολοίπων. Οι περιγραφές των ατόμων διακρίνονται από μεταβλητότητα, και ο λόγος αναλύεται ως προς τη χρήση του στο πλαίσιο της

διάδρασης με τους άλλους. Μία εξήγηση σχετικά με τη μεταβλητότητα του λόγου είναι το πλαίσιο της αναφερόμενης διάδρασης που επίσης είναι μεταβλητό (Potter & Wetherell, 2007). Τα άτομα επηρεάζονται κάθε φορά από το πλαίσιο που μπορεί να σχετίζεται με τους συνομιλητές, την κατάσταση, το θέμα και την τοποθέτηση του ατόμου, με αποτέλεσμα να προσαρμόζουν τις αναφορές τους και κατ' επέκταση και τις εκδοχές τους (Willig, 2008). Βέβαια, η επιτέλεση ενεργειών μέσα από αυτή την συνεχή προσαρμογή ή καλύτερα ανακατασκευή δεν συνεπάγεται πώς ότι κάνουν τα υποκείμενα με το λόγο τους γίνεται εμπρόθετα. Οι μεταβολές του αλληλεπιδραστικού πλαισίου είναι αυτές που συνδέονται με το ότι τα άτομα αλλάζουν τις εκδοχές τους (Potter & Wetherell, 2007), δημιουργώντας έτσι μία αλυσίδα μεταβολών σε όλο το δίκτυο των συμμετεχόντων.

1.4.1 Λογοψυχολογία και Ανάλυση Συνομιλίας

Η ΑΛ οδήγησε στη δημιουργία κάποιων προσεγγίσεων με διαφορές στο θεωρητικό και μεθοδολογικό περιεχόμενο που όμως ανήκουν στο ευρύ φάσμα της, ακολουθώντας τις επιστημολογικές αρχές της. Η πρώτη προσέγγιση που θα μπορούσε να ξεχωρίσει είναι αυτή της Λογοψυχολογίας (στο εξής ΛΨ) που δημιουργήθηκε από την επιρροή της εθνομεθοδολογίας. Η ΛΨ είναι ένα ρεύμα ανάλυσης λόγου (Edwards & Potter, 2001) που έχει χρησιμοποιηθεί αρκετά στο πεδίο της οικογενειακής θεραπείας (βλ. Tseliou, 2013 για μια ανασκόπηση) και μελετά τα ψυχολογικά φαινόμενα στο λόγο μέσα σε ένα διαδραστικό πλαίσιο. Κατά κύριο λόγο στηρίχτηκε στην αρχή, όπως αναφέρουν και οι Augoustinos και Tileag (2012), κυρίως στα έργα των Potter και Wetherell (1987), του Billig (1987) και των Edwards και Potter (1992) που εστίασαν περισσότερο στον νέο αυτό όρο. Στόχος της προσέγγισης αυτής, σε συμφωνία με την επιστημολογία της ΑΛ, είναι η μελέτη των περιγραφών που δίνουν τα άτομα για θέματα ως προς την κοινωνική υπόστασή τους και όχι τη γνωστική

(Edwards & Potter, 2005). Η ΛΨ προσεγγίζει τον λόγο ως το καθαυτό αντικείμενο μελέτης, σε αντίθεση με τις παραδοσιακές ψυχολογικές προσεγγίσεις που επικεντρώνονται στο λόγο ως μέσο εκφοράς των γνωστικών διεργασιών του ατόμου (Potter, Edwards & Wetherell, 1993). Θεμελιώδες στοιχείο στην ΛΨ είναι ο λόγος στις καθημερινές αλληλεπιδράσεις των ανθρώπων (Tseliou, 2013) που μελετώνται, με σκοπό την μελέτη ψυχολογικών φαινομένων που κατασκευάζονται δια μέσω αυτού. Κατά τις κατασκευές αυτές τα υποκείμενα διαχειρίζονται κάποιους σκοπούς που είναι σχετικοί με τη διάδρασή τους με τα άλλα άτομα (Edwards & Potter, 1992), αποδυναμώνοντας τις τοποθετήσεις των άλλων ή ενδυναμώνοντας τις δικές τους (Tseliou, 2013).

Συμπερασματικά, η ΛΨ καταλήγει στην έμφαση στο πλαίσιο αλληλεπίδρασης, στην παραστατικότητα της γλώσσας και στην κατασκευή φαινομένων από τις εκδοχές που παρουσιάζει ο λόγος των ατόμων (Tseliou, 2013). Στα ίδια σημεία επικεντρώνεται και η ανάλυση συνομιλίας (στο εξής ΑΣ) που όπως και η ΛΨ συνδέεται με την εθνομεθοδολογία που συνέβαλε στην ανάπτυξη της ΑΣ κυρίως στο θεωρητικό υπόβαθρό της. Η ΑΣ μελετά τις καθημερινές συνομιλίες των ατόμων, τον τρόπο που επιτελούν ενέργειες με την ομιλία τους αλλά και το πώς διαχειρίζονται αυτές τις αλληλεπιδράσεις (Potter & Wetherell, 2007). Η μελέτη αυτή εστιάζει κυρίως στη δομή και την οργάνωση της συνομιλίας ώστε να αναδειχθούν πρότυπα οργάνωσης, με κανονιστικό τρόπο. Όλα αυτά στα πλαίσια της κατασκευής εκδοχών της πραγματικότητας όπως ορίζει η ΑΛ αλλά και η ΛΨ αντίστοιχα. Σημαντικό χαρακτηριστικό της κατασκευής είναι ότι τοποθετείται «μεταξύ» των υποκειμένων, στο διαδραστικό πεδίο και δεν θεωρείται ότι πηγάζει από το εσωτερικό τους (Tseliou, 2013). Αυτό εξηγεί την «απόδειξη της επόμενης γραμμής» που χρησιμοποιείται κατά την ΑΣ (Potter & Wetherell, 2007), όπου το άτομο δεν

κατασκευάζει μονομερώς. Αντιθέτως, έχει ως παράγοντες της τοποθέτησής του τον λόγο των άλλων ομιλητών και την αμέσως προηγούμενη σειρά-τοποθέτηση του συνομιλητή του. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τον καθορισμό του περιεχομένου του λόγου κάθε ομιλητή από τον προηγούμενο αλλά και το χτίσιμο κάποιων μοτίβων με την συνεχή χρήση μίας τοποθέτησης, στο σύνολο της συνομιλίας (Tseliou, 2013).

1.4.2 Κριτική Λογοψυχολογία

Μία αντικρουόμενη προσέγγιση στην ΛΨ και την ΑΣ είναι αυτή της Κριτικής Λογοψυχολογίας (στο εξής ΚΛΨ). Η ΚΛΨ είναι ένας κλάδος που έχει κοινά με τις προαναφερόμενες προσεγγίσεις όπως τον εστιασμό στο λόγο αλλά διαφέρει σε κάποια σημεία. Συγκεκριμένα, μελετά το λόγο των ατόμων με την παραδοχή των κατασκευών του λόγου και των εκδοχών της πραγματικότητας και παράλληλα ασχολείται και με τη σύνδεση των κατασκευών αυτών με ένα πιο μακρο-επίπεδο, όπως η κοινωνία, η πολιτική και ο πολιτισμός (Boatzis & Dragonas, 2014). Ισχυρή παρουσία στην ΚΛΨ έχει η έννοια της «δύναμης» ή «εξουσίας» στα κοινωνικά πλαίσια, η οποία επηρεάζεται από τις λειτουργίες του λόγου αποσκοπώντας έτσι στην κοινωνική αλλαγή. Ακόμη ένα στοιχείο που παρουσιάζεται στην ΚΛΨ είναι ότι ο λόγος, με μία ευρύτερη έννοια, κατασκευάζεται κάθε φορά επηρεασμένος από τις κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που επικρατούν (Van Dijk, 1993).

Τέλος, η ΚΛΨ χρησιμοποιεί μία έννοια που προέρχεται από τον Billig και τους συνεργάτες του (Billig et al., 1988) και τις επιρροές της ρητορικής Ψυχολογίας, αυτή των ιδεολογικών διλημμάτων. Τα ιδεολογικά διλήμματα αφορούν τις αντιφατικές θέσεις που υπάρχουν κατά την κατασκευή του λόγου από τα άτομα. Γενικότερα θεωρείται ότι υπάρχει μια αμφιθυμία ως προς το ποια θέση θα πάρει το άτομο ώστε να παράγει λόγο και νοήματα στο αλληλεπιδραστικό πλαίσιο της συνομιλίας. Τα διλήμματα που δημιουργούνται στο σύνολο των ισχυρισμών και των

τοποθετήσεων είναι άμεσα συνδεδεμένα με ιδεολογικά ζητήματα που φυσικά αλλάζουν σε κάθε κοινωνία και χρονική περίοδο (Billig et al., 1988).

1.5 Οικογενειακή θεραπεία και παιδιά: ερευνητική σκοπιά

Εκτός από την ανάλυση λόγου που χρησιμοποιήθηκε ευρέως σε έρευνες για την οικογενειακή θεραπεία, σημαντική είναι και η εστίαση στα παιδιά κατά τη θεραπεία. Σε μία ευρύτερη σκοπιά στο ερευνητικό πεδίο σχετικά με τα παιδιά στην οικογενειακή θεραπεία υπάρχουν διάφορα ευρήματα και τοποθετήσεις. Συγκεκριμένα, στην έρευνα της O'Reilly (2008) γίνεται αναφορά στο λόγο του θεραπευτή προς το παιδί και συγκεκριμένα στη διαδικασία διακοπής του λόγου του. Στις συνεδρίες οικογενειακής θεραπείας, στην έρευνα αυτή, η προσέγγιση του θεραπευτή ήταν συστημική με έμφαση στην επικοινωνία και τη γλώσσα. Παρά αυτή τη θέση που διατηρούσε ο θεραπευτής, σύμφωνα με ένα από τα ευρήματα της έρευνας ο θεραπευτής όταν διέκοπτε τους ενήλικες απολογούνταν για αυτό, σε αντίθεση με την περίπτωση των παιδιών όπου δεν έκανε κάτι αντίστοιχο (O'Reilly, 2008). Σε μία ακόμη έρευνα της O'Reilly (2007) σχετικά με το χαρακτηρισμό «άτακτο» στα παιδιά που συμμετείχαν σε συστημικές οικογενειακές θεραπείες, το παιδί τέθηκε περισσότερο στο επίκεντρο του ερευνητικού ενδιαφέροντος. Κάποια από τα ευρήματα έδειξαν πως στη διάρκεια της θεραπείας κατασκευάστηκε η ετικέτα «άτακτος» για το παιδί και ήταν συνυφασμένη πολλές φορές και με τις πράξεις του ίδιου του παιδιού που την αποδείκνυαν. Από την άλλη, κάποιες φορές το παιδί δεν έθετε τον εαυτό του σε αυτήν την κατηγορία του «άτακτου» με τις πράξεις του (O'Reilly, 2007). Με αυτόν τον τρόπο θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι φαίνεται ο ενεργός ρόλος του παιδιού αλλά και η τοποθέτησή του από τους ενήλικες και το ίδιο σε μία «κατασκευασμένη» κατηγορία.

Ο διττός ρόλος των παιδιών, «ενεργό-παθητικό», που φαίνεται από τις προαναφερόμενες έρευνες επιβεβαιώνεται με μία ακόμη έρευνα που αφορά το πώς διαχειρίζεται η οικογένεια τις διακοπές που επιχειρούν τα παιδιά στη συζήτηση, κατά τη συστημική θεραπεία. Συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι αρχικά δεν δίνεται εύκολα η ευκαιρία από το συνολικό σύστημα στα παιδιά να διακόψουν τη συζήτηση. Σε κάποιες όμως περιπτώσεις που το κάνουν είτε γίνεται αποδεκτό είτε όχι και αυτό εξαρτάται από το εάν το θέμα συζήτησης είναι ευαίσθητο, οπότε μειώνονται οι ευκαιρίες για να διακόψει το παιδί (O'Reilly, 2006).

Συμπερασματικά, σε αυτές τις έρευνες διαφαίνεται ως κοινό σημείο το πώς τοποθετούνται τα παιδιά στο σύνολο του συστήματος, κατά τη διάρκεια της συστημικής οικογενειακής θεραπείας. Η τοποθέτηση αυτή φαίνεται πιο έντονη από τους ενήλικες και αφορά κυρίως ιεραρχικά κατώτερες θέσεις που δίνουν στα παιδιά. Παρ' όλα αυτά σύμφωνα με κάποια ευρήματα, είναι εμφανής ο ενεργός ρόλος των παιδιών και οι προσπάθειές τους να διεκδικήσουν μία αυτενεργή συμμετοχή στη συνομιλία, όπως δείχνει η οργάνωση του λόγου τους.

1.6 Λόγος παιδιού

Εκτός από το ερευνητικό πεδίο που ήδη αναφέρθηκε παραπάνω, οι παρακάτω έρευνες αναδεικνύουν τη σημασία της επικέντρωσης κυρίως στο λόγο του παιδιού μέσα στο σύνολο της οικογένειας, καθώς φαίνεται πως ο λόγος του διαδρά με αυτόν των ενηλίκων. Οι Jenkins και Hepburn (2015), μελέτησαν την εκδήλωση από παιδιά, με χρόνια νοσήματα, του εσωτερικού συναισθήματος του πόνου και τον τρόπο που το επικοινωνούν στους άλλους. Το στοιχείο αυτό εξετάστηκε σε συνθήκες μαγνητοσκοπημένων οικογενειακών γευμάτων, όπου βρέθηκε ότι τα παιδιά εκφράζουν τα συναισθήματα πόνου. Τα ευρήματα της έρευνας έδειξαν ότι η έκφραση του συναισθήματος αυτού γινόταν με εκφράσεις προσώπου, κινήσεις σώματος και

λεκτικές τοποθετήσεις. Επίσης, η εξωτερίκευση αυτής της εσωτερικής και ατομικής αίσθησης ήταν φανερή στη διάδραση όλης της οικογένειας κατά τη διάρκεια του γεύματος. Συγκεκριμένα, οι οικογένειες έμπαιναν σε διαδικασία διαπραγμάτευσης της αλήθειας του συναισθήματος που εκφραζόταν από το παιδί. Ακόμη, η εκδήλωση αυτή συνδέθηκε με άλλα ρητορικά φαινόμενα στο λόγο του οικογενειακού συστήματος, όπως η αποφυγή του γεύματος από το παιδί και η προσπάθεια της οικογένειας να το μεταπείσει (Jenkins & Hepburn, 2015). Συμπερασματικά, στην παραπάνω έρευνα τονίζεται η σύνδεση του ατομικού λόγου του παιδιού με τις ρητορικές λειτουργίες που αυτός επιτελεί στο πλαίσιο της επικοινωνίας της οικογένειας, αν και τα ευρήματα προέρχονται από τις παρατηρήσεις των οικογενειών στο περιβάλλον τους, χωρίς την παρουσία κάποιου τρίτου προσώπου.

Την ελλιπή συνθήκη αυτή έρχεται να καλύψει η έρευνα των Hutchby και O'Reilly (2010), όπου μελετήθηκαν οικογενειακές συστημικές θεραπείες που είχαν μαγνητοσκοπηθεί. Το ηλικιακό φάσμα των παιδιών-συμμετεχόντων ήταν από έξι έως δεκατριών ετών και τουλάχιστον ένα από τα παιδιά κάθε οικογένειας αναφερόταν ως άτομο με κάποια ιδιαιτερότητα. Η έρευνα εστιάζει στην έννοια της συμμετοχικότητας των παιδιών στη συνομιλία στη θεραπεία και στο πώς αυτή εντοπίζεται στα υπόλοιπα μέλη αλλά και στα ίδια τα παιδιά. Κεντρικός άξονας, σχετικός με το παιδί, των ευρημάτων ήταν η θέση όπου τοποθετούνταν το παιδί, μέσα από το λόγο, στο σύνολο του οικογενειακού συστήματος. Ακόμη βρέθηκε ότι τα διλήμματα σχετικά με την ηθική που διέπουν το οικογενειακό σύστημα είναι άμεσα συνδεδεμένα με την παραπάνω τοποθέτηση του παιδιού, που εκδηλώνεται μέσα από το λόγο του αλλά και των υπολοίπων (Hutchby & O'Reilly, 2010). Το στοιχείο του διαφορετικού πλαισίου στην έρευνα αυτή είναι ότι ο λόγος του παιδιού εξετάζεται σε διαφορετικό περιβάλλον από το σπίτι, σε οικογενειακή θεραπεία, όπου στις συνεδρίες που

αναλύθηκαν κάποια από τα παιδιά είχαν την ταυτότητα του ασθενούς ή ήταν συνδεδεμένα με το αναφερόμενο πρόβλημα (Samson, 1995 όπ. αναφ. στο Avdi, 2005). Παρ' όλα αυτά ο λόγος του παιδιού εδώ αναλύεται περισσότερο έμμεσα για να βρεθεί το πώς τοποθετείται το παιδί στο λόγο του θεραπευτή και των γονέων.

Οι δύο αυτές έρευνες, των Hutchby και O'Reilly (2010) και Jenkins και Herburn (2015), αναλύουν είτε άμεσα είτε έμμεσα το λόγο του παιδιού. Το κοινό συμπέρασμά τους είναι το πόσο σημαντική είναι η ερευνητική ενασχόληση με το λόγο των παιδιών, που σε πιο παραδοσιακές προσεγγίσεις φαίνεται να παραμελείται (O'Reilly, 2006). Μία ακόμη βασική ομοιότητα των δύο ερευνών είναι η ανάλυση λόγου που χρησιμοποιήθηκε για την μελέτη των δεδομένων, με σκοπό να εστιάσουν στον τρόπο διαχείρισης και λειτουργίας του ατομικού λόγου, στα πλαίσια του οικογενειακού συνόλου (Edwards & Potter, 2005). Κατά τη διάρκεια της ανάλυσης αυτής, σχετικά με το λόγο του παιδιού, δεν χρησιμοποιούνται συστηματικά ρητορικοί μηχανισμοί που συναντώνται στην ανάλυση λόγου και έχουν χρησιμοποιηθεί σε αντίστοιχες αναλύσεις λόγου ενηλίκων.

Αναφορά στους μηχανισμούς αυτούς σε συνδυασμό με την ανάλυση λόγου στο πεδίο της οικογενειακής θεραπείας εμπεριέχει η έρευνα των Muntigl και Horvath (2016). Βέβαια, εδώ δεν αναλύεται σε μεγάλο βαθμό ο λόγος του παιδιού, όπως στις προηγούμενες έρευνες. Η αναφερόμενη όμως έρευνα εξετάζει τις αλληλεπιδράσεις του πρωτοπόρου δομικού θεραπευτή Salvador Minuchin με τους παρευρισκόμενους στη θεραπεία αλλά και τη διαδικασία αναπλαισίωσης του αναφερόμενου προβλήματος (Muntigl & Horvath, 2016). Το ενδιαφέρον στην έρευνα αυτή είναι η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε, η ανάλυση λόγου, για το υλικό της θεραπευτικής συνομιλίας που βασίζεται στο δομικό μοντέλο του Minuchin. Η ανάλυση λόγου που βασίζεται στη λογοψυχολογία φέρνει στο φως, με κριτικό και συστηματικό τρόπο,

στοιχεία της συνομιλίας που σύμφωνα με το δομικό μοντέλο θεωρούνται παγιωμένα. Ένα από αυτά τα στοιχεία είναι η προκαθορισμένη ιεραρχία στη θεραπεία δομικού μοντέλου, στην οποία ηγείται ο θεραπευτής, ακολουθούν οι ενήλικες και τέλος τοποθετούνται τα παιδιά. Στην έρευνα των Muntigl και Horvath (2016) προκύπτουν συμπεράσματα κυρίως για τους ενήλικες και όχι για τα παιδιά.

Σε μία συγκριτική οπτική στις έξι προαναφερόμενες έρευνες φαίνεται ότι αρχικά έχει αναδειχθεί η σημασία της διερεύνησης του λόγου του παιδιού. Στη συνέχεια, κάποιες έρευνες προσθέτουν περισσότερους παράγοντες στη μελέτη του λόγου του παιδιού, όπως αυτός του πλαισίου της συστημικής οικογενειακής θεραπείας, που επέφερε περισσότερα συμπεράσματα στο πεδίο αυτό. Ένας άλλος παράγοντας που διαμόρφωσε τα ερευνητικά ευρήματα είναι η μέθοδος της ανάλυσης λόγου στο ψυχοθεραπευτικό πεδίο, που απέδωσε ενδιαφέροντα ευρήματα. Όλα αυτά τα δομικά μέρη των ερευνών που αναφέρθηκαν σε συνδυασμό με την ενδιαφέρουσα προσθήκη του δομικού μοντέλου και του θεραπευτή Minuchin, οδήγησαν στην διεξαγωγή της παρούσας έρευνας. Συγκεκριμένα, η παρούσα έρευνα μελετά το λόγο του παιδιού, προσχολικής και μέσης παιδικής ηλικίας, για το αναφερόμενο πρόβλημα σε οικογενειακές θεραπείες δομικού μοντέλου από τον θεραπευτή Salvador Minuchin. Οι τέσσερις συνεδρίες είναι ήδη καταγεγραμμένες σε βιβλία του Minuchin τα οποία είναι και η πηγή των δεδομένων. Επιπλέον, η μέθοδος που ακολουθήθηκε είναι η λογοψυχολογία, με σκοπό την μικρο-οπτική στο πεδίο του λόγου του παιδιού και στις λειτουργίες των ρητορικών μηχανισμών που το απαρτίζουν. Τέλος, το γεγονός ότι στην έρευνα μελετάται ο λόγος του παιδιού σε θεραπείες δομικού μοντέλου έχει ενδιαφέρον λόγω της αντίφασης που κρύβει, εφόσον στο δομικό μοντέλο ο λόγος του παιδιού δεν είναι στο επίκεντρο, δεδομένης της κατώτερης

ιεραρχικά θέσης που αποδίδεται στα παιδιά σε σχέση με τους ενήλικες στο εν λόγω μοντέλο.

Κεφάλαιο 2: Μέθοδος

2.1 Ερευνητικό σχέδιο

Ο σκοπός της έρευνας είναι η μελέτη λόγου παιδιών προσχολικής και μέσης παιδικής ηλικίας, σχετικά με το αναφερόμενο πρόβλημα, σε συνεδρίες συστημικής οικογενειακής θεραπείας. Λόγω του επίκεντρου στο λόγο, επιλέχθηκε η μεθοδολογική προσέγγιση της Ανάλυσης Λόγου και πιο συγκεκριμένα η Λογοψυχολογία, στο πλαίσιο ενός ευέλικτου σχεδίου. Το ευέλικτο ερευνητικό σχέδιο περιλαμβάνει συνεχείς αλλαγές σε όλα τα στάδια της έρευνας (Robson, 2010), όπως και συνέβη στην παρούσα έρευνα, ξεκινώντας από την συγκεκριμενοποίηση του θέματος. Συγκεκριμένα, στην αρχή διερευνήθηκε η γενική περιοχή ερευνητικού ενδιαφέροντος του λόγου παιδιού ενώ στη συνέχεια, μέσω της μελέτης σχετικών ερευνών, επιλέχθηκε το πλαίσιο μελέτης του λόγου παιδιού, η οικογενειακή θεραπεία. Ειδικότερα, μετά την θεωρητική μελέτη και τη σύγκριση ερευνών που είχαν ως πλαίσιο συστημικές οικογενειακές θεραπείες διαφόρων προσεγγίσεων, επιλέχθηκε η εστίαση στο δομικό μοντέλο θεραπείας. Ακόμη, στην αναζήτηση ερευνών επί του ερευνητικού αυτού πεδίου, βρέθηκε η συχνή χρήση της μεθοδολογικής προσέγγισης της Ανάλυσης Λόγου και έτσι επιλέχθηκε στην έρευνα, εφόσον επιβεβαιώθηκε η καταλληλότητά της από τη θεωρητική σκοπιά. Όσον αφορά τα δεδομένα της έρευνας, αναζητήθηκαν σε βιβλία του Minuchin, πρωτοπόρου θεραπευτή του δομικού θεραπευτικού μοντέλου.

Τα ευέλικτα ερευνητικά σχέδια είναι συμβατά με πολλές, διαφορετικές επιστημολογικές προσεγγίσεις, όμως στην έρευνα που εκτυλίσσεται σε αυτήν την εργασία ακολουθήθηκε η ερμηνευτική προσέγγιση. Σύμφωνα με αυτήν, ο ερευνητής έρχεται κοντά στο «αντικείμενο» παρατήρησης και το ερμηνεύει, του δίνει σημασίες και νοήματα. Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του ευέλικτου σχεδίου είναι ότι ο

ερευνητής δεν εκτελεί γραμμικά τα στάδια που έχει σχεδιάσει. Αντιθέτως, το εύελκτο σχέδιο αναπτύσσεται κατά τη διάρκεια κάποιων σταδίων της έρευνας και δεν είναι προκαθορισμένο (Robson, 2010).

2.2 Δείγμα

Την πηγή των δεδομένων της έρευνας αποτελούν τέσσερις συνεδρίες οικογενειακής θεραπείας βασισμένες στο δομικό μοντέλο, με θεραπευτή τον Salvador Minuchin. Ο λόγος των οικογενειών και του θεραπευτή κατά τη διάρκεια των θεραπευτικών συνεδριών είναι το δείγμα που εξετάζεται και αναλύεται. Οι συνεδρίες αυτές είναι αυτούσια αποσπάσματα που βρίσκονται στα βιβλία ‘Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας’ των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) και ‘Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία’ του Salvador Minuchin (2000). Στα βιβλία αυτά υπήρχε κάποιος αριθμός συνεδριών οικογενειακής θεραπείας από πολλές οικογένειες αλλά επιλέχθηκαν σύμφωνα με ορισμένα κριτήρια οι συγκεκριμένες τέσσερις, δύο από κάθε βιβλίο, ως πηγή δεδομένων της έρευνας. Τα κριτήρια επιλογής των συνεδριών τέθηκαν από την βιβλιογραφική μελέτη σχετικών ερευνών αλλά και από το παρόν ερευνητικό ενδιαφέρον. Πρώτον, εντοπίστηκαν συνεδρίες με οικογένειες που είχαν παιδιά και παρευρίσκονταν στη συνεδρία. Δεύτερον, αναζητήθηκαν παιδιά που να βρίσκονται στην προσχολική ή μέση παιδική ηλικία και τρίτον, ήταν αναγκαία η συμμετοχή τους στη συνομιλία, εφόσον σκοπός είναι η μελέτη του λόγου παιδιού.

Αναφορικά με τα στοιχεία των οικογενειών, το ηλικιακό φάσμα των παιδιών-συμμετεχόντων χαρακτηρίζεται από τους όρους προσχολική και μέση παιδική ηλικία που περιλαμβάνει παιδιά τριών έως έξι ετών και έξι έως δώδεκα ετών αντίστοιχα (Feldman, 2011). Η πρώτη προσέγγιση του θέματος επιχειρήθηκε να γίνει σε παιδιά προσχολικής ηλικίας αλλά δεν βρέθηκε κατάλληλος αριθμός συνεδριών δομικού

μοντέλου με αυτές τις ηλικίες και έτσι διευρύνθηκε το φάσμα έως και τα δώδεκα έτη.

Συνεπώς, τα παιδιά των οικογενειών είναι δώδεκα, έντεκα (δίδυμα), δέκα και τεσσάρων ετών. Πιο αναλυτικά ακολουθούν οι πίνακες με τα στοιχεία των τεσσάρων οικογενειών:

Πίνακας 1. Στοιχεία οικογένειας Α

Μέλη οικογένειας	Ηλικία μελών	Αναφερόμενο πρόβλημα
Κος Σμιθ (πατέρας)	49	Επανεμφάνιση συμπτωμάτων ήδη διαγνωσμένης κατάθλιψης με μελαγχολία και έντονης ψυχοκινητικής διέγερσης, στον πατέρα
Κα Σμιθ (μητέρα)	42	
Μάθιου (γιος)	12	
Κος Μπράουν (πατέρας κας Σμιθ)	78	

Πίνακας 2. Στοιχεία οικογένειας Β

Μέλη οικογένειας	Ηλικία μελών	Αναφερόμενο πρόβλημα
Μητέρα	(Δεν αναφέρεται)	Άρνηση φαγητού από την Σάλι που πάσχει από ψυχογενή ανορεξία

Πατέρας	45
Σάλι (κόρη)	10
Μάικλ (γιος)	14
Ρόμπερτ (γιος)	12
Τζον (γιος)	8

Πίνακας 3. Στοιχεία οικογένειας Γ

Μέλη οικογένειας	Ηλικία μελών	Αναφερόμενο πρόβλημα
Πατέρας	(Δεν αναφέρεται)	«Ανεξέλεγκτη» συμπεριφορά της Πάτι
Μητέρα	(Δεν αναφέρεται)	
Πάτι (κόρη)	4	
Μίμι (κόρη)	2	

Πίνακας 4. Στοιχεία οικογένειας Δ

Μέλη οικογένειας	Ηλικία μελών	Αναφερόμενο πρόβλημα
Μητέρα	30	«Ανεξέλεγκτη» συμπεριφορά διδύμων
Μαρκ (δίδυμος γιος)	11	
Ματ (δίδυμος γιος)	11	
Μιράντα (κόρη)	13	
Ρούμπι (κόρη)	12	

Στους παραπάνω πίνακες παρατηρούνται διαφορές στα στοιχεία της κάθε οικογένειας όσον αφορά τα μέλη, τις ηλικίες και τα αναφερόμενα προβλήματα. Ως αποτέλεσμα ο λόγος από τις διαφορετικές συνεδρίες, που αναλύεται, προέρχεται από ποικίλα πλαίσια, γεγονός που είναι επιθυμητό στην Ανάλυση Λόγου.

2.3 Διαδικασία

Η ερευνητική φάση της δειγματοληψίας άρχισε με τη μελέτη βιβλιογραφίας σχετικά με το θέμα της παρούσας έρευνας, το λόγο του παιδιού. Η βιβλιογραφική μελέτη υλοποιήθηκε εστιάζοντας στο δομικό μοντέλο οικογενειακών θεραπειών που επιλέχθηκε, συνεπώς εντοπίστηκαν τα βιβλία του πρωτοπόρου δομικού θεραπευτή Salvador Minuchin. Συγκεκριμένα, τα βιβλία είναι το ‘Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας’ (2007) του S. Minuchin και του H. C. Fishman και το ‘Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία’ (2000) του S. Minuchin. Το αποτέλεσμα ήταν η επιλογή των τεσσάρων συνεδριών όπως περιγράφεται παραπάνω.

2.4 Μέθοδος Ανάλυσης

Η διαδικασία της ανάλυσης έγινε ανά συνεδρία και σε μικρο-επίπεδο, σειρά προς σειρά, βασιζόμενη στην προσέγγιση της λογοψυχολογίας. Σε αυτό το στάδιο εντοπίστηκαν ρητορικές στρατηγικές και μοτίβα στο λόγο των παιδιών και των ενηλίκων, κατά τις συνεδρίες. Όσον αφορά τις ρητορικές στρατηγικές, γίνεται λόγος για τους τρόπους οργάνωσης και διάρθρωσης του λόγου ενώ εντοπίζοντας ρητορικά μοτίβα γίνεται αναφορά σε φαινόμενα στο λόγο που επαναλαμβάνονται στο αλληλεπιδραστικό πλαίσιο της συνεδρίας. Σημαντικό στοιχείο εδώ αποτελεί η προσεκτική επαφή με το κείμενο καθώς στα βιβλία από τα οποία επιλέχθηκαν τα αποσπάσματα συνεδριών υπήρχαν σχόλια και ερμηνείες με βάση το δομικό μοντέλο θεραπείας. Συνεπώς, όλα τα σχόλια-αναλύσεις παραγκωνίστηκαν ώστε να μην υπάρχει επιρροή στην ερμηνευτική προσέγγιση που επιχειρήθηκε στην παρούσα

έρευνα. Στη συνέχεια, υλοποιήθηκε ο εντοπισμός των ρητορικών στρατηγικών και μοτίβων στο λόγο των ατόμων σε κάθε συνεδρία. Τα ευρήματα της ανάλυσης, ακολουθώντας την επαγωγική μέθοδο, οργανώθηκαν σε ευρύτερες ενότητες σύμφωνα με τη λειτουργία τους μέσα στην κάθε συνεδρία. Οι ενότητες αυτές, μετέπειτα, αναλύθηκαν και έτσι διατυπώθηκαν τα σχόλια για την κάθε μία συνοδευόμενα από τα αντίστοιχα αποσπάσματα της εκάστοτε συνεδρίας. Τέλος, με τη συμβολή της βιβλιογραφίας έγινε η διατύπωση των ευρημάτων αρχικά για την κάθε συνεδρία και στη συνέχεια στο σύνολο των δεδομένων.

Όσον αφορά τις ρητορικές στρατηγικές και τα μοτίβα, στη διάρκεια της ανάλυσης βρέθηκαν περισσότερα από αυτά που παρουσιάζονται στα συμπεράσματα της έρευνας. Αυτό κυρίως αφορά στο λόγο των ενηλίκων, στον οποίο βρέθηκαν στρατηγικές και μοτίβα αλλά δεν παρουσιάστηκαν εκτενώς, όσο στο λόγο του παιδιού, διότι δεν είναι το επίκεντρο της έρευνας. Ωστόσο, ο λόγος των ενηλίκων βρισκόταν σε άμεση αλληλεπίδραση με αυτόν των παιδιών, με αποτέλεσμα να παρουσιαστούν κάποια σημεία του, όπως οι στρατηγικές που οδηγούσαν στην τοποθέτηση του παιδιού στη συνομιλία. Ειδικότερα αυτές είναι η αναφορά στα παιδιά με τη χρήση τρίτου προσώπου, η απάντηση των ενηλίκων στη θέση των παιδιών και η χρήση του μοτίβου των εντολών. Αντιθέτως, τα ευρήματα της ανάλυσης λόγου του παιδιού παρουσιάστηκαν αναλυτικά στην έρευνα και οι στρατηγικές λόγου συνοψίζονται στην ανοιχτή άρνηση, ευθεία αμφισβήτηση λόγου ενηλίκων, μη προτιμώμενη σειρά, στον μετριασμό και τη χρήση του 'Δεν ξέρω'. Ενώ τα ρητορικά μοτίβα είναι αυτά των εντολών και της διαπραγμάτευσης. Η διαδικασία ανάλυσης των δεδομένων έγινε με τη χρήση της Λογοψυχολογίας λόγω της συστηματικότητας που την χαρακτηρίζει αλλά και της δυνατότητας εμβάθυνσης στο ερευνητικό θέμα. Η Λογοψυχολογία είναι ένα ρεύμα ανάλυσης λόγου (Edwards & Potter, 2001) που έχει

χρησιμοποιηθεί αρκετά στο πεδίο της οικογενειακής θεραπείας (βλ. Tseliou, 2013 για μια ανασκόπηση) και μελετά τα ψυχολογικά φαινόμενα στο λόγο μέσα σε ένα διαδραστικό πλαίσιο.

Ειδικότερα από το πεδίο της Λογοψυχολογίας αξιοποιήθηκε εργαλειακά το μοντέλο δράσης του λόγου (DAM, Discursive Action Model). Η Λογοψυχολογία μαζί με την εθνομεθοδολογία, την ανάλυση συνομιλίας και τη γλωσσική φιλοσοφία αποτέλεσαν πηγές για το μοντέλο δράσης του λόγου (στο εξής DAM) (Diorinou & Tseliou, 2014). Βασικός πυρήνας του DAM είναι η αλληλεπίδραση των ατόμων και η έννοια της δράσης όσον αφορά το λόγο τους αλλά και τις κατασκευές τους. Μέσα από αυτές προκύπτουν ενέργειες όπως η κατηγορία, η απολογία, η δικαιολογία και ο μετριασμός, μέσω των οποίων επιτελούνται διαπροσωπικοί στόχοι (Edwards & Potter, 1992). Όπως αναφέρουν οι Edwards και Potter (1992) εκτός από την δράση που φανερώνεται μέσα στο πλαίσιο αλληλεπίδρασης υπάρχουν και άλλα δύο στοιχεία που απαρτίζουν τον κορμό του DAM. Το δεύτερο είναι το ‘γεγονός και το συμφέρον’ που βασίζεται στο ότι σε κάθε αλληλεπίδραση λόγου διαμορφώνονται αντιθετικοί ισχυρισμοί γύρω από ένα διακύβευμα που αφορά κάθε φορά το συγκεκριμένο πλαίσιο αλληλεπίδρασης και μ’ αυτήν την έννοια ο λόγος έχει πάντα διλημματικό χαρακτήρα (Edwards & Potter, 1992). Συνεπώς, οι εκδοχές που παρουσιάζουν τα άτομα μέσω του λόγου τους γίνονται με τέτοιο τρόπο που οδηγεί σε δύο τινά. Είτε στην υπονόμηση των εκδοχών και περιγραφών των άλλων συνομιλητών, πιστεύοντας πως έχουν κάποιο συμφέρον για να κάνουν αυτή την κατασκευή είτε στην ενίσχυση της δικής τους εκδοχής, παρουσιάζοντάς την ως αντικειμενική αλήθεια, δηλαδή ως ένα αδιαμφισβήτητο γεγονός, μια ‘πραγματικότητα’ (Edwards & Potter, 1993).

Το τελευταίο επιχειρείται με ρητορικούς μηχανισμούς όπως οι γεγονικές περιγραφές, οι ακραίες διατυπώσεις (Pomerantz, 1986) και η αφήγηση (Edwards &

Potter, 1993). Οι γεγονικές περιγραφές στο λόγο διαρθρώνονται με τέτοιο τρόπο που ενισχύουν την ‘αλήθεια’ ενός ισχυρισμού και τον καθιστούν αναμφισβήτητο γεγονός. Αναφορικά με τις ακραίες διατυπώσεις, έχει υποστηριχθεί ότι έχουν τρεις λειτουργίες στο λόγο. Πρώτον, γίνεται διαχείριση της πιθανής αμφισβήτησης ισχυρισμών, σχετικά με την ορθότητά τους. Δεύτερον, προσδίδεται μία αντικειμενική όψη στα λεγόμενα του ομιλητή μειώνοντας την πιθανή αμφισβήτηση και τέλος, ο ισχυρισμός αποφεύγεται να κριθεί και αντιθέτως θεωρείται κάτι που γίνεται συχνά από το σύνολο και αντιμετωπίζεται ως κοινή συμπεριφορά (Pomerantz, 1986). Επίσης, η χρήση της αφήγησης δίνει μία ζωντανή αίσθηση στο περιεχόμενο και το μετατρέπει σε κάτι αληθινό, σε ένα γεγονός (Edwards & Potter, 1993). Το τρίτο στοιχείο του DAM είναι η λογοδοσία, η οποία παρουσιάζεται στο λόγο των ατόμων σε δύο επίπεδα. Έτσι το άτομο λογοδοτεί είτε για το ότι έκανε την συγκεκριμένη αναφορά είτε για το περιεχόμενο του λόγου του στην αναφορά αυτή (Edwards & Potter, 1992). Η λειτουργία της λογοδοσίας είναι ένα παράδειγμα ενός βασικού χαρακτηριστικού της λογοψυχολογίας που υποστηρίζει πως ο λόγος είναι ‘δράση’, προερχόμενη από τα άτομα που τον εκφέρουν (Edwards & Stokoe, 2004). Στην παρούσα έρευνα η ανάλυση, εκτός από τα ήδη αναφερόμενα, βασίστηκε στην προσπάθεια εντοπισμού μοτίβων μέσα στο λόγο, δηλαδή στον εντοπισμό ρητορικών ‘δράσεων’ που μπορεί να επαναλαμβάνονται και να δίνουν κάποιο νόημα στο πλαίσιο όπου αρθρώνεται ο λόγος (O’Reilly, 2014).

Ένα ακόμη εργαλείο για την ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων υπήρξαν οι αρχές ανάλυσης συνομιλίας που χρησιμοποιήθηκαν. Έννοιες της ανάλυσης συνομιλίας που συναντώνται στην παρούσα ανάλυση είναι η προτιμώμενη και μη προτιμώμενη σειρά που αφορούν τα ζεύγη γειτνίασης. Πιο αναλυτικά, τα ζεύγη γειτνίασης είναι συνομιλιακές ακολουθίες που αποτελούνται από δύο μέρη, το πρώτο

και το δεύτερο που «γειτνιάζουν». Το κάθε μέρος εκφέρεται από διαφορετικό ομιλητή και έχουν μία συνάφεια μεταξύ τους, εφόσον το ένα καθορίζει το άλλο. Για παράδειγμα, εάν το πρώτο μέρος είναι ένας χαιρετισμός από τον ομιλητή Α, τότε το δεύτερο μέρος θα πρέπει να είναι μία ανταπόδοση από τον ομιλητή Β. Αυτή η συναφής απόκριση του Β στον Α δίνει στην ακολουθία το χαρακτηριστικό της προτιμώμενης σειράς. Κάποια όμως δεύτερα μέρη γειτνίασης δεν ακολουθούν αυτή τη νόρμα με αποτέλεσμα να υπάρχει μη προτιμώμενη σειρά στην ακολουθία. Για παράδειγμα, ο ομιλητής Α κάνει μία ερώτηση στον ομιλητή Β και αυτός αποκρίνεται με μία ερώτηση αντί για απάντηση (Levinson, 1983).

Επιπλέον, στην ανάλυση αξιοποιήθηκε και η θεωρία τοποθέτησης (Davies & Harré, 1990) σύμφωνα με την οποία τα άτομα μέσα στο λόγο προβαίνουν σε τοποθετήσεις του εαυτού τους και των συνομιλητών τους, δηλαδή στην κατασκευή θέσεων υποκειμένου. Πιο συγκεκριμένα, το άτομο μέσα από το λόγο του τοποθετεί τον ίδιο, κάποιο συνομιλητή του ή και τρίτο πρόσωπο σε μία συγκεκριμένη θέση, η οποία ανήκει σε μία κατηγορία, π.χ. γονιός (Sacks, 1992). Αυτομάτως όμως με αυτήν την τοποθέτηση στην κατηγορία-ομάδα αποκλείονται κάποια άλλα άτομα από αυτήν και έτσι οριοθετείται η κατηγορία και κατ' επέκταση σκιαγραφείται ο ρόλος-θέση που δόθηκε (Davies & Harré, 1990).

Άλλη μία θεωρία είναι αυτή της κατηγορικής υπαγωγής (Sacks, 1992) που υποστηρίζει ότι στο λόγο το άτομο τοποθετεί τον εαυτό του ή κάποιον άλλο σε κάποια κατηγορία, η οποία αποτελεί μία κοινωνική κατασκευή με ευρέως αποδεκτά χαρακτηριστικά των ατόμων που ανήκουν σε αυτή π.χ. γιατρός. Με αυτόν τον τρόπο ο ομιλητής χρησιμοποιεί περιγραφές με αποτέλεσμα να διαχειρίζεται καλύτερα τον ισχυρισμό του και να διευκολύνεται η επιτέλεση διαπροσωπικών λειτουργιών του λόγου (Sacks, 1992).

Κεφάλαιο 3: Ανάλυση

Στην παρούσα έρευνα μελετάται ο λόγος παιδιών πρώτης σχολικής ηλικίας, σχετικά με το αναφερόμενο ‘πρόβλημα’ σε συνεδρίες οικογενειακής θεραπείας, σύμφωνα με τη λογοψυχολογία. Στο κεφάλαιο της ανάλυσης παρουσιάζεται η ανάλυση για κάθε μία από τις τέσσερις συνεδρίες οικογενειακής θεραπείας που αναλύθηκαν, σε σχέση με τέσσερις άξονες που αφορούν τις θέσεις του παιδιού, την οργάνωση του λόγου του και τα ρητορικά μοτίβα που ενεργοποιούνται στο λόγο του. Η οργάνωση αυτή επιλέχθηκε καθώς η κάθε συνεδρία παρουσιάζει διαφορετικό πλαίσιο, μοτίβο λόγου του παιδιού που εξετάζεται αλλά και τα παιδιά άλλοτε είναι αναφερόμενοι ασθενείς και άλλοτε όχι. Με αυτήν την έννοια η ανάλυση της κάθε συνεδρίας παρουσιάζει ιδιαιτερότητες.

Γενικότερα, από την ακόλουθη ανάλυση των δεδομένων, δηλαδή των τεσσάρων συνεδριών, έχουν προκύψει κάποια επαναλαμβανόμενα μοτίβα στο λόγο των παιδιών αλλά και των ενηλίκων, όπως και ρητορικοί μηχανισμοί που επιτυγχάνουν κάποιες λειτουργίες στο πλαίσιο της θεραπείας. Συγκεκριμένα, μπορεί αρχικά να διακριθεί το θέμα της τοποθέτησης του παιδιού στη συνομιλία κατά τη διάρκεια της θεραπείας. Οι θέσεις που συναντώνται στις συνεδρίες είναι αυτές του υποκειμένου-αντικειμένου, φυσιολογικού-μη φυσιολογικού, ισότιμου ενήλικα συνομιλητή-παιδιού και προβληματικού-μη προβληματικού παιδιού. Ακόμη, βρέθηκαν κάποια ρητορικά μοτίβα στο λόγο των παιδιών με εμφανέστερα αυτό της διαπραγμάτευσης της θέσης τους και αυτό των εντολών που δίνονται μεταξύ όλων των μελών στη συνεδρία. Τα μοτίβα αυτά φανερώνονται από την οργάνωση του λόγου των παιδιών, η οποία στηρίζεται κυρίως στην ανοιχτή άρνηση και στις γεγονικές περιγραφές. Με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά καταφέρνουν να επιχειρηματολογούν όπως και οι ενήλικες, στο πλαίσιο της συνομιλίας.

3.1 Θέσεις παιδιού

Σε όλες τις συνεδρίες οι συμμετέχοντες τοποθετούν τον εαυτό τους και τους άλλους σε θέσεις υποκειμένου-αντικειμένου και αυτό που παρατηρείται είναι ότι κυρίως οι ενήλικες είναι αυτοί που τοποθετούν τα παιδιά σε θέση αντικειμένου και ιδιαίτερα όταν τα ίδια είναι οι αναφερόμενοι ασθενείς (Avdi, 2005). Αντίθετα, τα ίδια τα παιδιά φαίνεται να προσπαθούν με τους ρητορικούς μηχανισμούς που επιστρατεύονται να διεκδικήσουν τη θέση υποκειμένου και ενεργού φορέα στη συνομιλία. Οι επόμενες θέσεις φυσιολογικού-μη φυσιολογικού παιδιού εμφανίζονται στις συνεδρίες όπου τα παιδιά είναι οι αναφερόμενοι ασθενείς και σε αυτές αποκλείονται συχνά από τους γονείς εκτός του υπόλοιπου συστήματος (Minuchin, 2000). Το αποτέλεσμα αυτού είναι αυτά τα παιδιά να βρίσκονται στη θέση του μη φυσιολογικού ατόμου και φαίνεται να προβάλλουν πολλές φορές «αντιστάσεις» προκειμένου να απαλλαχθούν από αυτήν την κατασκευή των ενηλίκων.

Ακόμη, οι θέσεις αυτές συνδέονται έντονα με αυτές του προβληματικού-μη προβληματικού παιδιού στις περιπτώσεις που τα παιδιά εκτός από αναφερόμενοι ασθενείς, φέρουν και κάποια ψυχιατρική διάγνωση ή αναφέρεται στο πλαίσιο κάποιος ψυχολογικός όρος που χαρακτηρίζει τα παιδιά, ως φορείς του αναφερόμενου προβλήματος (Samson, 1995 όπ. αναφ. στο Avdi, 2005). Τέλος, οι θέσεις ενήλικα, ισότιμου συνομιλητή-παιδιού επίσης εμφανίζονται σε όλες τις συνεδρίες, με το παιδί να τοποθετείται εξ αρχής σε κατώτερη ιεραρχικά θέση σε σχέση με τον θεραπευτή αλλά και τους υπόλοιπους ενήλικες, λόγω του δομικού μοντέλου που ακολουθείται (Minuchin, 2000). Από την άλλη, η θέση του ενήλικα στη θεραπεία είναι ιεραρχικά ανώτερη, με αποτέλεσμα το παιδί με το λόγο του να προσπαθεί να πλησιάσει την ενήλικη θέση και να κατακτήσει την ισοτιμία στη συνομιλία. Το παράδοξο είναι ότι σε κάποιες συνεδρίες φαίνεται ο ίδιος ο θεραπευτής, δομικού μοντέλου, να θέτει

άλλοτε το παιδί σε ισότιμη θέση και άλλοτε σε κατώτερη αντιμετωπίζοντάς το απλώς ως παιδί. Τελικά, ακόμη και στην πρώτη περίπτωση όπου το παιδί φαινομενικά γίνεται υποκείμενο και ισότιμο στη συνομιλία, υπάρχει ακλόνητη η δομική ιεραρχία εφόσον ο θεραπευτής οριοθετεί αυτήν την ισοτιμία του παιδιού.

3.2 Οργάνωση λόγου του παιδιού

Παρ' όλα αυτά, όπως αναφέρθηκε, στο πλαίσιο του λόγου του παιδιού σε πολλές περιπτώσεις φαίνεται αυτό να τοποθετείται ως υποκείμενο, ενεργός φορέας δράσης και ισότιμος συνομιλητής. Ο τρόπος που οργανώνεται ο λόγος του ποικίλει στις συνεδρίες που αποτελούν τα δεδομένα της παρούσας έρευνας αλλά μπορεί να συμπτυχθεί σε ορισμένους ρητορικούς μηχανισμούς μέσω των οποίων επιτυγχάνεται η τοποθέτηση του παιδιού. Ο πιο εμφανής μηχανισμός είναι αυτός την ανοιχτής άρνησης (Patrika & Tseliou, 2016) που επαναλαμβάνεται από όλα τα παιδιά των οποίων ο λόγος αναλύεται. Ο μηχανισμός αυτός έχει ιδιαίτερη σημασία καθώς εμφανίζεται στο πλαίσιο του δομικού μοντέλου θεραπείας, όπου το παιδί τυπικά δεν καταλαμβάνει ισότιμες θέσεις με αυτές των ενηλίκων και κυρίως του θεραπευτή (Minuchin, 2000). Εκτός από την ανοιχτή άρνηση, έντονες είναι και οι γεγονικές περιγραφές (Edwards & Potter, 1993) που υπάρχουν στο λόγο των παιδιών, τα οποία μοιάζει έτσι να επιχειρηματολογούν στο πλαίσιο της συνομιλίας όπως και οι ενήλικες. Τα δύο αυτά στοιχεία ενισχύουν την ισότιμη θέση του παιδιού και το καθιστούν ενεργό φορέα δράσης.

Σε αντίθεση με την επιχειρηματολογία στο λόγο του παιδιού, υπάρχει σε όλες τις συνεδρίες ο μετριασμός (Van Dijk, 2006) από την πλευρά του παιδιού. Συγκεκριμένα, το παιδί ενώ θέτει τον εαυτό του σε θέση υποκειμένου στη συνέχεια μετριάζει αυτήν την κατάσταση με το λόγο του. Ως αποτέλεσμα επανατοποθετεί τον εαυτό του στην θέση του λιγότερο ενεργού ατόμου, όπως ορίζει το δομικό μοντέλο

για τα παιδιά. Ακόμη περισσότερο φαίνεται ο μετριασμός μέσα από διλήμματα που προκύπτουν για τα παιδιά και αφορούν κυρίως τις θέσεις-ρόλους στις οποίες τοποθετούνται. Τα διλήμματα αφορούν συνήθως το ότι τα παιδιά αμφιταλαντεύονται ως προς το να αμφισβητήσουν τον κυρίαρχο λόγο του θεραπευτή ή να μουν στη διαδικασία του να κατηγορήσουν/ενοχοποιήσουν ένα μέλος της οικογένειας. Από τη μία τα παιδιά βρίσκονται ιεραρχικά κατώτερα από τον θεραπευτή και δυσκολεύονται να προβάλλουν αντίσταση στην ισχυρή θέση του δομικού θεραπευτή. Από την άλλη, δεν μπορούν εύκολα να έρθουν σε αντιπαράθεση με τα μέλη της οικογένειας, εφόσον ανήκουν στο ίδιο σύστημα με αυτά. Έτσι, καταλήγουν να διατηρούν μία ουδέτερη θέση στο συνολικό σύστημα της θεραπείας.

3.3 Ρητορικά μοτίβα

Το πρώτο ρητορικό μοτίβο στο λόγο του παιδιού που φαίνεται στις συνεδρίες είναι αυτό της διαπραγμάτευσης της θέσης του, στο σύνολο των ατόμων στη συνεδρία (Avidi, 2005). Συγκεκριμένα, ενώ το παιδί αμφιταλαντεύεται στις θέσεις του ενεργού-παθητικού, φυσιολογικού-μη φυσιολογικού και υποκειμένου-αντικειμένου, με το λόγο του διαπραγματεύεται τη θέση που κάθε φορά επιθυμεί. Η διαπραγμάτευση επιτυγχάνεται κυρίως με τη χρήση μη προτιμώμενης σειράς, όπου το παιδί απαντά σε ερώτηση των ενηλίκων με τη διατύπωση άλλης ερώτησης (Levinson, 1983) αλλά και με ευθεία αμφισβήτηση ως προς το λόγο των ενηλίκων. Κατ' αυτόν τον τρόπο το παιδί δείχνει έτσι την αντίστασή του στο λόγο των ενηλίκων που το φέρουν σε θέση αντικειμένου και παθητικού δέκτη. Αυτό επιτελείται με τη χρήση του μοτίβου που ακολουθεί, από τους ενήλικες.

Αυτό είναι το μοτίβο των εντολών που δίνονται από τους ενήλικες της οικογένειας αλλά και από τον θεραπευτή, όπως του επιτρέπεται από το δομικό μοντέλο (Minuchin, 2000). Συγκεκριμένα, η σειρά με την οποία δίνονται οι εντολές

φαίνεται να προδίδει και την ιεραρχία που ακολουθείται κατά τη διάρκεια της θεραπείας. Αρχικά ο θεραπευτής δίνει εντολές στους γονείς, έπειτα οι γονείς στο παιδί-αναφερόμενο ασθενή και τέλος το παιδί αυτό στα μικρότερα αδέρφια του. Μπορεί λοιπόν στις εντολές από τους γονείς προς το παιδί, το ίδιο να γίνεται αντικείμενο αλλά δεν ισχύει το ίδιο για τις δικές του εντολές προς την μικρή του αδερφή. Εκεί γίνεται φορέας δράσης το ίδιο το παιδί-αναφερόμενος ασθενής, χρησιμοποιώντας το μοτίβο των εντολών που όμως όρισαν οι ενήλικες και μάλιστα ο θεραπευτής. Έτσι φαίνεται ότι το παιδί αντιλαμβάνεται την ύπαρξη αυτού του μοτίβου και συμμετέχει στους 'όρους' της συνομιλίας και αυτό σίγουρα το επαναπροσδιορίζει ως ισότιμο συνομιλητή.

3.4 Συνεδρία Α

Στην πρώτη συνεδρία, που συμπεριλαμβάνεται στα δεδομένα της παρούσας έρευνας, εμφανίζεται η οικογένεια Σμιθ με μέλη τον πατέρα, 49 ετών, τη μητέρα, 42 ετών, τον γιο τους, 12 ετών και τον παππού που ζει μαζί με τους γονείς και το παιδί. Στα αποσπάσματα που αναλύονται, ο πατέρας αναφέρεται ως κύριος Σμιθ, η μητέρα ως κυρία Σμιθ, ο γιος ονομάζεται Μάθιου, ο παππούς είναι ο κύριος Μπράουν και τέλος ο Μινούτσιν είναι ο θεραπευτής. Ο κύριος Σμιθ είναι ο αναφερόμενος ασθενής και όσον αφορά το ιστορικό του, έχει νοσηλευτεί σε ψυχιατρικό ίδρυμα στο παρελθόν λόγω κατάθλιψης με μελαγχολία και ψυχοκινητική διέγερση. Η ψυχίατρος Δρ. Φάρελ που τον παρακολουθεί πρότεινε την οικογενειακή θεραπεία με τον θεραπευτή Μινούτσιν ως εναλλακτική επιλογή της νοσηλείας του κύριου Σμιθ για ακόμη μία φορά. Ο λόγος για την πιθανή επανάληψη νοσηλείας είναι η ένταση, η νευρικότητα και η δυσκολία επικέντρωσης προσοχής που έχει εμφανίσει τελευταία ο κύριος Σμιθ (Minuchin, 2000).

Στη συνεδρία της οικογένειας Σμιθ φαίνεται να προκύπτει ένα κεντρικό δίλημμα πάνω στο οποίο μοιάζει να διαρθρώνεται η ανάλυση του πρώτου αυτού δείγματος της έρευνας. Έτσι αρχικά αναφέρεται το δίλημμα, έπεται η οργάνωση λόγου του παιδιού αλλά και των ενήλικων μελών σχετικά με αυτό, ενώ παράλληλα περιγράφονται αυτά που φαίνεται να επιτυγχάνουν όλα τα μέλη με την οργάνωση του λόγου τους. Αρχικά, το δίλημμα σε αυτό το απόσπασμα είναι σχετικό με την τοποθέτηση του παιδιού στη συζήτηση, σε σχέση με τα υπόλοιπα μέλη του θεραπευτικού συστήματος. Πιο συγκεκριμένα, το διακύβευμα είναι εάν το παιδί είναι ένας ισότιμος συνομιλητής στη θεραπεία ή ‘απλώς’ ένα παιδί. Οι δύο αυτές θέσεις είναι αντίθετες διότι στο δομικό μοντέλο, όπου βασίζονται οι συνεδρίες του θεραπευτή Μινούτσιν, το παιδί κατέχει μία θέση χαμηλότερη σε ιεραρχία από αυτές των γονέων, των ενήλικων μελών και φυσικά του θεραπευτή (Minuchin, 2000). Συνεπώς δίνεται αντίστοιχη σημασία στην λέξη ‘παιδί’ που έρχεται σε αντίθεση με τον ενήλικα ο οποίος εξαρχής τοποθετείται ως ισότιμος συνομιλητής.

3.4.1 Προσκαλώντας το παιδί ως ισότιμο συνομιλητή

Απόσπασμα Α1 ¹

138 Μινούτσιν: Και πότε αρχίσατε να δείχνετε ανησυχία για τα διάφορα πράγματα;
 139 Κο Σμιθ: Πριν από δέκα χρόνια.
 140 Μινούτσιν: Δέκα χρόνια... Πείτε μου, ή ίσως ο γιος σας... ο μοναδικός γιος που έχετε, ε;
 141 Κο Σμιθ: Ναι.
 142 Μινούτσιν (προς τον Μάθιου): Ο πατέρας σου είπε ότι αυτός είναι το πρόβλημα και η
 143 μητέρα σου συμφωνεί ότι εκείνος είναι το πρόβλημα στην οικογένεια. Ποια είναι όμως
 144 τα πράγματα εκείνα που κάνουν τον πατέρα σου... που τον εκνευρίζουν, τον κάνουν να
 145 συγχύζεται και να τα «παίρνει» στο κρανίο.

Πριν το απόσπασμα αυτό ο θεραπευτής προσπαθεί να θέσει το πλαίσιο της θεραπείας, αναφερόμενος στο ‘πρόβλημα’ που υπάρχει αλλά και τις ρίζες του, απευθυνόμενος πρώτα στον κ. Σμιθ και έπειτα στη σύζυγό του. Το παραπάνω

¹ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο ‘Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία’ του Salvador Minuchin (2000) στη σελίδα 308.

απόσπασμα επιλέχθηκε διότι εδώ μέσα από το λόγο του θεραπευτή φαίνεται να εκφράζεται το δίλημμα που προαναφέρθηκε καθώς ο θεραπευτής εμπλέκει τον γιο της οικογένειας, Μάθιου στη διερεύνηση του προβλήματος, μετά από τις τοποθετήσεις των γονέων του. Αρχικά, ο θεραπευτής προσκαλεί τον Μάθιου να συμβάλλει στην περιγραφή του προβλήματος που υπάρχει στο σύστημα (140), καθιστώντας τον ισότιμο μέλος στη συζήτηση στη θεραπεία, όπου μπορεί να δώσει περιγραφές από διαφορετική οπτική από αυτή των γονιών του. Η ισοτιμία αυτή φαίνεται ίσως από το γεγονός ότι ο θεραπευτής ενώ αρχικά απευθύνεται στον κ Σμιθ, αμέσως αλλάζει κατεύθυνση προς τον Μάθιου ('Πείτε μου, ή ίσως ο γιος σας', 140).

Ταυτόχρονα, όμως, ο θεραπευτής δεν ζητά την άδεια από τον κ Σμιθ να απευθυνθεί στον γιο του για το πλαίσιο, με τον ίδιο τρόπο που το έκανε για να απευθυνθεί νωρίτερα στη σύζυγό του (49). Ίσως κατά αυτόν τον τρόπο να μετριάζεται η ισότιμη θέση του παιδιού και να εισάγεται από τον θεραπευτή μία ιεραρχία με το παιδί να έπεται της μητέρας, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει την παραγκώνισή του. Αυτό ίσως να συνδέεται με την δομική προσέγγιση του θεραπευτή Minuchin, σύμφωνα με την οποία το οικογενειακό σύστημα διαρθρώνεται με συγκεκριμένους ρόλους και κανόνες. Πιο συγκεκριμένα, το δομικό μοντέλο ακολουθεί την ιεραρχία κατά τη διάρκεια μιας θεραπείας, όπου ο θεραπευτής βρίσκεται σε πρωταρχική θέση ενώ τα μέλη της οικογένειας ακολουθούν με το παιδί να καταλαμβάνει την τελευταία θέση μετά τους ενήλικες (Minuchin, 2000).

Απόσπασμα Α2²

157 Μινούτσιν: Με τον παππού σου τι γίνεται; Αυτός εκνευρίζει τον πατέρα σου;
158 Μάθιου: όχι. Δεν λέει πολλά.

²Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία' του Salvador Minuchin (2000) στη σελίδα 310.

Εδώ ο θεραπευτής στρέφει το ενδιαφέρον, όσον αφορά το μέλος της οικογένειας που μπορεί να εκνευρίζει τον πατέρα του Μάθιου (157), προς τον παππού και με αυτήν την έννοια είναι σαν ο Μάθιου να έχει το δίλημμα να κατηγορήσει ή όχι τον παππού του. Η ερώτηση του θεραπευτή στον Μάθιου συνεχίζει να τον καθιστά ισότιμο μέλος στην συνομιλία για το 'πρόβλημα' εφόσον αναζητά την δική του οπτική στο θέμα.

Το δίλημμα για τη θέση του παιδιού στη θεραπεία προβάλλεται σε όλη την έκταση του αποσπάσματος της συνεδρίας και αναδεικνύει άλλοτε τη μία θέση και άλλοτε την άλλη. Στο παρακάτω απόσπασμα φαίνεται ένα διακύβευμα που προκύπτει για τον θεραπευτή στα πλαίσια του γενικού διλήμματος που αφορά το πλαίσιο της θεραπείας.

Απόσπασμα Α3³

189 Μινούτσιν: Εσύ... πώς είπες ότι σε λένε;

190 Μάθιου: Μάθιου.

191 Μινούτσιν: Μάθιου. Διαφώνησες με αυτό... με όσα είπε ο παππούς σου.

192 Μάθιου: Νομίζω ότι εν μέρει έχει δίκιο. Δεν νομίζω ότι τα αναλαμβάνει... ξέρετε.

193 Προσπαθεί πράγματι να κάνει πολλά πράγματα. Όπως, για παράδειγμα, όταν κάποιος
194 προσφέρεται να κάνει κάτι, αυτός λέει: «Όχι, μπορώ να το κάνω μόνος μου». Δεν νιώθω
195 ότι τα αναλαμβάνει όλα. Κάνει πολλά από αυτά. Όχι όμως και τόσο πολλά. Συνεχίζει να
196 μου λέει να βγάλω έξω τα σκουπίδια και τέτοια. Όταν πρόκειται για τέτοια πράγματα,
197 εγώ και πάλι πρέπει να κάνω τα περισσότερα.

Αφού ο θεραπευτής τελειώνει με τον παππού, επιστρέφει στον Μάθιου με μία ερώτηση για το όνομά του. Είναι ενδιαφέρον ότι ο θεραπευτής δεν μπορεί να θυμηθεί το όνομα του παιδιού όπως φαίνεται από την ερώτησή του (189). Εδώ τίθεται το πιθανό διακύβευμα για τον θεραπευτή: πώς να εμπλέξει στη συζήτηση στο πλαίσιο της θεραπείας ένα παιδί, μία ενέργεια που κρύβει δύο όψεις. Από τη μία το παιδί φαίνεται ως ισότιμος συνομιλητής από τη στιγμή που εμπλέκεται στη συζήτηση αλλά

³Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία' του Salvador Minuchin (2000) στη σελίδα 313.

από την άλλη ο θεραπευτής, που ακολουθεί το δομικό μοντέλο, τηρεί την ιεραρχία που υποστηρίζει αυτή η προσέγγιση και το παιδί πρέπει να έπεται των γονέων (Minuchin, 2000).

3.4.2 Οργάνωση λόγου του παιδιού και η λειτουργία του

Αφού αναφέρθηκε παραπάνω το δίλημμα που φαίνεται να χαρακτηρίζει το σύνολο της συζήτησης στο πλαίσιο της θεραπείας, ακολουθεί η ανάλυση του τρόπου οργάνωσης λόγου του παιδιού σε δύο επίπεδα. Ο διαχωρισμός των δύο επιπέδων βασίζεται στο τι επιτυγχάνεται από τον τρόπο που οργανώνεται ο λόγος του Μάθιου. Συνεπώς, ο Μάθιου με το λόγο του είτε επιτυγχάνει τον μετριασμό της ισοτιμίας του ως συνομιλητής στη θεραπεία είτε καταφέρνει να επιχειρηματολογήσει όπως οι ενήλικες συνομιλητές του. Πριν όμως από αυτό αναλύεται ένα απόσπασμα από την συνομιλία του κυρίου Μπράουν με τον θεραπευτή, στην οποία παρουσιάζεται το ρητορικό πλαίσιο της θεραπείας όπου τοποθετείται ο Μάθιου. Συγκεκριμένα, αφορά το αναφερόμενο 'πρόβλημα' στη θεραπεία γύρω από το οποίο τοποθετούνται όλα τα μέλη μετά από προσκλήσεις του θεραπευτή.

3.4.3 Λόγος παιδιού: πλαίσιο θεραπείας

Απόσπασμα Α4⁴

159 Μινούτσιν: Ο παππούς δεν λέει πολλά. Πόσο χρονών είστε κύριε Μπράουν;
 160 Κος Μπράουν: Δεν ξέρω. Μερικές φορές νομίζω ότι λέω πολλά.
 161 Μινούτσιν: Πόσο χρονών είστε;
 162 Κος Μπράουν: Πόσο με κάνετε;
 163 Μινούτσιν: Ε, περίπου πενήντα τριών.
 164 Κος Μπράουν: Εβδομήντα οκτώ.
 165 Μινούτσιν: Εβδομήντα οκτώ. Κρατιέστε πολύ καλά.
 166 Κος Μπράουν: Όχι, εγώ θα σας πω τώρα τι σκέφτομαι. Αυτός που προκαλεί το
 167 πρόβλημα είναι ο ίδιος ο Μπομπ. Συνεχώς ανησυχεί για μένα. Θέλει να γίνονται τα
 168 πάντα με συγκεκριμένο τρόπο, καταλάβατε; Με άλλα λόγια, είναι λεπτολόγος και
 169 σχολαστικός. Και όταν βλέπει ότι κάτι δεν γίνεται, και μάλιστα χωρίς να καθυστερεί
 170 ούτε λεπτό, πηγαίνει αμέσως και το κάνει εκείνος. Και όταν κάποιος πει: «Θα το κάνω

⁴Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία' του Salvador Minuchin (2000) στις σελίδες 310-313.

171 εγώ», εκείνος απαντά: «Όχι, θα το κάνω εγώ. Εγώ θα το κάνω». Αυτό είναι το ένα
 172 πράγμα. Τώρα το άλλο...
 173 Μινούτσιν: Λέτε ότι προτιμά να κάνει αυτός τις δουλειές αντί για τους άλλους... Στη
 174 θέση των άλλων;
 175 Κος Σμιθ: Νομίζω ότι δεν έπιασε το νόημα.
 176 Κος Μπράουν: Όχι, όχι. Για τον εαυτό του. Υποθέστε, λοιπόν τώρα, ότι είναι βρόμικο το
 177 χαλί ή κάτι τέτοιο. Εκείνος θα έλεγε: «Το χαλί είναι βρόμικο». Εκείνη θα έλεγε: «Θα το
 178 καθαρίσω εγώ». Και εκείνος θα πρόσθετε: «Δεν πειράζει, μην ανησυχείς, θα το κάνω
 179 εγώ». Και θα πήγαινε αμέσως να το καθαρίσει. Εγώ λοιπόν νομίζω ότι δεν θα έπρεπε να
 180 το κάνει αυτό.
 181 Μινούτσιν: Με αυτό τον τρόπο προσφέρει βοήθεια.
 182 Κος Μπράουν: Δεν νομίζω ότι αυτό είναι καλό. Δεν νομίζω ότι πρέπει να το κάνει αυτό.
 183 Υπάρχουν πολλά πράγματα που κάνει και δεν θα έπρεπε να κάνει. Θα έπρεπε να
 184 αφήνει και κάποιον άλλο να κάνει κάτι.
 185 Μινούτσιν: Σαν ποιον άλλον να αφήνει να κάνει κάτι;
 186 Κος Μπράουν: Οποιοδήποτε από τους τρεις μας.
 187 Μινούτσιν: Τα αναλαμβάνει όλα ο ίδιος, τα φορτώνεται όλα στους ώμους του;
 188 Κος Μπράουν: Περίπου όλα. Εγώ... σχεδόν τα πάντα.

Όσον αφορά τον κ. Μπράουν, στην πρώτη τοποθέτησή του κάνει μία ακριβή δήλωση (160) που μπορεί να τον φέρει στη θέση του υπαίτιου για το αναφερόμενο πρόβλημα του κ. Σμιθ. Δηλαδή δεν κάνει κάποια προσπάθεια αρχικά να αποποιηθεί ευθύνες ή να ενισχύσει τη θέση του. Παρόλα αυτά παρατηρείται ότι μετά ανταλλάσσουν με τον θεραπευτή κάποια σχόλια (161-165) για την ηλικία του κ Μπράουν με αυτοσαρκαστικό τόνο από τη μεριά του (162). Το σημείο όπου γίνεται η πρώτη σαρκαστική τοποθέτησή του (162) είναι ακριβώς μετά την αρχική σοβαρή δήλωσή του. Αυτή η κίνηση του κ Μπράουν θα μπορούσε να ερμηνευτεί αρχικά ως προσπάθεια να ανατρέψει την σχέση θεραπευτή- θεραπευόμενου, η οποία για τον δομικό θεραπευτή είναι καθορισμένη, με τον ίδιο να βρίσκεται σε ‘ανώτερη’ θέση. (Bartesaghi, 2009). Σε αντίθεση λοιπόν με την αρχική του δήλωση, μέσω του αυτοσαρκασμού ίσως να ελαχιστοποιήσει το διακύβευμα εάν εκνευρίζει τον κ. Σμιθ ή όχι, στο οποίο αρχικά απάντησε έμμεσα καταφατικά.

Στη συνέχεια ο κος Μπράουν κατηγορεί τον κ Σμιθ, αναφέροντας συγκεκριμένα χαρακτηριστικά (‘λεπτολόγος’, 168, ‘σχολαστικός’, 169). Συνολικά, με την ρητορική του επιχειρήματος (Edwards & Potter, 1992) (168-170) και πιο

συγκεκριμένα με την ενεργητική φωνητικοποίηση, όπου γίνεται μεταφορά λόγου (Wooffitt, 1992) (170-171), την ακραία διατύπωση (Pomerantz, 1986) (168) «πάντα» και τη ρητορική ερώτηση (168) αυξάνεται η γεγονικότητα του επιχειρήματός του που είναι ουσιαστικά ο αρνητικά φορτισμένος χαρακτήρας του κ Σμιθ. Η κατάληξη αυτού του λόγου του είναι, εκτός από την κατηγορία στον κ Σμιθ, η δική του απενοχοποίηση ως προς το ζήτημα της αιτίας του εκνευρισμού. Βέβαια, παράλληλα ο κος Μπράουν λέγοντας ‘συνεχώς ανησυχεί για εμένα’ (167) τοποθετείται έτσι ώστε να μην θεωρηθεί ότι κατηγορεί τον κ Σμιθ, μετριάζοντας έτσι την κατηγορία του. Ο θεραπευτής προσπαθεί να επεξεργαστεί την κατηγορία αυτή του κ Μπράουν προς τον κ Σμιθ και δίνει ένα νόημα στην τοποθέτηση του κ Μπράουν (173-174). Μόλις ο κος Σμιθ δείχνει την εναντίωσή του στην κατηγορία (175), ο κος Μπράουν αρχίζει μία λογοδοσία (176-179) κάνοντας μία σεναριακή διατύπωση (Sneijder & Te Molder, 2005) βασισμένη στον υποθετικό λόγο, δίνοντας έτσι την αίσθηση ενός συνηθισμένου επαναλαμβανόμενου γεγονότος (Edwards, 1995). Αυτό το σχήμα εμπλουτίζεται από ενεργητική φωνητικοποίηση (Wooffitt, 1992) (‘Το χαλί είναι βρόμικο’, 177) και έτσι επιχειρεί να προσδώσει γεγονικότητα στα λόγια του και να ενισχύσει την κατηγορία του προς τον κ Σμιθ. Έπειτα, στις γραμμές 182-184 ο κος Μπράουν συνεχίζει την κατηγορία του μετά την ερμηνεία του θεραπευτή (181) για την συμπεριφορά του κ Σμιθ, η οποία αντιτίθεται στην τοποθέτηση του Κ Μπράουν. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιεί δύο φορές το «Δεν νομίζω» (182) και με αυτόν τον τρόπο βασίζεται σε εμπειριστικούς όρους (Gilbert & Mulkay, 1984), για να αποδείξει ότι αυτά που λέει είναι μία αντικειμενική αλήθεια, πέρα από τη δική του ενδεχόμενα προκατειλημμένη άποψη, κάτι που μοιάζει να μειώνει τον κίνδυνο εμπλοκής του στην κατηγορία του. Από την συνολική του τοποθέτηση η κατηγορία του καταλήγει να φαίνεται κάτι φυσικό και αληθινό.

3.4.4 Λόγος παιδιού: μετριασμός ισοτιμίας

Απόσπασμα Α5⁵

146 Μάθιου: Δεν ξέρω. Δεν νομίζω ότι είναι έτσι... ότι υπάρχει κάποιος που τον φορτίζει με
147 προβλήματα. Απλά... δεν ξέρω.

Στην πρόσκληση του θεραπευτή, ο Μάθιου αποφεύγει να τοποθετηθεί επί του ‘προβλήματος’ και ιδιαίτερα όσον αφορά την αιτία του (146-147). Αυτό επιτυγχάνεται με τη χρήση του ‘Δεν ξέρω’ (Edwards & Potter, 2005. Potter, 1997) (146) και συγκεκριμένα έτσι δεν αποφεύγεται μόνο η τοποθέτηση αλλά και η ευθύνη να υποδείξει κάποια διαπροσωπική σύγκρουση μέσα στο σύστημα ή κάποια συμπεριφορά που θα μπορούσε να αποτελεί αιτία για τον εκνευρισμό του πατέρα του. Αυτό θα μπορούσε να θεωρηθεί ένα δίλημμα για τον Μάθιου στο πλαίσιο της συνομιλίας για το ‘πρόβλημα’ διότι σε περίπτωση που ακολουθούσε τον θεραπευτή και ανταποκρινόταν στην ερώτησή του περιγραφικά, ίσως κατέληγε να ενοχοποιήσει κάποια μέλη της οικογένειάς του (Patrika & Tseliou, 2016). Από την άλλη, θα ήταν δύσκολο στον Μάθιου να μην ανταποκριθεί καθόλου στον θεραπευτή, εφόσον αναπόφευκτα ο θεραπευτής βρίσκεται σε μία διαφορετική δυναμικά θέση από τον Μάθιου. Αναλυτικότερα, ο Μάθιου ανήκει στην οικογένεια, η οποία απευθύνθηκε στον θεραπευτή-‘ειδικό’ για την διαχείριση των προβλημάτων της (Bartesaghi, 2009), με αποτέλεσμα ο Minuchin και ο Μάθιου να ξεκινούν από διαφορετικές αφετηρίες με περισσότερη ή λιγότερη εξουσία αντίστοιχα ο καθένας. Η θέση αυτή του θεραπευτή χαρακτηρίζεται αρχικά από την επιστημονική κατάρτιση, στη συνέχεια από την ηλικιακή διαφορά ενήλικα-παιδιού και τέλος από τον διαμορφωτικό-συμμετοχικό ρόλο του θεραπευτή (Minuchin, 2000) στη διαδικασία. Συμπερασματικά, όλα αυτά τα

⁵ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο ‘Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία’ του Salvador Minuchin (2000) στη σελίδα 309.

στοιχεία καθιστούν δύσκολο το ενδεχόμενο ο Μάθιου να μην ακολουθήσει την πρόσκληση του θεραπευτή (142-145).

Απόσπασμα Α6⁶

148 Μινούτσιν: Απλώς δεν μπορώ να το πιστέψω, ξέρεις. Οι άνθρωποι πάντοτε αποτελούν
149 μέρος... όταν οι άνθρωποι ζουν μαζί, τότε τσιγκλούν και εκνευρίζουν ο ένας τον άλλο,
150 ξέρεις. Είμαι σίγουρος ότι ο πατέρας σου μερικές φορές σε τσαντίζει. (Η κυρία Σμιθ
151 γνέφει καταφατικά.) όπως είμαι σίγουρος ότι ο παππούς σου σε εκνευρίζει μερικές
152 φορές. Και εσύ με την σειρά σου εκνευρίζεις τον παππού και τους γονείς σου. Είμαι
153 βέβαιος γι' αυτό. Δεν έχω δίκιο;
154 Μάθιου: Ναι. Αλλά δεν τον ερεθίζω τόσο ώστε να εκνευριστεί πραγματικά. Μπορεί,
155 ξέρετε, κάποιες φορές να είμαι κακός και άτακτος. Αλλά δεν νομίζω ότι στην
156 πραγματικότητα τον εκνευρίζω τόσο πολύ.

Στις γραμμές 148-153, ο θεραπευτής φαίνεται να προσπαθεί να άρει τις ευθύνες που έθεσε νωρίτερα (142-145) στον Μάθιου ώστε αυτός να τοποθετηθεί χωρίς φραγμούς στο αρχικό ερώτημά του. Αυτό το κάνει ανάγοντας την αρχική του υπόθεση-ερώτηση, ότι κάποιο μέλος εκνευρίζει τον πατέρα, σε κάτι φυσικό και σύνηθες, δηλαδή μοιάζει να υπάρχει φυσιολογικοποίηση (Pomerantz, 1986). Ενώ, στο τέλος τοποθετεί καταφατικά την υπόθεσή του (151-152) και κλείνει με μία κλειστού τύπου ερώτηση, η οποία ίσως ωθεί τον Μάθιου αναπόφευκτα να συμφωνήσει πιο εύκολα σε σύγκριση με μία άλλη πιθανή τοποθέτηση του θεραπευτή. Σε αυτήν την ερώτηση ('Δεν έχω δίκιο;' 153) ο Μάθιου δέχεται ότι εκνευρίζει τον πατέρα του κάποιες φορές, όπως δήλωσε ο Μινούτσιν, αλλά στη συνέχεια φαίνεται να αρχίζει ένα είδος λογοδοσίας με τη χρήση της αποποίησης (Hewitt & Stokes, 1975). Σκοπός αυτής της λογοδοσίας ίσως είναι να μην θεωρηθεί 'κακός' και 'άτακτος' (155) γι' αυτή του την συμπεριφορά. Η χρήση των δύο τελευταίων επιθέτων μπορεί να μην είναι τυχαία αλλά να επαναλαμβάνεται από τον Μάθιου ως

⁶Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία' του Salvador Minuchin (2000) στις σελίδες 309-310.

χαρακτηριστικά που του έχουν αποδοθεί από το οικογενειακό σύστημα (O'Reilly, 2007).

Η συνολική του στάση απέναντι στο αναφερόμενο πρόβλημα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ουδέτερη και διατηρείται κυρίως από τη χρήση της προαναφερόμενης αποποίησης. Όσον αφορά τη στοχοθεσία του λόγου του, ο Μάθιου προσπαθεί αφενός να ενισχύσει την τοποθέτηση ότι δεν επηρεάζει τον πατέρα του ίσως για να μη θεωρηθεί εκείνος η πηγή του προβλήματος του κ Σμιθ. Αφετέρου, με αυτόν τον τρόπο καταφέρνει να μην πάρει ακριβή θέση (συμφωνία ή διαφωνία) στο δίλημμα που τίθεται παραπάνω με την ερώτηση του θεραπευτή (142-145).

Απόσπασμα Α7⁷

191 Μινούτσιν: Μάθιου. Διαφώνησες με αυτό... με όσα είπε ο παππούς σου.
 192 Μάθιου: Νομίζω ότι εν μέρει έχει δίκιο. Δεν νομίζω ότι τα αναλαμβάνει... ξέρετε.
 193 Προσπαθεί πράγματι να κάνει πολλά πράγματα. Όπως, για παράδειγμα, όταν κάποιος
 194 προσφέρεται να κάνει κάτι, αυτός λέει: «Όχι, μπορώ να το κάνω μόνος μου». Δεν νιώθω
 195 ότι τα αναλαμβάνει όλα. Κάνει πολλά από αυτά. Όχι όμως και τόσο πολλά. Συνεχίζει να
 196 μου λέει να βγάλω έξω τα σκουπίδια και τέτοια. Όταν πρόκειται για τέτοια πράγματα,
 197 εγώ και πάλι πρέπει να κάνω τα περισσότερα.

Ο θεραπευτής αναφέρεται σε ανοιχτή διαφωνία (Patrika & Tseliou, 2016)

(191) κάνοντας μία πρόκληση στον Μάθιου, ο οποίος χρησιμοποιώντας το 'εν μέρει'

(192) επιτυγχάνει μετριασμό (Van Dijk, 2006) στην τοποθέτησή του, με σκοπό να αποφύγει να διαφωνήσει με τον παππού του και παράλληλα να μην κατηγορήσει τον πατέρα του αλλά ταυτόχρονα δυσκολεύεται ίσως και να αντικρούσει τον θεραπευτή που έχει οριοθετημένο ρόλο στη συνεδρία.

Απόσπασμα Α8⁸

198 Κα Σμιθ: Ναι, όταν όμως δεν τα κάνεις, καταλήγει να τα κάνει εκείνος.

⁷Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία' του Salvador Minuchin (2000) στη σελίδα 313.

⁸Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία' του Salvador Minuchin (2000) στη σελίδα 314.

- 199 Κος Σμιθ: Δεν νομίζω ότι αυτό είναι το λάθος, επειδή δεν κάνω... θα μπορούσα να
 200 βοηθάω τη γυναίκα μου περισσότερο, τουλάχιστον όσον αφορά το καθάρισμα.
 201 Μάθιου: Ναι, ας πούμε, θα έρθει σπίτι και θα βάλει σε λειτουργία την ηλεκτρική
 202 σκούπα.
 203 Κος Σμιθ: Απλές και γρήγορες δουλειές.
 204 Μάθιου: Ναι.
 205 Κα Σμιθ: Έτσι όμως, βοηθά πολύ.
 206 Κος Σμιθ: Βαριές δουλειές, όπως το καθάρισμα, δεν τις κάνω, ούτε το πλύσιμο των
 207 πιάτων το κάνω εγώ αντί για εκείνη. Τη βοηθάω με τα πιάτα από τότε που
 208 παντρευτήκαμε, αλλά όχι συνέχεια. Τις περισσότερες φορές.

Στις γραμμές 198-208 υπάρχει μία συνομιλία του κ Σμιθ, της συζύγου του και του Μάθιου στην οποία ο κος Σμιθ φαίνεται να εμμένει στο ότι δεν κάνει τόσο πολλές δουλειές και προσπαθεί με την λογοδοσία του να μειώσει την σημασία της συμβολής του στο σπίτι (200). Συγκεκριμένα, χρησιμοποιεί τροπικές εκφράσεις (‘θα μπορούσα’, 199) ώστε να επιδείξει μέριμνα για τη συμβολή του στις δουλειές του σπιτιού. Ο Μάθιου εδώ προβάλλει ένα παράδειγμα (201) από την καθημερινότητα στο σπίτι χρησιμοποιώντας υποθετικό λόγο (Edwards, 1995). Αυτό που προσπαθεί να επιτύχει ο Μάθιου είναι να ενισχύσει την γεγονικότητα του επιχειρήματός του (196-197), που πριν αποδομήθηκε από τη μητέρα του (198), αλλά και να διατηρήσει την ενδιαμέση στάση που είχε στην αρχή της τοποθέτησής του (192). Η ουδέτερη αυτή θέση του Μάθιου φαίνεται να είναι συνυφασμένη στην παρούσα κατάσταση με τον μετριασμό της ισότιμης θέσης του στη συνομιλία.

Απόσπασμα Α9⁹

- 220 Μινούτσιν: Η μαμά πριν από λίγο έλεγε: «Μην κάνεις κριτική στον μπαμπά».
 221 Μάθιου: Τι έκανε αυτή;
 222 Μινούτσιν: Αυτή μόλις είπε: «Μην κάνεις κριτική στον μπαμπά», γιατί εσύ έλεγες ότι
 223 «είναι ανυπόμονος». Και η μαμά σου τώρα λέει: «Ε, λοιπόν, ξέρεις, πολλοί άνθρωποι
 224 είναι έτσι». Είναι προστατευτική απέναντι στον πατέρα σου;
 225 Μάθιου: Δεν το νομίζω.
 226 Μινούτσιν: Δεν υπάρχει τίποτε το κακό σε αυτό. Νομίζω, μάλιστα, ότι είναι μάλλον
 227 ωραίο.
 228 Μάθιου: Είναι λιγάκι προστατευτική, υποθέτω. Δεν νομίζω πάντως ότι είναι
 229 υπερπροστατευτική.

⁹Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο ‘Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία’ του Salvador Minuchin (2000) στις σελίδες 316-317.

230 Μινούτσιν: Εννοώ προστατευτική με την καλή έννοια. Με τον ίδιο τρόπο που ο
 231 μπαμπάς είναι φανερά προστατευτικός προς όλους τους υπόλοιπους, σύμφωνα με τον
 232 παππού. Αληθεύει αυτό; Ο σύζυγός σας προσπαθεί να κάνει διάφορα πράγματα,
 233 προσπαθεί να κάνει τις δικές σας δουλειές;

Στη γραμμή 220 ο θεραπευτής αποκωδικοποιεί τα λόγια της κα Σμιθ προς τον Μάθιου βγάζοντας ένα συμπέρασμα για τη σχέση της μητέρας του και του πατέρα του αλλά ο Μάθιου αρνείται αυτό το συμπέρασμα με όχι απόλυτο τρόπο. Έτσι δείχνει ότι θέλει να αποτρέψει την αρνητική ερμηνεία της απάντησής του και να αποφύγει ίσως την ευθύνη της απάντησης προς τον θεραπευτή. Αυτό το στοιχείο επαναλαμβάνεται από τον Μάθιου κυρίως όταν απευθύνεται στον θεραπευτή (146, 155, 192, 209, 225, 228) με τη χρήση του «δεν νομίζω» και «νομίζω» και τη χρήση «υποθέτω» (228). Αυτή η χρήση του λόγου του Μάθιου πιθανώς και να αντικατοπτρίζει την σχέση του με τον θεραπευτή, δηλαδή προσπαθεί να κρατήσει μία ουδέτερη στάση ώστε να μην διαφωνήσει μαζί του αλλά και να μην κατηγορήσει κάποιο μέλος. Η επανάληψη της απάντησης μόνο στον θεραπευτή φαίνεται από την αντίθεση με τις απαντήσεις του στα άλλα μέλη, όπου είναι πιο ευθύς και κατηγορηματικός (217) Η απάντηση του Μάθιου (228-229) ίσως επιτυγχάνει την παραποίηση της αρχικής του τοποθέτησης, ώστε να επιτύχει την αποποίηση ευθυνών από την τοποθέτηση που έκανε στο 225. Έτσι δείχνει γενικά να προσαρμόζεται στην άποψη του θεραπευτή.

Ο συνολικός μετριασμός της ισοτιμίας από τον Μάθιου, που διαφαίνεται στη συνομιλία, τον οδηγεί αυτομάτως στη θέση του 'παιδιού' όπως ορίζει το δομικό πλαίσιο της θεραπείας. Η θέση αυτή σκιαγραφεί ένα παιδί μακριά από τη θέση των ενηλίκων, περισσότερο παθητικό παρά αυτενεργό και αυτό φαίνεται να αναδεικνύεται από τον τρόπο οργάνωσης λόγου του παιδιού.

3.4.5 Λόγος παιδιού: Επιχειρηματολογώντας / Διεκδικώντας μία ισότιμη θέση

Απόσπασμα A10¹⁰

157 Μινούτσιν: Με τον παππού σου τι γίνεται; Αυτός εκνευρίζει τον πατέρα σου;

158 Μάθιου: Όχι. Δεν λέει πολλά.

159 Μινούτσιν: Ο παππούς δεν λέει πολλά. Πόσο χρονών είστε κύριε Μπράουν;

Ο Μάθιου είναι σαφής και πολύ περιεκτικός στην απάντησή του, χρησιμοποιώντας ανοιχτή άρνηση (Patrika & Tseliou, 2016) (158) για τη θέση του παππού του στον εκνευρισμό του κ Σμιθ. Θα μπορούσε αυτή η ξεκάθαρη απάντηση η οποία ταυτόχρονα δεν υποδεικνύει κάποια αιτία του εκνευρισμού του πατέρα του, να βοηθάει στην οριοθέτηση και λήξη της συζήτησης του Μάθιου με τον θεραπευτή. Ίσως αυτό να θεωρηθεί λοιπόν ένας μηχανισμός στο λόγο του Μάθιου που συμβάλει στο να αποποιηθεί την ευθύνη για περαιτέρω συζήτηση με τον θεραπευτή αλλά και για κατηγορία ενός μέλος του συστήματος, του κυρίου Μπράουν. Την ανοιχτή άρνηση του Μάθιου ακολουθεί η επανάληψη από τον θεραπευτή (159) δηλώνοντας έτσι την αντίδρασή του στην ίσως μη αναμενόμενη άρνηση. Αυτή η συνολική τοποθέτηση του Μάθιου που χαρακτηρίζεται από την ανοιχτή άρνηση επιβεβαιώνει την ισοτιμία του ως συνομιλητής εφόσον δεν φοβάται να αρνηθεί άμεσα στον θεραπευτή που τοποθετείται σε ανώτερη ιεραρχικά θέση σύμφωνα με το δομικό μοντέλο (Minuchin, 2000).

Απόσπασμα A11¹¹

191 Μινούτσιν: Μάθιου. Διαφώνησες με αυτό... με όσα είπε ο παππούς σου.

192 Μάθιου: Νομίζω ότι εν μέρει έχει δίκιο. Δεν νομίζω ότι τα αναλαμβάνει... ξέρετε.

193 Προσπαθεί πράγματι να κάνει πολλά πράγματα. Όπως, για παράδειγμα, όταν κάποιος

194 προσφέρεται να κάνει κάτι, αυτός λέει: «Όχι, μπορώ να το κάνω μόνος μου». Δεν νιώθω

195 ότι τα αναλαμβάνει όλα. Κάνει πολλά από αυτά. Όχι όμως και τόσο πολλά. Συνεχίζει να

¹⁰ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία' του Salvador Minuchin (2000) στη σελίδα 310.

¹¹ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία' του Salvador Minuchin (2000) στη σελίδα 313.

196 μου λέει να βγάλω έξω τα σκουπίδια και τέτοια. Όταν πρόκειται για τέτοια πράγματα,
197 εγώ και πάλι πρέπει να κάνω τα περισσότερα.

Στην τοποθέτηση του Μάθιου (192-197) που ακολουθεί τον μετριασμό υπάρχει ενεργητική φωνητικοποίηση (Wooffitt, 1992) (194) κάτι που ενισχύει την άποψή του, ότι ο πατέρας του κάνει πολλά αλλά 'όχι τόσο πολλά' (195). Φαίνεται να αποδομεί την εικόνα που μέχρι τώρα έχουν κατασκευάσει η κα Σμιθ και ο κος Μπράουν για τον πατέρα του. Αντίθετα με αυτούς δεν καταλήγει σε μία ανοιχτή κατηγορία προς τον πατέρα του και φαίνεται ακόμη να μην επιβεβαιώνει την ταυτότητα του ασθενούς και του φορέα προβλήματος που του προσδίδουν τα άλλα δύο μέλη. Βέβαια, με όλο αυτό ίσως μεταφέρεται το επίκεντρο στον ίδιο καθώς καταλήγει σε μία ακραία διατύπωση (Pomerantz, 1986) ('ακραία' και 'πάλι', 197). Συνολικά με αυτή του την τοποθέτηση ίσως μετριάζονται οι κατηγορίες του σχετικά με το ότι ο πατέρας του κάνει τα πάντα μέσα στο σπίτι και όλα μόνος του. Τελικά με αυτόν τον τρόπο ενισχύεται η δική του συμβολή (196-197) και είναι σαν να εκφράζεται ένα παράπονο. Συνεπώς, θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένα σχήμα στο λόγο του Μάθιου, όπου αρχικά χρησιμοποιείται το θέμα που τίθεται, αποδυναμώνεται και έπειτα προβάλλεται η δική του συμμετοχή στο σύστημα και την λειτουργία του. Με αυτόν τον τρόπο δείχνει αισθητά την παρουσία του στο σύστημα και δηλώνεται έμμεσα η αυτενέργειά του, με πιθανό σκοπό την κατοχύρωση ισότιμης θέσης στο σύνολο που βρίσκεται στη θεραπεία.

Απόσπασμα Α12¹²

210 Μινούτσιν (αγανακτισμένα): Μία στιγμή, για περίμενε μια στιγμή. Ποιος λες ότι εννοεί;
211 Μάθιου: Ο παππούς μου.
212 Μινούτσιν: Ο παππούς σου. Εξηγείς αυτά που είπε ο παππούς σου.
213 Μάθιου: Ναι. Ας πούμε, αν κάτι στο σπίτι είναι σπασμένο ή κάτι τέτοιο, θα θελήσει να
214 το φτιάξει μόνος του.

¹² Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία' του Salvador Minuchin (2000) στις σελίδες 315-316.

- 215 Κος Σμιθ: Όχι, δεν είμαι τόσο επιδέξιος. Θέλω όμως να γίνει ευθύς αμέσως και το
 216 χαρακτηριστικό είναι ότι...
 217 Μάθιου: Ναι, εντάξει, θέλεις να γίνει αμέσως.
 218 Κα Σμιθ: Δεν έχει αρκετή υπομονή για να περιμένει.
 219 Κα Σμιθ: Όμως, δεν νομίζω ότι αυτό είναι κακό. Πολλοί άνθρωποι είναι έτσι.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον εδώ έχει η προσπάθεια του Μάθιου να βρει «σύμμαχο» σε άλλο μέλος της οικογένειας, τον παππού (211). Ίσως αυτό γίνεται ως αντίδραση στην προηγούμενη προσπάθεια της μητέρας του (198 και 205) να μειώσει την γεγονικότητα της θέσης του ότι κάνει πολλές δουλειές. Έτσι, ο Μάθιου λέγοντας ότι θέλει να εξηγήσει τι εννοούσε ο παππούς του, χρησιμοποιεί στη λογοδοσία του υποθετικό λόγο (Edwards, 1995) παρουσιάζοντας για ακόμη μία φορά ένα σενάριο καθημερινότητας. Αυτή η χρήση αποσκοπεί στο να εμείνει στην κατηγορία προς τον πατέρα του, που πλέον γίνεται άμεση σε σύγκριση με προηγούμενο λόγο του (194). Σε αυτήν την κατηγορία ο κος Σμιθ προσπαθεί να μειώσει τις ικανότητές του, ώστε να αντικρούσει την κατηγορία του Μάθιου αλλά ταυτόχρονα να αποποιηθεί την ευθύνη να κατηγορήσει κάποιον ή να επιρρίψει ευθύνες (215-216). Και ο Μάθιου διακόπτει το επιχείρημα που αρχίζει να αναπτύσσει ο πατέρας του χρησιμοποιώντας ειρωνεία (217) για να τονίσει το χαρακτηριστικό του πατέρα του για το οποίο τον κατηγορεί. Σε αντιπαράθεση με τον Μάθιου έρχεται η μητέρα του, ο λόγος της οποίας φαίνεται να αιτιολογεί την συμπεριφορά του συζύγου της (218-219) και ταυτόχρονα με αυτόν τον τρόπο μειώνεται η κατηγορία του Μάθιου. Η θέση της ενισχύεται με τη χρήση φυσιολογικοποίησης (Pomerantz, 1986) (‘Πολλοί άνθρωποι είναι έτσι’, 219) που προσδίδει γεγονικότητα στα λεγόμενά της. Ίσως θα μπορούσε όλο αυτό να δηλώνει την προστασία της κα Σμιθ προς το υποσύστημα «γονείς» ή «συζυγικό ζευγάρι». Η αυτενέργεια του Μάθιου στο συγκεκριμένο απόσπασμα είναι φανερή μέσα από κατηγορίες, επιχειρήματα και συγκρούσεις με τους γονείς, με

αποτέλεσμα να τοποθετείται πιο δυναμικά και ισότιμα στη συνομιλία των ενηλίκων στη θεραπεία.

Σε αυτά τα αποσπάσματα και τις αναλύσεις τους φαίνεται η ενεργή θέση του Μάθιου που απομακρύνεται από αυτή του παιδιού, όπως εμφανίζεται στο δομικό μοντέλο (Minuchin, 2000). Αντιθέτως, στο λόγο του Μάθιου φαίνεται να υπάρχουν αρνήσεις, ανοιχτές διαφωνίες, ανάπτυξη επιχειρημάτων και γεγονικές περιγραφές που φαίνεται να τον καθιστούν ισότιμο στη συνομιλία και έτσι φαίνεται να έρχεται πιο κοντά στους ενήλικες όσον αφορά στην ιεραρχία.

3.5 Συνεδρία Β

Η οικογένεια αυτής της συνεδρίας είναι οι Μπράουν και αποτελείται από τον πατέρα, τη μητέρα, τα τρία αγόρια και την δεκάχρονη Σάλι που είναι και η αναφερόμενη ασθενής. Η οικογένεια βρίσκεται σε οικογενειακή θεραπεία μετά από παραπομπή του παιδίατρο που παρακολουθεί τη Σάλι λόγω της ψυχογενούς ανορεξίας που έχει διαγνωσθεί στην ίδια. Η Σάλι έχει εισαχθεί στο νοσοκομείο αλλά χωρίς κάποια βελτίωση στις διατροφικές συνήθειές της, αντιθέτως συνεχίζει να αρνείται να φάει και έτσι χάνει κιλά. Η οικογένεια Μπράουν θεωρεί πως το πρόβλημα που απασχολεί το σύνολό της είναι η άρνηση της Σάλι και έτσι στο παρακάτω απόσπασμα μπαίνουν στη διαδικασία να παραγγείλουν φαγητό μετά την παρότρυνση του θεραπευτή Μινούτσιν (Minuchin, 2000).

Στη δεύτερη συνεδρία διαφοροποιείται ο αναφερόμενος ασθενής διότι εδώ είναι το ίδιο το παιδί, η Σάλι. Ο κεντρικός άξονας γύρω από τον οποίο εκτυλίσσεται η ανάλυση όλου του αποσπάσματος είναι η θέση της Σάλι στη συνεδρία που φαίνεται μέσα από το δίλημμα που προκύπτει και αφορά το αν το παιδί έχει τη θέση αντικειμένου ή υποκειμένου. Από τη μία, η θέση του υποκειμένου στην κλινική θεραπεία είναι συνυφασμένη με την ατομική αυτενέργεια, τα κίνητρα και τον φορέα

δράσης (Avidi, 2005). Από την άλλη πλευρά, η θέση του αντικειμένου θέτει το παιδί παθητικό δέκτη του λόγου των ενηλίκων, άβουλο και με απουσία πρόθεσης ενέργειας. Στη συγκεκριμένη περίπτωση το παιδί είναι ο αναφερόμενος ασθενής και φέρει μία ψυχιατρική διάγνωση, η οποία του προσδίδει εξ αρχής τη θέση αντικειμένου στη θεραπεία. Έχει παρατηρηθεί στο ερευνητικό πεδίο ότι οι ψυχιατρικοί όροι / διαγνώσεις εμπλέκονται σε λόγους με μεγάλη ισχύ που θέτουν το θέμα του ‘φυσιολογικού’ – ‘προβληματικού’ ατόμου (Samson, 1995 όπ. αναφ. στο Avidi, 2005). Μάλιστα, οι όροι αυτοί σχετίζονται άμεσα με την κατασκευή του ατόμου στο πλαίσιο της θεραπείας (Avidi, 2005). Συνεπώς, η χαμηλότερη σε ιεραρχία θέση του παιδιού στο δομικό μοντέλο (Minuchin, 2000) σε συνδυασμό με τη θέση του αναφερόμενου ασθενή που έχει το παιδί συγκλίνουν στη θέση όπου φαίνεται να τοποθετείται ενίοτε η Σάλι ως αντικείμενο.

Το μοτίβο που προκύπτει από τη συνομιλία και είναι σχετικό με το δίλημμα είναι ότι ο θεραπευτής και οι γονείς θέτουν συνεχόμενα τη Σάλι στη θέση αντικειμένου ενώ εκείνη πολλές φορές μοιάζει να προσπαθεί να μετριάσει αυτήν τους την ενέργεια με διάφορους ρητορικούς μηχανισμούς. Ως αποτέλεσμα η Σάλι φαίνεται να διεκδικεί τη θέση υποκειμένου που εκφράζεται από αυτενέργεια και έμμεση έκφραση της δικής της οπτικής για το ‘πρόβλημα’.

Στην ανάλυση της συνεδρίας αυτής που ακολουθεί αναλύονται αρχικά σημεία όπου φαίνεται το δίλημμα που αναφέρθηκε και συγκεκριμένα και οι δύο θέσεις του, με τα αντίστοιχα αποσπάσματα. Στη συνέχεια, παρατίθενται αποσπάσματα που αφορούν τους ρητορικούς μηχανισμούς του λόγου του παιδιού, την οργάνωσή του και το τι επιτυγχάνει με αυτά σχετικά με το δίλημμα, στο πλαίσιο βέβαια της συνομιλίας όλων των μελών του θεραπευτικού συστήματος.

3.5.1 Τοποθετώντας το παιδί σε θέση αντικειμένου

Απόσπασμα B1¹³

1 Μινούτσιν: Πρέπει να φάει. Γι' αυτό λοιπόν θέλω να τη βοηθήσετε εσείς, κύριε Μπράουν.

2 Κος Μπράουν: Μπορείς να φας παγωτό, αφού όμως πρώτα φας το φαγητό.

Στη γραμμή 1 ο θεραπευτής δίνει μία σαφή οδηγία, χωρίς μετρίασμό ('Πρέπει να φάει', 1), προς τους γονείς θέτοντας όμως το παιδί που είναι και ο αναφερόμενος ασθενής στη θέση αντικειμένου. Η ταυτότητα του αναφερόμενου ασθενή προσθέτει ευκολότερα χαρακτηριστικά του προβληματικού και του μη φυσιολογικού στο παιδί (Samson, 1995 όπ. αναφ. στο Avdi, 2005), τα οποία με τη σειρά τους έχουν συνδεθεί με την τοποθέτηση του ατόμου ως αντικείμενο (Avdi, 2005). Αυτό συμβαίνει εφόσον ο θεραπευτής μιλά τριτοπρόσωπα και δίνει μία εντολή στους γονείς που έχει αποδέκτη τη Σάλι, ενώ είναι και η ίδια παρούσα στο χώρο. Την σαφή αυτή οδηγία την ακολουθεί ο πατέρας της Σάλι (2) ερχόμενος σε συμφωνία με τον θεραπευτή καθώς απευθύνεται στη Σάλι. Εδώ διαφαίνεται η προσέγγιση του θεραπευτή προς τα μέλη της οικογένειας στους οποίους δίνει την ευθύνη να λύσουν οι ίδιοι το πρόβλημα και να πείσουν την Σάλι να φάει. Αυτό δίνει ενεργό ρόλο στους γονείς αλλά ταυτόχρονα οι γονείς ενεργούν στα πλαίσια που θέτει και κατευθύνει ο θεραπευτής, όπως το γεύμα στο γραφείο του. Η θέση αυτή του θεραπευτή ίσως να οφείλεται στο δομικό μοντέλο που ακολουθεί και τον καθιστά κύριο ρυθμιστή της κατάστασης στη θεραπεία (Minuchin, 2000).

¹³ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία' του Salvador Minuchin (2000) στη σελίδα 456.

Απόσπασμα B2¹⁴

- 5 Κα Μπράουν: Ήθελε κόκα-κόλα αλλά της έφεραν γάλα.
 6 Κοζ Μπράουν: Θα σου πάρω κόκα-κόλα απόψε το βράδυ, εντάξει; (Σηκώνεται επάνω και
 7 παίρνει από πίσω τη Σάλι.)
 8 Κα Μπράουν: Ζήτησες κόκα-κόλα;
 9 Μινούτσιν: Ναι, ζήτησε.
 10 Κοζ Μπράουν: Μη στεναχωριέσαι, σου υπόσχομαι ότι θα σου την πάρω απόψε το βράδυ.
 11 Έλα τώρα, μην κλαις, Σάλι. (Αυτήν τον σπρώχνει μακριά.) Νομίζεις πως εγώ έχω την
 12 κόκα-κόλα; Έλα τώρα, Σάλι.
 13 Κα Μπράουν: Θεξ κάτι άλλο;
 14 Κοζ Μπράουν: Μπορεί να γίνει πραγματικά έξω φρενών μαζί μου. (Προσπαθεί να φέρει
 15 την Σάλι πίσω στο τραπέζι. Εκείνη αντιστέκεται.)

Για αυτή την κίνηση η μητέρα της Σάλι κάνει μία δικαιολόγηση (5) τοποθετώντας την ίσως και πάλι στη θέση 'αντικειμένου' (Ήθελε κόκα-κόλα αλλά της έφεραν γάλα', 5), με τη χρήση τρίτου προσώπου. Στη συνέχεια, παρεμβαίνει ο πατέρας και χωρίς όμως να ακουστεί η πραγματική αιτία της κίνησης της Σάλι από την ίδια, εκείνος αποδέχεται σιωπηλά την δικαιολόγηση (5) της μητέρας και χτίζει πάνω σε αυτή την επόμενη προσπάθειά του για μία συμφωνία-δωροδοκία με τη Σάλι. Η αγνόηση της αιτίας από το ίδιο το παιδί επιβεβαιώνει την θέση 'αντικειμένου' όπου έχει τοποθετηθεί και από τους γονείς εκτός από τον θεραπευτή. Παράλληλα με την παρέμβαση του κ Μπράουν υπάρχει και σωματική κίνηση (6-7), συγκεκριμένα πλησιάζει την Σάλι, κάτι που θα μπορούσε να μεταφράζει το λόγο του σε κίνηση με το σώμα (Jenkins & Hepburn, 2015), όπου χρησιμοποιεί το ερωτηματικό 'εντάξει;' (6) και δείχνει την προσπάθεια προσέγγισης της Σάλι.

Η θέση 'αντικειμένου' της Σάλι φαίνεται να κυριαρχεί στη συνομιλία και επιβεβαιώνεται ακόμη μία φορά από τον θεραπευτή που απαντά στη θέση της Σάλι (9) και σε τρίτο πρόσωπο. Η τακτική αυτή των ενηλίκων, να απαντούν στη θέση του παιδιού, έχει παρατηρηθεί στο ερευνητικό πεδίο κυρίως από την πλευρά των γονέων

¹⁴ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία' του Salvador Minuchin (2000) στις σελίδες 456-457.

και αδιαμφισβήτητα τοποθετούν το παιδί ως άβουλο στη συνομιλία (Hutchby & O'Reilly, 2010). Συνεπώς, είναι πολύ ενδιαφέρον ότι εδώ ο θεραπευτής είναι εκείνος που ενεργεί κατ' αυτόν τον τρόπο και ίσως έτσι δείχνει την πιθανή παρεμβατικότητα του στην αλληλεπίδραση των γονέων με την Σάλι. Στις γραμμές 14-15 φαίνεται ο πατέρας να απευθύνεται ίσως στον θεραπευτή γενικεύοντας τις αντιδράσεις της Σάλι και προσπαθώντας ίσως να προβάλλει αυτή τη συμπεριφορά σαν ένα γενικό χαρακτηριστικό του κοριτσιού (Patrika & Tseliou, 2016). Θα μπορούσε αυτό να αποτελεί μία έμμεση κατηγορία στην κόρη του με σκοπό να δικαιολογήσει την μέχρι τώρα αποτυχία του να πείσει την Σάλι να φάει. Συνεπώς, επειδή ο πατέρας έχει κληθεί από τον θεραπευτή να φέρει εις πέρας κάτι (1), προσπαθεί από τη μία να εκπληρώσει την «δουλειά» αυτή, να πείσει την Σάλι να φάει. Το γεγονός ότι η Σάλι φέρει μία επιστημονική διάγνωση σχετική με την ψυχολογική της κατάσταση και θεωρείται 'ασθενής' είναι ένας βασικός παράγοντας που μπορεί να οδήγησε στην κατηγορία του πατέρα προς την κόρη του (O' Reilly, 2014). Ταυτόχρονα όμως επειδή η Σάλι αρνείται εκείνος λογοδοτεί μάλλον προς τον θεραπευτή ώστε να αποποιηθεί την ευθύνη της μη επιτυχούς προσπάθειάς του (14).

Απόσπασμα B3¹⁵

18 Σάλι: Αυτόν.

19 Κος Μπράουν: Ποιον, το γιατρό;

Στην αναφορά της Σάλι (18) ο κος Μπράουν απαντά με ερώτηση που περιέχει επίκληση κατηγορικής υπαγωγής (Sacks, 1992) ('Ποιον, το γιατρό;', 19), η οποία καταδεικνύει την ύπαρξη του δίπολου γιατρός- ασθενής. Ίσως έτσι τοποθετεί τη Σάλι και πάλι πίσω στη θέση 'αντικείμενο-ασθενής' και αποτελεί μία έμμεση τοποθέτησή της ως μη φυσιολογικό παιδί- ασθενή (O'Reilly, 2014). Εδώ φαίνονται και οι ρόλοι

¹⁵ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία' του Salvador Minuchin (2000) στη σελίδα 457.

του συστήματος της οικογένειας που προωθούνται και από το δομικό μοντέλο, θεραπευτής-γιατρός, οικογένεια και αναφερόμενος ασθενής (Minuchin, 2000). Ο πατέρας της Σάλι είναι σαν να της θυμίζει ότι αυτός που αναφέρεται η ίδια είναι ο γιατρός και έχει καθορισμένο και ανώτερο ρόλο από την ίδια που είναι ασθενής. Το ότι είναι ασθενής εμφανίζεται έμμεσα λόγω της αναφοράς στον γιατρό που είναι το ένα μέρος του διπόλου γιατρός-ασθενής.

Απόσπασμα B4¹⁶

34 Κος Μπράουν: Γιατί είσαι τόσο θυμωμένη και έξαλλη;
 35 Σάλι: Θέλω μόνο το παγωτό. Δεν θέλω το χάμπουργκερ. Θα με παρατήσεις επιτέλους;
 36 Κος Μπράουν: Ο μόνος τρόπος για να ξεφορτωθείς το γιατρό είναι να φας.
 37 Σάλι: Δεν το τρώω, δεν το τρώω, δεν το τρώω, δεν το τρώω, δεν το τρώω! (Ο κύριος
 38 Μπράουν εγκαταλείπει την προσπάθεια, παραιτείται και κάθεται. Η Σάλι παραμένει στη
 39 γωνία της. Τα τρία αγόρια κλαίνε.)

Μόλις ο πατέρας απευθύνεται στη Σάλι, την επαναφέρει στη θέση αντικειμένου, την οποία η Σάλι κάθε φορά κυρίως με τις ανοιχτές αρνήσεις (Patrika & Tseliou, 2016) φαίνεται να προσπαθεί να αποδομήσει και να τοποθετηθεί ως αυτενεργό υποκείμενο. Η προσπάθεια του πατέρα φαίνεται καθώς από την έμμεση κατηγορία στην κόρη του σχετικά με το πώς νιώθει (34), χωρίς όμως η ίδια να έχει δηλώσει κάτι για τη συναισθηματική της κατάσταση. Με αυτή την κατηγορία ο πατέρας αποποιείται την ευθύνη της αντίδρασης της κόρης του και της ανεπιτυχούς προσπάθειάς του να την πείσει να φάει. Η διαμάχη της Σάλι με τον πατέρα της λαμβάνει τέλος μόλις η Σάλι ξαναχρησιμοποιήσει την εμφατική επανάληψη που έχει αναπτύξει και πριν (37). Παράλληλα με τα λεγόμενά της, παραμένει στη γωνία που ήταν πριν και έτσι συνοδεύει σωματικά το βασικό λεκτικό μήνυμά της, με το οποίο επίσης παραμένει στον αρχικό της ισχυρισμό με αποτέλεσμα να υποχωρήσει ο πατέρας της. Οι κινήσεις του σώματος πολλές φορές είναι συνυφασμένες με το

¹⁶ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία' του Salvador Minuchin (2000) στις σελίδες 457-458.

λεκτικό περιεχόμενο των παιδιών (Jenkins & Hepburn, 2015) και γι' αυτό μπορεί να είναι σημαντική η ανάλυσή τους.

Απόσπασμα B5¹⁷

- 40 Μινούτσιν: Θα μπορούσατε να τη βοηθήσετε εσείς να φάει, κυρία Μπράουν;
 41 Κα Μπράουν: Δεν ξέρω, πάντως δεν έχω την υπομονή του. (Σηκώνεται και πηγαίνει προς
 42 τη Σάλι.)
 43 Σάλι(ουρλιάζοντας): Δεν το τρώω! Δεν το τρώω!
 44 Κα Μπράουν: Σάλι, είναι για το καλό σου. Σε παρακαλώ, σε παρακαλώ, γλυκιά μου.
 45 Σάλι: Όχι, δεν πρόκειται.
 46 Κα Μπράουν: Δεν θες να γίνεις καλά;
 47 Σάλι(ουρλιάζοντας): Δεν το κάνω. Ουφ, σκάσε! Δεν το τρώω!
 48 Κα Μπράουν: Δεν θες να γυρίσεις σπίτι;
 49 Σάλι: Δεν το τρώω, δεν τρώω τίποτα εδώ.

Ο θεραπευτής μετά την απόσυρση του πατέρα από την προσπάθεια να φάει η Σάλι, προσκαλεί με τον ίδιο τρόπο τη μητέρα (40), η οποία εξ αρχής χρησιμοποιεί το «δεν ξέρω» (Edwards & Potter, 2005. Potter, 1997) για να ελαχιστοποιήσει τις ευθύνες σχετικά με την ικανότητά της να πείσει τη Σάλι να φάει. Ενώ στη συνέχεια, αποποιείται την ευθύνη για πιθανή αποτυχία της συγκρίνοντας τον εαυτό της με τον κ Μπράουν (41). Ο τρόπος που προσκαλείται η μητέρα καθιστά και πάλι τη Σάλι αντικείμενο έτσι η άμεση αντίδρασή της με την επανάληψη ίσως είναι ο τρόπος της να ξαναγίνει υποκείμενο. Ακολουθεί μία σειρά ρητορικών ερωτήσεων που κάνει η μητέρα (46) και (48), με τις οποίες έμμεσα θέτει μία κατηγορία στη Σάλι. Πιο αναλυτικά, η χρήση άρνησης στις ερωτήσεις αυτομάτως φαίνεται να τις μετατρέπει σε υποθέσεις όπως για παράδειγμα η ερώτηση 'δεν θες να γίνεις καλά;' (46) μπορεί να μεταφραστεί ως 'εάν θες να γίνεις καλά, πρέπει να φας'. Έτσι αυτό το σχήμα ολοκληρώνεται σε κατηγορία εφόσον θα μπορούσε να υποδηλώνει ότι 'εφόσον δεν τρώς δεν θες να γίνεις καλά', δίνοντας την ευθύνη στην Σάλι. Ακόμη, με την κατηγορία αυτή η μητέρα φαίνεται να αποποιείται τις δικές της ευθύνες για την

¹⁷ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία' του Salvador Minuchin (2000) στη σελίδα 458.

άρνηση της κόρης της να φάει. Η αντίδραση της Σάλι (49) είναι η απάντησή της στην κατηγορία της μητέρας της και φαίνεται να έχει καταλάβει το μηχανισμό που χρησιμοποιεί η κα Μπράουν για να την πείσει, με αποτέλεσμα να τον υπονομεύει.

Το συνολικό ρητορικό πλαίσιο σχετικά με τη θέση αντικειμένου φαίνεται να δείχνει ότι οι δύο γονείς προσπαθούν να ερμηνεύσουν τις συμπεριφορές της Σάλι και τις αποδέχονται ως αληθείς χωρίς να περιμένουν σχετική επιβεβαίωση από την ίδια, που είναι και ο φορέας δράσης. Έτσι, στο λόγο τους, η Σάλι μοιάζει να τοποθετείται σε θέση ‘αντικειμένου’ που της προσδίδεται κάθε φορά που την προσκαλούν στη συνομιλία ως παιδί – ασθενής. Στη συνέχεια χτίζουν το λόγο τους πάνω στις δικές τους ερμηνείες (‘Ηθελε κόκα- κόλα αλλά της έφεραν γάλα’, 5 και ‘Νομίζεις πως εγώ έχω την κόκα- κόλα;’, 11), με αποτέλεσμα να μην είναι εμφανής η οπτική του κοριτσιού ή πιο συγκεκριμένα να μην φαίνεται να λαμβάνεται υπόψιν από τους γονείς και τον θεραπευτή.

3.5.2 Λόγος παιδιού: διεκδικώντας θέση υποκειμένου

Απόσπασμα Β6¹⁸

1 Μινούτσιν: Πρέπει να φάει. Γι’ αυτό λοιπόν θέλω να τη βοηθήσετε εσείς, κύριε Μπράουν.

2 Κος Μπράουν: Μπορείς να φας παγωτό, αφού όμως πρώτα φας το φαγητό.

3 Σάλι: Δεν τρώω! Δεν τρώω! Δεν το τρώω! (Σηκώνεται και τρέχει προς τη μία γωνία του 4 δωματίου κλαίγοντας.)

Το γεγονός ότι η Σάλι έχει τεθεί ως αντικείμενο από την αρχή, η ίδια φαίνεται να το αντικρούει με ανοιχτή άρνηση (‘Δεν το τρώω!’, 3), την οποία επαναλαμβάνει εμφατικά (3). Με αυτό μοιάζει να επιχειρεί να μετατρέψει τη θέση της από αντικείμενο, όπως είχε ορίσει ο θεραπευτής, σε αυτενεργό υποκείμενο και ουσιαστικά αντιτίθεται στον πατέρα της αλλά και στον θεραπευτή. Μετά από αυτή την ανοιχτή

¹⁸ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο ‘Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία’ του Salvador Minuchin (2000) στη σελίδα 456.

άρνηση της Σάλι στην προτροπή του πατέρα της να φάει, εκείνη αποχωρεί από το πεδίο επιρροής (3-4) του πατέρα της.

Απόσπασμα B7¹⁹

14 Κορ Μπράουν: Μπορεί να γίνει πραγματικά έξω φρενών μαζί μου. (Προσπαθεί να φέρει την Σάλι πίσω στο τραπέζι. Εκείνη αντιστέκεται.)

16 Σάλι(ουρλιάζοντας): Τον μισώ, τον μισώ. Σας μισώ, κύριε.

17 Κορ Μπράουν: Ποιον μισείς Σάλι;

18 Σάλι: Αυτόν.

Η Σάλι στρέφει το ενδιαφέρον στον θεραπευτή (16) αφού ακριβώς πριν ο πατέρας της άσκησε μία έμμεση κατηγορία προς την ίδια (14). Η αντίδραση αυτή θα μπορούσε να λειτουργήσει και ως προσπάθεια αποποίησης ευθυνών από την κατηγορία που προηγήθηκε. Συγκεκριμένα, η Σάλι ως απάντηση στην κατηγορία του πατέρα της, 'ότι γίνεται έξω φρενών', δικαιολογεί αυτήν τη συμπεριφορά της λέγοντας ότι μισεί τον θεραπευτή (16). Εστιάζοντας στη χρήση του λόγου της, είναι εμφανής η χρήση πρώτου προσώπου προς τον θεραπευτή και το ότι απευθύνεται σε αυτόν άμεσα. Ίσως έτσι ξαναγίνεται φορέας δράσης ενώ ενισχύει τη θέση της με την emphatic επανάληψη ('Τον μισώ, τον μισώ', 16). Το ότι η Σάλι παίρνει τη θέση 'υποκειμένου' δείχνει να έχει θετική ανταπόκριση από τον πατέρα της που της απευθύνεται ισότιμα (17) και την προσκαλεί να συμμετάσχει στη συνομιλία. Ακολουθεί στις γραμμές 18-23 μία συνομιλία της Σάλι με τον πατέρα της όπου η Σάλι προβάλλει μία ανοιχτή έκφραση αντιπάθειας (20) προς τον θεραπευτή και αναφέρεται σε αυτόν χωρίς όνομα ('Αυτόν', 18). Εδώ εκφράζει την άποψή της και σίγουρα ενισχύει την προηγούμενη προσπάθειά της για να τοποθετηθεί ως ενεργό υποκείμενο στη συνομιλία.

¹⁹ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία' του Salvador Minuchin (2000) στη σελίδα 457.

Απόσπασμα B8²⁰

24 Σάλι: Οι γιατροί στο νοσοκομείο με άφηναν να πάρω ό,τι ήθελα. Όχι σαν κι' αυτόν. Δεν
25 θέλω να είμαι εδώ. Θέλω μόνο το παγωτό. Απλώς, θέλω το παγωτό!

Η Σάλι προσπαθεί να ενισχύσει τη θέση της ότι 'ο θεραπευτής δεν είναι καλός' (16 και 20) προσδίδοντάς της γεγονικότητα με μία ακραία διατύπωση (Pomerantz, 1986) ('ό,τι ήθελα', 24). Ενώ στη συνέχεια ακολουθεί μία συλλογιστική πορεία που θα μπορούσε να θεωρηθεί ρητορική επιχειρήματος (Edwards & Potter, 1992) (24-25) για να καταλήξει να πείσει τους γονείς της και τον θεραπευτή για κάτι που θέλει, το παγωτό. Η πορεία του επιχειρήματος είναι η εξής: Οι γιατροί την άφηναν να πάρει ό,τι ήθελε, σε αντίθεση με τον θεραπευτή και έτσι εξηγείται γιατί δε θέλει να βρίσκεται εκεί (25). Η αντίθεση που χρησιμοποιεί εδώ η Σάλι ενισχύει τη γεγονικότητα της τοποθέτησής της και φαίνεται να την κάνει πιο πιστευτή. Καταλήγοντας αναφέρει αυτό που θέλει (παγωτό) ως αμοιβή επειδή βρίσκεται σε ένα μέρος που δεν θέλει. Ίσως η φράση 'θέλω μόνο το παγωτό' (25) να υποδηλώνει μία μορφή συμφωνίας με το υπόλοιπο σύστημα διότι δέχεται να φάει κάτι αλλά ταυτόχρονα θα φάει αυτό που θέλει η ίδια. Ο λόγος της μοιάζει να έχει δύο όψεις που ταυτίζονται αντίστοιχα με τις θέσεις που έχει στη θεραπεία, αντικείμενο- υποκείμενο.

Απόσπασμα B9²¹

29 Σάλι: Δεν το θέλω. Δεν το θέλω, μπαμπά.

30 Κος Μπράουν: Πάντα σου άρεσαν τα χάμπουργκερ, αφού παλιότερα σου άρεσαν. (Την
31 αγκαλιάζει.)

32 Σάλι: Δεν μου άρεσαν. Άφησέ με τώρα ήσυχη, δεν το θέλω. Δεν το θέλω το χάμπουργκερ,
33 θέλω μόνο το παγωτό. Παράτα με! (Τον σπρώχνει.)

²⁰ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία' του Salvador Minuchin (2000) στη σελίδα 457.

²¹ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία' του Salvador Minuchin (2000) στη σελίδα 457.

Ο πατέρας της Σάλι συνεχίζει τη διαπραγμάτευση ώστε να καταφέρει να την πείσει να φάει το χάμπουργκερ, ενώ εκείνη επιμένει να αρνείται και αναφέρει τη λέξη «μπαμπά» (29) μετά από την άρνησή της που συχνά αποτελείται από εμφατικές επαναλήψεις. Η επίκληση αυτή στην ιδιότητα του πατέρα (Sacks, 1992) ίσως να συνδέεται με το ότι ο κος Μπράουν την αγκαλιάζει και διατηρεί μία πιο διαλλακτική και τρυφερή στάση (30). Σε αυτό το σημείο ο πατέρας χρησιμοποιεί μία ακραία διατύπωση (Pomerantz, 1986) με το ‘πάντα’ (30) για να ισχυροποιήσει τη δήλωσή του, κάτι που αφήνει λίγα περιθώρια στην Σάλι να υπονομεύσει αυτόν τον ισχυρισμό. Συνολικά, φαίνεται ότι ο κος Μπράουν προσπάθησε να πλησιάσει την Σάλι και να την πείσει να φάει το χάμπουργκερ επιχειρηματολογώντας με μία γενίκευση (Edwards, 1994), ότι δηλαδή της αρέσει αυτό το φαγητό (30).

Στην προσπάθεια προσέγγισης του Κ Μπράουν, η Σάλι αντιδρά σωματικά και τον σπρώχνει (33). Ίσως η Σάλι χρησιμοποιεί αυτές τις κινήσεις με το σώμα της για να στείλει κάποια λεκτικά μηνύματα στον πατέρα της (Jenkins & Hepburn, 2015) ή ακόμη πιθανότερα να ενισχύσει την άρνησή της (‘Δεν το θέλω το χάμπουργκερ’, 32). Αυτές οι κινήσεις της μέσα στο χώρο και η αλληλεπίδραση με τον πατέρα της θα μπορούσαν να παραλληλιστούν με εργαλεία λόγου. Αυτό φαίνεται στις γραμμές 3, 15 και 33. Βέβαια υπάρχουν και εμφανείς μηχανισμοί λόγου που υποστηρίζουν τα παραπάνω όπως οι ανοιχτές αρνήσεις (‘Δεν μου άρεσαν’, 32) και οι εμφατικές επαναλήψεις (‘...δεν το θέλω. Δεν το θέλω το χάμπουργκερ’, 32).

Απόσπασμα B10²²

50 Κα Μπράουν: Θα θέλαμε να φας.

51 Σάλι: Δεν το κάνω.

52 Κα Μπράουν: Θα ήθελα εγώ να το κάνεις.

53 Σάλι: Δεν πρόκειται. (Χαστουκίζει τη μητέρα της)

54 Κα Μπράουν: Μην με χτυπάς. Μην με χτυπάς, είπα!

²² Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο ‘Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία’ του Salvador Minuchin (2000) στις σελίδες 458-459.

- 55 Σάλι: Δεν πρόκειται.
 56 Κα Μπράουν(αυστηρά): Μη με χτυπάς, είπα! Θέλω να φας.
 57 Σάλι: Δεν πρόκειται.
 58 Κα Μπράουν: Γιατί όχι;
 59 Σάλι: Δεν πρόκειται.
 60 Κα Μπράουν: Θέλεις να αφανιστείς, να καταντήσεις σκελετωμένη, πετσί και κόκαλο;
 61 Σάλι: Δε χρειάζεται. Θέλω να γυρίσω στο νοσοκομείο.
 62 Κα Μπράουν: Δεν μπορείς να γυρίσεις στο νοσοκομείο, αν δεν φας το φαγητό σου. Σε
 63 ευχαριστεί να με χτυπάς; Χαίρεσαι όταν με χτυπάς; Είσαι ευχαριστημένη;
 64 Σάλι: Ναι, γιατί έτσι δεν θα με «δαγκώσεις», δεν θα μου αγριέψεις.
 65 Κα Μπράουν: Δεν θα σου αγριέψω.
 66 Σάλι: Θέλω μόνο παγωτό.
 67 Κα Μπράουν: Και εμείς θέλουμε να φας.

Η μητέρα της Σάλι εμμένει στην προσπάθειά της και χρησιμοποιεί αλλαγή ερείσματος στο λόγο της στις προτάσεις ‘θα θέλαμε να φας’ (50), από πρώτο πληθυντικό πρόσωπο σε πρώτο ενικό, ‘Θα ήθελα εγώ να το κάνεις’ (52). Αυτή η αλλαγή ερείσματος (Goffman, 1979) ίσως αποσκοπεί στην ενίσχυση της δήλωσής της (50), η οποία είχε αρχικά άλλο φορέα δράσης. Η πρώτη επιλογή ήταν το πρώτο πληθυντικό και ίσως έτσι να συνέβαλε στο να αποποιηθεί η μητέρα την ευθύνη της δήλωσης. Μετά την δήλωση (52) της μητέρας όπου έχει αρκετά ισχυρή παρουσία το «εγώ», η Σάλι χαστουκίζει η μητέρα της ίσως για να προβάλλει και εκείνη το δικό της «εγώ», εφόσον τα λόγια της δεν βρήκαν σύμφωνη τη μητέρα της.

Το χαστούκι της Σάλι μάλλον υπονομεύει την προσπάθειά της μητέρας της να την πείσει να φάει, έτσι η κα Μπράουν προσπαθεί να ενισχύσει τη θέση της (60) με ρητορικές ερωτήσεις που αποτελούν κατηγορία προς τη Σάλι και επίρριψη ευθυνών όπως ακριβώς έκανε και παραπάνω (46 και 48). Η Σάλι αποδομεί την κατηγορία της μητέρας της με τη χρήση του ‘δε χρειάζεται’ (61) και λέγοντας πως θέλει να γυρίσει στο νοσοκομείο, είναι σαν να θέτει κάποιον όρο στην μέχρι τώρα «διαπραγμάτευση». Ακόμη δηλώνει άμεσα τι ακριβώς θέλει προς απάντηση στις ρητορικές ερωτήσεις που ξεκινούν με το ‘θέλεις’ και τοποθετείται ως ενεργός φορέας δράσης- υποκείμενο.

Ενώ η κα Μπράουν μέσω των ερωτήσεων (63) διατυπώνει μία κατηγορία στη Σάλι για το ότι τη χτύπησε, εκείνη αποποιείται την ευθύνη της πράξης της μετατρέποντάς την σε κίνηση άμυνας. Συγκεκριμένα, άμυνα σε μία μομφή της μητέρας της που περιγράφεται με μία ακραία διατύπωση (Pomerantz, 1986) ('δαγκώσεις', 64). Η Σάλι με το να υπερβάλλει για την αντίδραση της μητέρας της αφενός της απευθύνει μια κατηγορία αφετέρου ενισχύει τη δική της αποποίηση ευθυνών για το χαστούκι. Στη συνέχεια η Σάλι χρησιμοποιεί το «θέλω» (66) και αμέσως μετά η μητέρα της λέει «κι εμείς θέλουμε...» (67), αυτή η άμεση αντίθεση προσώπου ίσως διαχωρίζει εκείνη τη στιγμή το υποσύστημα των γονέων και ίσως και του θεραπευτή μαζί και αφήνει εκτός ορίων του συστήματος την Σάλι. Ο διαχωρισμός της Σάλι παραπέμπει στο χτίσιμο της ταυτότητας του 'άλλου' που ενισχύεται από την θέση της ως αναφερόμενος ασθενής (Avdi, 2005). Επιπλέον, το α' πληθυντικό (67) αποτελεί ένα συλλογικό έρεισμα (Goffman, 1979) που ισχυροποιεί το λόγο της μητέρας. Η Σάλι αντιδρά (68-69) ξανά στον λόγο της μητέρας της και φαίνεται σαν να εκτυλίσσεται ένας συνεχής «αγώνας» λόγου για το ποιος θα υπερισχύσει και θα κερδίσει το δικαίωμα να ορίσει τον εαυτό του, στην περίπτωση της Σάλι, ή τον άλλον, στην περίπτωση της μητέρας της. Αυτή η προσπάθεια ορισμού μπορεί να ταυτιστεί με την προσπάθεια ελέγχου του ίδιου του ενστίκτου για τροφή, σε ένα σύστημα όμως που η οργάνωσή του δεν αφήνει πολύ χώρο για αυτενέργεια. Ίσως η Σάλι να εμμένει σε αυτές τις αντιδράσεις της (φωνές, απότομες κινήσεις) λόγω των κατηγοριών που έχουν προηγηθεί εις βάρος της, με αποτέλεσμα να ενισχύεται η θέση της ως υποκείμενο. Ταυτόχρονα τίθεται ίσως το διακύβευμα για το αν θα αποφασίσει η ίδια για το αν θα φάει ή οι άλλοι, κάτι που συνεπάγεται αντίστοιχα τη θέση της ως αυτενεργό υποκείμενο ή παθητικό αντικείμενο. Επιπλέον, μέσα από το διακύβευμα αυτό φαίνεται να προκύπτει και μία αντίφαση για τη Σάλι,

διότι σε περίπτωση που δεχτεί να φάει σημαίνει ότι αποδέχεται την τοποθέτησή της ως 'προβληματικό παιδί-ασθενής', αλλά και αφού τρώει δεν είναι πλέον προβληματικό παιδί.

Απόσπασμα B11²³

- 70 Κα Μπράουν: Ελπίζω να είσαι ευχαριστημένη τώρα που με στεναχώρησες.
 71 Σάλι: Δεν το τρώω!
 72 Κα Μπράουν: Έρχεσαι σε παρακαλώ στο τραπέζι να φας;
 73 Σάλι: Δεν το τρώω! Δεν το τρώω!
 74 Κα Μπράουν: Γιατί όχι;
 75 Σάλι: Άφησέ με ήσυχη!
 76 Κα Μπράουν: Γιατί εσύ δεν θα...
 77 Σάλι: Άσε με ήσυχη!
 78 Κα Μπράουν (προς Μινούτσιν): Θα πρέπει να συνεχίσω;
 79 Μινούτσιν: Σάλι, πρέπει να καθίσεις στο τραπέζι.
 80 Σάλι: Θέλω μόνο το παγωτό.
 81 Κα Μπράουν: Πρώτα κάθισε κάτω. (Η Σάλι αρνείται.)
 82 Σάλι: Δεν το τρώω!
 83 Μινούτσιν: Κάθισε κάτω!
 84 (Σηκώνεται και δείχνει μία καρέκλα. Η Σάλι κάθεται.)

Στην παραπάνω συνομιλία της Σάλι με τη μητέρα της, η τελευταία συνεχίζει με μία κατηγορία επιρρίπτοντας ευθύνες στη Σάλι για τη συναισθηματική κατάστασή της (70), με σκοπό να πείσει την κόρη της να φάει. Παρ' όλα αυτά η Σάλι και πάλι δείχνει να αναγνωρίζει αυτήν την τακτική της μητέρας της και την υπονομεύει με το να ενισχύει τον ισχυρισμό της με ανοιχτή άρνηση (Patrika & Tseliou, 2016) (71) και επαναλήψεις (73). Μετά από άλλες ανεπιτυχείς προσπάθειες της κα Μπράουν να πείσει την Σάλι, απευθύνεται στον θεραπευτή (78), δείχνοντας το κέντρο ίσως του νέου συστήματος στη θεραπεία. Ο θεραπευτής παρεμβαίνει με κάθετο τρόπο στη Σάλι (79) και εκείνη αντιδρά με τον ίδιο τρόπο (80) που προσπάθησε να «διαπραγματευτεί» με τους γονείς της. Αυτό ίσως αξίζει να σημειωθεί ότι δηλαδή η Σάλι δεν πρόβαλλε άλλου είδους λογοδοσία στον θεραπευτή σε σύγκριση με τους γονείς της. Αντίθετα, οι γονείς άλλαζαν σε μερικές περιπτώσεις τον τρόπο

²³ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία' του Salvador Minuchin (2000) στη σελίδα 459.

διαχείρισης του λόγου τους όταν απευθύνονταν στον θεραπευτή ενώ εκείνη διατηρεί τους ίδιους ρητορικούς μηχανισμούς. Αυτό την καθιστά ενεργό υποκείμενο με άποψη που ακούγεται και ενισχύεται από διάφορους ρητορικούς μηχανισμούς.

Όσον αφορά τις προσπάθειες της Σάλι να πάρει τη θέση υποκειμένου παρατηρείται η επανάληψη συγκεκριμένων ρητορικών μηχανισμών από την ίδια. Αυτοί είναι η ανοιχτή άρνηση, οι εμφατικές επαναλήψεις και η ανοιχτή έκφραση αντιπάθειας που οδηγούν σε μία μορφή επιχειρηματολογίας από την Σάλι και έτσι φαίνεται να διεκδικεί την θέση υποκειμένου αλλά ταυτόχρονα και την ισοτιμία στη συνομιλία.

3.5.3 Αλληλεπιδραστικά φαινόμενα στο λόγο

Εκτός από τον εστιασμό στο λόγο της Σάλι παρατηρείται μία συνεχής διαπραγμάτευση μεταξύ όλων των μελών. Βέβαια, η διαπραγμάτευση δεν υλοποιείται προς όλες τις κατευθύνσεις, αντιθέτως και οι δύο γονείς στις ατομικές προσεγγίσεις τους απέναντι στη Σάλι φαίνεται να μπήκαν σε διαδικασία διαπραγμάτευσης με την ίδια. Ένα παράδειγμα διαπραγμάτευσης είναι το απόσπασμα με τον πατέρα και τη Σάλι:

26 Κος Μπράουν: Μπορείς να φας το παγωτό, αφού τελειώσεις το χάμπουργκερ.
27 Σάλι(οιρλιάζοντας): Δεν τρώω το χάμπουργκερ.

Είναι πολύ ενδιαφέρον το στοιχείο της διαπραγμάτευσης σε ένα τέτοιο πλαίσιο που χαρακτηρίζεται από τη δομική προσέγγιση, όπου ο θεραπευτής ηγείται σε κάποιο βαθμό της ομάδας και οι γονείς είναι ιεραρχικά υψηλότερα από το παιδί (Minuchin, 2000). Το ενδιαφέρον έγκειται στο γεγονός ότι η διαπραγμάτευση συμπεριλαμβάνει και το λόγο του παιδιού, το οποίο εκτός της μειονεκτικής θέσης του στην ιεραρχία, φαίνεται να έχει και τη θέση του παιδιού-ασθενούς. Παρ' όλα αυτά

μέσα από αυτό το αλληλεπιδραστικό φαινόμενο φαίνεται να ενισχύεται η θέση του παιδιού ως υποκείμενο και να μετριάζεται η ‘εξουσία’ του λόγου των γονέων.

3.6 Συνεδρία Γ

Η τρίτη συνεδρία αφορά την οικογένεια Κουέν που αποτελείται από τους γονείς, την Πάτι, 4 χρονών και τη Μίμι, 2 χρονών. Ο αναγνωρισμένος ασθενής είναι η Πάτι λόγω της ανεξέλεγκτης συμπεριφοράς της όπως αναφέρουν οι γονείς της (Minuchin & Fishman, 2007).

Στη συνεδρία αυτή προκύπτει το δίλημμα που αφορά την εξουσία που μπορεί να ασκηθεί στο παιδί, δίνοντας εντολές ή γενικότερα προσπαθώντας να ελεγχθεί η συμπεριφορά του. Το δίλημμα φαίνεται σε δύο επίπεδα, αρχικά στη συνομιλία των γονέων με το παιδί όπου ενώ οι ίδιοι προσπαθούν να είναι δημοκρατικοί με την Πάτι και να της δίνουν περιθώρια, ταυτόχρονα επιχειρούν να τις δώσουν εντολές και να ελέγξουν τη συμπεριφορά της, δημιουργώντας έτσι κάτι παράδοξο. Κατά δεύτερο λόγο, φαίνεται στο επίπεδο της σχέσης μεταξύ του θεραπευτή και της Πάτι, όπου ο ίδιος δίνει οδηγίες στους γονείς με σκοπό να μπορούν να διαχειρίζονται την Πάτι και έτσι να κατακτήσουν το χαρακτηριστικό της αυτενέργειας. Παρ’ όλα αυτά ο θεραπευτής επιχειρεί δύο αντικρουόμενα πράγματα διότι από τη μία λόγω του δομικού μοντέλου μπορεί να δίνει εντολές και να επεμβαίνει (Minuchin, 2000) αλλά από την άλλη με αυτόν τον τρόπο αναιρεί τον όρο της αυτενέργειας, όπου αποσκοπεί.

Αυτό που συνδέεται άμεσα με το δίλημμα και φαίνεται έντονα σε όλη τη συνεδρία είναι η θέση της Πάτι που ταλαντεύεται ανάμεσα στη θέση αντικειμένου και σε αυτή του υποκειμένου. Στην πρώτη θέση συμβάλλει αρχικά το γεγονός ότι η Πάτι είναι ο αναφερόμενος ασθενής στη θεραπεία και έτσι εισάγεται η ταυτότητα του ‘μη φυσιολογικού’ παιδιού (Samson, 1995 όπ. αναφ. στο Avdi, 2005), εφόσον η οικογένεια βρίσκεται στη θεραπεία θεωρώντας εξαρχής ως πρόβλημα τη

συμπεριφορά της Πάτι. Η δεύτερη θέση, του υποκειμένου, εισέρχεται στην ανάλυση με τους ρητορικούς μηχανισμούς στο λόγο της Πάτι και με το μοτίβο που φαίνεται να επικρατεί στη συνομιλία, αυτό των εντολών που μοιάζει να διακρίνει το λόγο όλων των συμμετεχόντων. Πιο αναλυτικά, το μοτίβο αυτό δημιουργεί μία αλυσίδα που περιλαμβάνει το λόγο όλων των μελών του συστήματος ξεκινώντας από τον θεραπευτή που δίνει εντολές στου γονείς, στη συνέχεια εκείνοι δίνουν καθοδηγούμενες εντολές στην Πάτι και τέλος εκείνη τις μεταφέρει στη μικρή αδερφή της, Μίμι. Κατ' αυτόν τον τρόπο ακολουθεί και η ανάλυση της συνεδρίας με τα αντίστοιχα αποσπάσματα ξεκινώντας με τη θέση της Πάτι, συνεχίζοντας με τους ρητορικούς μηχανισμούς του παιδιού και των υπόλοιπων στη συνομιλία και παράλληλα όσα επιτυγχάνουν.

3.6.1 Προσεγγίζοντας το πρόβλημα

Απόσπασμα Γ1²⁴

31 Minuchin: Νιώθω ότι υπάρχει μία μικρή διαφορά εδώ. Εσείς την βάζετε να το κάνει ενώ η
32 γυναίκα σας όχι.
33 Μητέρα: όχι, όχι όλες τις φορές- όχι.
34 Minuchin: Θεωρείτε την παρούσα κατάσταση δύσκολη; Για παράδειγμα, τα δύο κορίτσια
35 περιφέρονται ολόγυρα ενώ μιλάμε. Πώς αντιδράτε σε αυτό;
36 Μητέρα: Πώς αντιδρώ σε αυτό; Νιώθω ένταση.
37 Minuchin: Νιώθετε ένταση;
38 Μητέρα: Ναι, νιώθω ένταση.
39 Minuchin: Θα προτιμούσατε λοιπόν να μένουν σε ένα μέρος;
40 Μητέρα: Όχι, μπορώ να καταλάβω ότι πηγαίνουν γύρω γύρω όταν υπάρχουν παιχνίδια για
41 να παίζουν.

Η σύγκριση του πατέρα βρίσκει αντίθετη τη μητέρα η οποία εκδηλώνει ανοιχτή άρνηση (33) λέγοντας με επανάληψη 'όχι', ενώ παράλληλα φαίνεται να μετριάζει τη δήλωση του θεραπευτή (31-32) λέγοντας 'όχι όλες τις φορές' (33). Έτσι, φαίνεται να προσπαθεί να αντικρούσει την κατηγορία του συζύγου της και να

²⁴ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας' των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στην σελίδα 104.

αποτρέψει μία ενδεχόμενη αρνητική ερμηνεία του θεραπευτή, σχετικά με τη θέση της στο σύστημα της οικογένειας. Αυτό που μάλλον διακυβεύεται εδώ είναι ποιος έχει την ευθύνη για το παιδί-πρόβλημα και η απάντηση ταλαντεύεται ανάμεσα στους δύο γονείς. Ο θεραπευτής όμως κάνει πάλι μία αναφορά στο πρόβλημα (34-35) με ανοιχτή ερώτηση και ταυτόχρονα περιγραφή του προβλήματος. Ο τρόπος που έχει χτίσει την ερώτησή του κάνει αδιαμφισβήτητο το ότι 'η κατάσταση είναι δύσκολη' (34) εφόσον επικαλείται ένα συμβάν που όλοι βιώνουν εκείνη τη στιγμή. Αυτό θα μπορούσε να αποτελεί μία έμμεση κατηγορία για τη μητέρα και γι' αυτό το λόγο ο θεραπευτής στη συνέχεια μετριάζει αυτή τη διάθεσή του με την επανάληψη όσων λέει η μητέρα (37). Αξιοσημείωτο είναι ότι μετά τις κατηγορίες του θεραπευτή η μητέρα αποδίδει ευθύνες στον ίδιο και το πλαίσιο για τη συμπεριφορά των παιδιών (40) με αποτέλεσμα να απομακρύνει τις δικές της ευθύνες.

3.6.2 Τοποθετώντας το παιδί σε θέση αντικειμένου

Απόσπασμα Γ2²⁵

- 1 Πάτι: Δικά μου είναι αυτά; (Παίρνει τα χαρτιά του Minuchin.)
- 2 Minuchin: Όχι! Είναι δικά μου. (Η Πάτι κάθεται πάνω στο τραπέζι.)
- 3 Μητέρα: Μην κάθεσαι πάνω στο τραπέζι, Πάτι. Τι είναι αυτό;
- 4 Πάτι: Ένα τραπέζι.
- 5 Μητέρα: Εντάξει. Μην κάθεσαι πάνω στο τραπέζι, εντάξει; Καθόμαστε στις καρέκλες.
- 6 Εντάξει, γλυκιά μου;
- 7 Πάτι: Ντοκ- ντοκ-ντοκ-ντοκ. (Συνεχίζει να το επαναλαμβάνει από το βάθος, ενώ τρέχει
- 8 γύρω γύρω στο δωμάτιο, χτυπώντας τη ράχη κάθε καρέκλας.)
- 9 Μητέρα: Μοιάζει πολύ κουρδισμένη τελευταία. (Η Μίμι αρχίζει να ακολουθεί την Πάτι.)
- 10 Μη, γλυκιά μου.
- 11 Πάτι: Θέλω να παίξω με- εδώ, Μίμι, παίξε με το δράκο. Έχεις καθόλου χαρτί;
- 12 Μητέρα: Όχι, όχι σήμερα, αγάπη μου. Όχι βάλε τα αυτά πίσω, δεν έχουμε χαρτί για να
- 13 σχεδιάσουμε. Βάλε τα πίσω, Πάτι. Πάτι, κάνε αυτό που σου είπα. Βάλε τα πίσω. Η
- 14 εριστικότητα της είναι τόσο...

Αρχικά η μητέρα με αφορμή μία παρατήρηση (3) στην Πάτι, διαχωρίζει τη συμπεριφορά της Πάτι από το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο (5) με μία διατύπωση

²⁵ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας' των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στις σελίδες 102-103.

συλλογικού ερείσματος (Goffman, 1979) που οδηγεί στη φυσιολογικοποίηση (Pomerantz, 1986) της συμπεριφοράς που υποδεικνύει (‘Καθόμαστε στις καρέκλες’, 5). Αυτός ο διαχωρισμός που εισάγει έμμεσα την έννοια της ‘φυσιολογικής συμπεριφοράς’, θα μπορούσε να εισάγει στην συνεδρία την έννοια του ‘ασθενούς’ που όπως καταδεικνύεται από την τοποθέτηση της μητέρας είναι η Πάτι. Έπειτα, η μητέρα προσπαθεί να αποτρέψει την Πάτι από το να ζωγραφίσει και ο λόγος της εδώ φαίνεται να έχει μία κλιμάκωση (12-14). Η τοποθέτησή της αρχίζει χρησιμοποιώντας το ‘αγάπη μου’ (12), συνεχίζει με προστακτική ‘βάλε τα’ (13) και καταλήγει σε κατηγορία με χαρακτηριστικό όρο (Stancombe and White, 2005) , την ‘εριστικότητα’ της Πάτι (14).

Απόσπασμα Γ3²⁶

21 Minuchin: Ποιος νικάει;
 22 Μητέρα: Εξαρτάται. Αν είμαι σε θέση να τσακωθώ, τότε μερικές φορές εγώ. Ξέρετε,
 23 μερικές φορές την αφήνω και να νικάει. (Στον άνδρα της.) Προσπαθούμε όμως να την
 24 βάλουμε να κάνει ό,τι λέμε, ακόμα κι αν γίνει μάχη. Έτσι δεν είναι;
 25 Πατέρας: Εγώ την βάζω.
 26 Minuchin (στον πατέρα): Ποια ήταν η απάντησή σας;
 27 Πατέρας: Την βάζω να το κάνει.
 28 Μητέρα: Σωστά.
 29 Πατέρας: Νικάω πάντα.

Στις γραμμές 22 και 23 διαφαίνεται ίσως η προσπάθεια της μητέρας να διατηρήσει ένα δυναμικότερο προφίλ από αυτό της Πάτι και να δείξει στον θεραπευτή ότι παλεύει με το ‘πρόβλημα’. Επίσης κάνει μία επίκληση σε κοινή κατανόηση με τη χρήση του ‘ξέρετε’ (22) που θα μπορούσε να δηλώνει την πρόθεσή της να λογοδοτήσει άμεσα στον θεραπευτή για το ότι ‘μερικές φορές την αφήνει να νικάει’ (23). Στη συνέχεια προσπαθεί να ενισχύσει αυτή τη λογοδοσία της με επίκληση μαρτυρίας (Edwards, 1995) του πατέρα καθώς απευθύνεται σε αυτόν ώστε

²⁶ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο ‘Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας’ των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στην σελίδα 103.

να μοιραστεί την ευθύνη μαζί του. Παράλληλα, γίνεται και αλλαγή ερείσματος με αλλαγή (Goffman, 1979) από το α ενικό στο α' πληθυντικό ('Προσπαθούμε', 23) κάτι που μάλλον παραπέμπει σε προσπάθεια να αποκτηθεί ένας σύμμαχος στη λογοδοσία της. Τέλος, με τη χρήση της τελευταίας ερώτησης ενισχύει την απόκτηση συμμάχου με το κάλεσμα προς τον πατέρα, που δεν του αφήνει το περιθώριο να διαφωνήσει, με αποτέλεσμα να αυξηθεί η γεγονικότητα του ισχυρισμού της. Η απάντηση του πατέρα (25) θα μπορούσε να θεωρηθεί απόρριψη στο κάλεσμα της μητέρας για συμμαχία καθώς εκείνος διαχωρίζει τον εαυτό του από τη σύζυγό του τονίζοντας το «εγώ». Επιπλέον, όπως και η μητέρα, αναφέρει το παιδί ως 'πρόβλημα' και ως 'αντικείμενο' ('Εγώ την βάζω', 25). Στην απάντησή του στον θεραπευτή χρησιμοποιεί ακραία διατύπωση (Pomerantz, 1986) ('πάντα', 29) κάτι που ενισχύει την αλήθεια του ισχυρισμού του, αλλά έτσι μπορεί να εννοηθεί ότι η μητέρα νικάει 'μερικές φορές' (22) ενώ ο πατέρας 'πάντα' (29). Συνολικά, αυτή η σύγκριση από τον πατέρα ίσως να αποτελεί και μία έμμεση κατηγορία από αυτόν προς την μητέρα ενώ ταυτόχρονα αυτή η οργάνωση λόγου φαίνεται να ενισχύει τη γεγονικότητα του ισχυρισμού του.

3.6.3 Τοποθετώντας το παιδί σε θέση υποκειμένου

Απόσπασμα Γ4²⁷

15 Minuchin: Έτσι περνάτε τη ζωή σας;

16 Μητέρα: Τι εννοείτε;

17 Minuchin: Έτσι περνάτε το χρόνο σας μαζί, εσείς και η Πάτι;

18 Μητέρα: Ναι, ναι.

19 Minuchin: Δεν χρειάζεται πάνω από ενάμισι λεπτό για να το καταλάβει κανείς.

20 Μητέρα: Είναι μία διαρκής μάχη, τουλάχιστον για μένα.

Το επόμενο στοιχείο που είναι έντονο στη συνομιλία είναι η χρήση μη προτιμώμενης σειράς (15-16), όπου αντί της απάντησης που περίμενε ο θεραπευτής, η μητέρα διατυπώνει μία άλλη ερώτηση στον θεραπευτή (Levinson, 1983). Ίσως έτσι

²⁷ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας' των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στην σελίδα 103.

υποδηλώνεται μία δυσκολία στο διάλογο λόγω του ότι η μητέρα εκλαμβάνει την ερώτηση του θεραπευτή (15) ως κατηγορία. Στους δέκτες της μητέρας θα μπορούσε η ερώτηση (15) να μεταφράζεται ως βεβαιότητα του θεραπευτή ότι η οικογένεια έχει το πρόβλημα ('Έτσι περνάτε τη ζωή σας;', 15) και όχι μόνο η Πάτι. Τη μη προτιμώμενη σειρά ακολουθεί μία συμφωνία με επανάληψη ('Ναι, ναι.', 18) από τη μητέρα που ίσως δείχνει την προσαρμογή της στις τοποθετήσεις του θεραπευτή. Η μητέρα χαρακτηρίζει το χρόνο που περνάει με την Πάτι 'μάχη' (20) και αμέσως μετά ('τουλάχιστον για μένα', 20) θέτει τον εαυτό της στην αδύναμη θέση του θύματος, σε αντίθεση με την Πάτι που υπονοείται ως θύτης λόγω του «προβλήματός» της. Έτσι την τοποθετεί στη θέση του αυτενεργού ατόμου όμως παράλληλα η συμπεριφορά της τονίζεται ως πρόβλημα. Σε αυτό το σχόλιό της φαίνεται ότι και πάλι διαχωρίζει την Πάτι από την ίδια, σε αντίθεση με τον θεραπευτή που αναφέρθηκε πριν στον πληθυντικό, δηλαδή Πάτι και μητέρα μαζί (17).

3.6.4 Λόγος παιδιού: ισοτιμία στη διαπραγμάτευση

Απόσπασμα Γ5²⁸

47 Μητέρα: Πάτι, πήγαινε εκεί και παίξε με τις κούκλες, εντάξει; Πήγαινε; Όχι, όχι εδώ. Όχι.

48 Πάτι: Γιατί;

49 Μητέρα: Πήγαινε εκεί και παίξε με τις κούκλες.

50 Πάτι: Δε σ' αγαπώ.

51 Μητέρα: Εγώ σ' αγαπώ. Πήγαινε, παίξε με τις κούκλες σου.

52 Πάτι: Δε θέλω να παίζω.

Στην συνομιλία της μητέρας με την Πάτι (47-48) παρατηρείται μια μη προτιμώμενη σειρά (Levinson, 1983) αφού σε ερώτηση της μητέρας η Πάτι αποκρίνεται με ερώτηση επιτυχάνοντας ευθεία αμφισβήτηση. Η ερώτηση της μητέρας εμπεριέχει μία εντολή προς την Πάτι, η οποία όμως υποτιμάται στη συνέχεια από την ίδια τη μητέρα όταν χρησιμοποιεί το 'εντάξει;' (47) με αποτέλεσμα αυτό να

²⁸ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας' των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στην σελίδα 105.

αφήνει χώρο για αμφισβήτηση στην Πάτι. Συνεπώς, με το ‘γιατί’ (48) της Πάτι τίθεται στη συνομιλία η διαπραγμάτευση της εντολής της μητέρας. Με την προσπάθεια επιβολής της μητέρας (47 και 49) ίσως δημιουργείται η αίσθηση της κατηγορίας στην Πάτι, σαν να έχει κάνει κάτι που δεν πρέπει, αλλά δεν της ξεκαθαρίζεται τι ακριβώς είναι αυτό. Η ίδια αντιδρά με μία ανοιχτή άρνηση (Patrika & Tseliou, 2016) και προσπαθεί να υπονομεύσει το πρόσωπο που κάνει την κατηγορία, την μητέρα της, επικαλούμενη το συναίσθημα (‘Δε σ’ αγαπώ’, 50) και δείχνοντας έτσι πως δεν είναι παθητικός δέκτης εντολών. Με τον ίδιο τρόπο η μητέρα προσπαθεί να ενισχύσει τη θέση της (51) και να απορρίψει αμέσως την προσπάθεια της Πάτι να υπονομεύσει τα λόγια της. Ίσως και γι’ αυτό να ακολουθεί μία εντολή (‘Πήγαινε παίξε με τις κούκλες σου’, 51) από τη μητέρα ώστε να ολοκληρώσει το πλαίσιο στο οποίο θέλει να επιβληθεί. Συνεπώς η Πάτι προσπαθεί πάλι να αντικρούσει τη συνεχή κατηγορία της μητέρας της με την ανοιχτή άρνηση (Patrika & Tseliou, 2016) της εντολής που δέχεται (52). Σε όλο το απόσπασμα, η θέση της Πάτι ως υποκείμενο ενισχύεται και ταυτόχρονα αναδεικνύεται η αυτενέργεια αλλά και η ενεργητικότητα της Πάτι ως φορέας δράσης.

Απόσπασμα Γ6²⁹

64 Μητέρα: Εντάξει. Παίξε με αυτό τότε, αλλά γιατί δεν προσπαθείς να παίξεις ήσυχα,
 65 εντάξει; Ενώ μιλάμε. Εντάξει; Πήγαινε να καθίσεις με τη Μίμι τώρα. Σήκωσε τις κάλτσες σου
 66 Πάτι (ανεβάζοντας τις κάλτσες της): Όλο πέφτουν. (Και τα δύο κορίτσια περπατάνε
 67 ανέμελα προς τον καθρέφτη.)
 68 Μητέρα: Κάτσε κάτω, Μίμι. Φύγε από τον καθρέφτη, Πάτι.
 69 Πάτι: Καθρέφτης είναι;
 70 Μητέρα: Μην τον αγγίζεις.
 71 Πάτι: Έλα, Μίμι, μην τολμήσεις. Δεν θα τολμήσει να το κάνει αυτό- ξέρεις τι; Την
 72 τελευταία φορά έσπασε το δάχτυλό της στην πόρτα κι εγώ έπιασα τον αντίχειρά μου.
 73 Minuchin: Δεν συμβαίνει αυτό.
 74 Μητέρα: Καλά-
 75 Minuchin: Βρείτε τι πρέπει να πείτε, αλλά κάντε το. Κανονίστε τα έτσι ώστε τα δύο
 76 κορίτσια να είναι σε μία γωνία και να παίζουν και να νιώθετε άνετα.

²⁹ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο ‘Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας’ των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στις σελίδες 106-107.

77 Μητέρα: Ο μόνος τρόπος που θα μπορούσα να το κάνω θα ήταν να τις βάλω σε μία γωνία
 78 με τα...
 79 Πάτι: Μίμι βάλ' το πίσω αυτό!
 80 Μητέρα: ... παιχνίδια και να μείνω μαζί τους.
 81 Minuchin: Κάντε το με όποιον τρόπο είναι αναγκαίος ώστε να απασχοληθούν και εσείς να
 82 είστε εδώ μαζί μας. Κάντε να φανεί η διαφορά ανάμεσα στους μεγάλους, που μιλάνε, και
 83 τα παιδιά, που παίζουν. Κάντε το να συμβεί.
 84 Μητέρα: Εντάξει. Πάτι, έλα εδώ.
 85 Πάτι: Ντοκ;
 86 Μητέρα: Έλα, κάτσε και παίξε με τις κούκλες.
 87 Πάτι: Θέλω να παίζω με αυτά.
 88 Μητέρα: Εντάξει, κάτσε κάτω και παίξε με αυτά τότε.
 89 Πάτι (κοιτώντας τις κούκλες): Δεν μπορώ να βρω τη γυναίκα, και το κοριτσάκι και το
 μωρό.

Στην συνομιλία της μητέρας με την Πάτι, αυτό που υπάρχει έντονα στο λόγο της μητέρας είναι οι πολλές ερωτηματικές προτάσεις που τελειώνουν με το 'εντάξει' (64 και 65). Αυτές οι ρητορικές ερωτήσεις μάλλον δείχνουν την αβεβαιότητα της μητέρας (Edwards, 2000. Speer & Potter, 2000) και ίσως γίνονται για να αποφύγει η ίδια να πάρει την ευθύνη για την πιθανή άρνηση της Πάτι σε αυτό που της είπε να κάνει. Σε αυτή την πρακτική της μητέρας η Πάτι αντιδρά επιμένοντας στην αρχική της τοποθέτησή της (63) και έτσι η μητέρα κάνει μία διαπραγμάτευση και προσαρμόζεται σε αυτό που θέλει η Πάτι (64-65). Στη συνέχεια, η Πάτι προσπαθεί και πάλι να διαπραγματευτεί την εντολή της μητέρας της διατυπώνοντας μία ερώτηση (69), δείχνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την αντίδρασή της στις εντολές αλλά και την αυτενέργειά της. Το χαρακτηριστικό αυτό ενισχύεται από την τοποθέτηση της Πάτι στη γραμμή 71 απευθυνόμενη στη μικρή αδερφή της. Συγκεκριμένα, μοιάζει να αναπαράγει τις τοποθετήσεις της μητέρας της αλλά προς τη Μίμη, με αποτέλεσμα να παίρνει ίσως τη θέση του ενήλικα - ενεργού φορέα δράσης σε αντίθεση με το άβουλο, προβληματικό παιδί.

Αυτή η χρήση εντολής προς την αδερφή της και το γεγονός ότι αμέσως μετά απευθύνεται στον θεραπευτή δημιουργεί μία αποτύπωση της εικόνας της μητέρας της. Δηλαδή η μητέρα προσπαθεί να δώσει εντολές στην Πάτι και απευθύνεται στον

θεραπευτή ενώ τώρα η Πάτι δίνει εντολή στην Μίμη και το πρόσωπο στο οποίο απευθύνεται είναι ο θεραπευτής. Από την άλλη, αυτή η αναπαραγωγή θα μπορούσε να είναι και μία ειρωνική αντίδραση στην απαγόρευση της μητέρας (70), με σκοπό να υπονομευθεί η ισχύς της τοποθέτησής της. Οι δύο εξηγήσεις θα μπορούσαν να ισχύουν και στη γραμμή 79 αλλά και 92 όπου η Πάτι και πάλι ασχολείται με τη Μίμη. Επιπλέον, το ότι η Πάτι αλλάζει τον αποδέκτη εντολών- φορέα δράσης από το πρόσωπό της στην μικρή αδερφή της ίσως είναι μία επίδειξη ισχύος, αναζήτηση προσοχής στη συζήτηση και παράλληλα αποδυνάμωση των ισχυρισμών της μητέρας της. Το μοτίβο των εντολών συνεχίζεται από τον θεραπευτή που δίνει εντολή στη μητέρα (75-76), η οποία όμως δεν την ακολουθεί όπως ακριβώς και η Πάτι. Το γεγονός ότι η Πάτι συμμετέχει στο μοτίβο αυτό των εντολών, που έθεσε ο θεραπευτής στην αρχή (Minuchin, 2000), δείχνει την ισοτιμία στη συνομιλία, εφόσον συμμετέχει υπό τους ίδιους όρους του θεραπευτή και της μητέρας. Το σχήμα μητέρα- Πάτι- Μίμη που ορίζεται από τις διαδοχικές εντολές απεικονίζεται σε μία φράση της Πάτι (89) που αναφέρεται στις κούκλες και συγκεκριμένα στους μπερδεμένους ρόλους της κάθε μίας. Έτσι ακριβώς φαίνεται να είναι και στη συνομιλία, εφόσον οι ρόλοι ενήλικα, παιδιού και μωρού αλλάζουν συνεχώς δέκτη λόγω των εντολών που δίνουν η Πάτι και η μητέρα της.

Απόσπασμα Γ7³⁰

94 Μητέρα: Εντάξει. Μίμι, βάλτο πίσω. Πάτι, έλα εδώ. (Σηκώνεται όρθια, προχωρά προς τα
95 κορίτσια και παίρνει ένα παιχνίδι από την Πάτι.)
96 Πάτι: Η Μίμι μου έδωσε το παιχνίδι.

Όσον αφορά το λόγο της Πάτι προς την Μίμη παρατηρείται πως η Πάτι θέτει την Μίμη ως ενεργό φορέα δράσης που φαίνεται από τη θέση υποκειμένου στο λόγο

³⁰ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας' των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στην σελίδα 108.

της ‘Η Μίμη μου έδωσε το παιχνίδι’ και της αποδίδει ευθύνες για να μην τις αναλάβει η ίδια (96). Παρ’ όλα αυτά και εδώ φαίνεται ο ενεργός ρόλος της Πάτι αλλά και η αλυσίδα που δημιουργεί το μοτίβο εντολών της θεραπείας.

3.6.5 Αλληλεπιδραστικά φαινόμενα στο λόγο

Όπως αναφέρθηκε ήδη σε όλη τη συνεδρία φαίνεται να κυριαρχεί ένα μοντέλο εντολών που διαπερνά όλα τα μέλη και τα συνδέει αλυσιδωτά ως εξής, θεραπευτής, γονείς, Πάτι, Μίμι. Οι εντολές αυτές δίνουν την εκάστοτε φορά ισχύ και εξουσία στο λόγο κάποιου μέλους, το οποίο όμως δεν ταυτίζεται απαραίτητα με τον αποδέκτη ή τον αποστολέα-πομπό εντολών.

Απόσπασμα Γ8³¹

68 Μητέρα: Κάτσε κάτω, Μίμι. Φύγε από τον καθρέφτη, Πάτι.

69 Πάτι: Καθρέφτης είναι;

70 Μητέρα: Μην τον αγγίζεις.

71 Πάτι: Έλα, Μίμι, μην τολμήσεις. Δεν θα τολμήσει να το κάνει αυτό- ξέρεις τι; Την
72 τελευταία φορά έσπασε το δάχτυλό της στην πόρτα κι εγώ έπιασα τον αντίχειρά μου.

Εδώ η Πάτι αναπαράγει μία εντολή που έδωσε η μητέρα της στην ίδια, απευθύνοντάς την προς την αδερφή της. Η αναπαραγωγή όμως δεν αποδίδει στην Πάτι την παθητικότητα που αναμένεται από την αρνητικά φορτισμένη αυτή λέξη, αντιθέτως εκείνη αναπαράγει την εντολή, αλλά θέτοντας πρώτα τον εαυτό της σε υποκείμενο. Η εντολή δεν είναι απλώς μία επανάληψη του λόγου της μητέρας ως ισχυρότερη σε ιεραρχία στο πλαίσιο της θεραπείας (Minuchin, 2000), είναι μάλλον μια νέα παραγωγή δικού της λόγου και μάλιστα σε μέλος που βρίσκεται σε χαμηλότερη θέση από εκείνη. Συνολικά, φαίνεται οι εντολές να μην ακολουθούνται από την αναμενόμενη υπακοή σε οποιαδήποτε περίπτωση εμφανίζεται αυτό το αλληλεπιδραστικό φαινόμενο.

³¹ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο ‘Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας’ των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στις σελίδες 106-107.

3.7 Συνεδρία Δ

Η τέταρτη συνεδρία αφορά την οικογένεια Κλάτγουόρθι με την ανύπαντρη μητέρα και τέσσερα παιδιά. Η μεγαλύτερη κόρη, η Μιράντα είναι 13 ετών, η επόμενη είναι η Ρούμπι, 12 ετών και τέλος τα δίδυμα, 11 χρονών που αναφέρονται και ως το αναφερόμενο πρόβλημα. Η προβληματική συμπεριφορά εντοπίζεται κυρίως στο σχολείο όπου έχουν αντιμετωπίσει πολλές ποινές γι' αυτό αλλά ταυτόχρονα όλα τα παιδιά παρακολουθούνται από την Πρόνοια. Τα δίδυμα έχουν περάσει από ανάδοχη οικογένεια για λίγο διάστημα αλλά μετά όλη η οικογένεια ήταν πάλι μαζί. Ο Μαρκ είναι ο αναφερόμενος ασθενής και πηγαίνει σε ειδική τάξη ενώ ο Ματ απασχολεί το ίδιο την οικογένεια και εμφανίζει ενούρηση, όπως και ο αδελφός του (Minuchin & Fishman, 2007).

Στη συνεδρία αυτή δεν παρατηρείται τόσο η περιγραφή του πλαισίου αλλά η αλλαγή του, με τον θεραπευτή να προβάλλει με το λόγο του την πιθανή απουσία προβλήματος στην οικογένεια. Σύμφωνα με την οικογένεια όμως, ο Μαρκ αποτελεί το πρόβλημα, ως αναφερόμενος ασθενής μαζί με τον Ματ και γι' αυτό ο θεραπευτής επιχειρεί να αποδομήσει την προβληματική ταυτότητά τους. Αυτό προσπαθεί να το επιτύχει τονίζοντας την 'καλή' ταυτότητά τους, με σκοπό να αλλάξει το πλαίσιο της θεραπείας και να καταλήξει στο ότι δεν υπάρχει το αναφερόμενο πρόβλημα. Στη συνεδρία προκύπτει ένα διακύβευμα για τα δίδυμα που αφορά τις δύο ταυτότητες στις οποίες αμφιταλαντεύονται και πιο αναλυτικά, από τη μία πλευρά ο θεραπευτής υποστηρίζει την 'καλή' ταυτότητά τους ενώ από την άλλη η μητέρα την 'κακή'. Σε αυτή την διαφορά τα δίδυμα έχουν το δίλημμα για το ποια θέση να πάρουν με το λόγο τους και γι' αυτό η συνομιλία φαίνεται συνεχώς να κινείται ανάμεσα στο δίπολο 'άτακτο-έξυπνο' παιδί. Αυτό συνεπάγεται το 'προβληματικό- φυσιολογικό' παιδί και έτσι γύρω από αυτό μοιάζει να εκτυλίσσεται και ο λόγος όλων των συμμετεχόντων.

Συνεπώς, η ανάλυση ξεκινά από την εμφάνιση του διακυβεύματος στη συνομιλία, όσον αφορά τις δύο ταυτότητες, στη συνέχεια αναλύεται ο σχετικός λόγος των μελών, εκτός από τα δίδυμα, και τέλος ο λόγος των παιδιών, Μαρκ αλλά και Ματ, και τι φαίνεται να επιτυγχάνεται μέσω αυτού του λόγου στο πλαίσιο του διακυβεύματος. Στην πορεία της ανάλυσης όπου αναφέρεται λόγος παιδιού εννοείται ο λόγος των διδύμων, καθώς είναι και οι δύο στην πρώτη σχολική ηλικία, η οποία εξετάζεται στην έρευνα αλλά ακόμη θεωρούνται και οι δύο πρόβλημα για την οικογένεια.

3.7.1 Ανάμεσα σε δύο ταυτότητες

Απόσπασμα Δ1³²

29 Minuchin: Και η μητέρα σας λέει ότι πρέπει να ντύνεστε διαφορετικά;
30 Ρούμπι: Θα έλεγε «φορέστε τα κατάλληλα ρούχα».

Συνολικά, η συνομιλία αμφιταλαντεύεται μεταξύ δομήσεων ταυτότητας για τα παιδιά, που από τη μία αναφέρονται ως «άτακτα» παιδιά όπως τα χαρακτηρίζει ο περίγυρός τους και η μητέρα τους και από την άλλη ως «έξυπνα» όπως τα χαρακτηρίζει ο Μινούτσιν. Η πρώτη ταυτότητα που τους δίνεται, μιλώντας κυρίως για τα δίδυμα, ταυτίζεται με το αναφερόμενο πρόβλημα και ενισχύεται φυσικά από την θέση των διδύμων και ιδιαίτερα του Μαρκ ως ασθενών, άρα και μη φυσιολογικών παιδιών (Samson, 1995 όπ. αναφ. στο Avdi, 2005). Ενώ η άλλη μοιάζει να παραπέμπει στην αλλαγή που επιχειρεί ο θεραπευτής στο οικογενειακό σύστημα. Συγκεκριμένα, ο θεραπευτής δομικού μοντέλου προσπαθεί να επαναπροσδιορίσει το πλαίσιο του συστήματος ώστε να επιφέρει την αλλαγή (Goldenberg & Goldenberg, 2005), που εδώ είναι η νέα ταυτότητα των παιδιών και ειδικότερα η έμφαση στη θετική πλευρά της. Συνεπώς, φαίνεται να κατασκευάζονται δια του λόγου δύο

³² Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας' των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στην σελίδα 124.

ταυτότητες για τα παιδιά και η μητέρα είναι σαν να τοποθετείται (29-30) σε μία από τις δύο απόψεις για τις ταυτότητες των παιδιών της, σύμφωνα όμως με τη Ρούμπι. Η Ρούμπι, λοιπόν με τη χρήση ενεργητικής φωνητικοποίησης (Wooffitt, 1992) (30) ισχυροποιεί τη δήλωσή της για την μητέρα της, που σύμφωνα με εκείνη συμμερίζεται την άποψη για τα ‘κατάλληλα ρούχα’ και παραπέμπει στην ‘άτακτη’ ταυτότητα των παιδιών.

Απόσπασμα Δ2³³

64 Minuchin: Άρα δεν καταλαβαίνω. Βλέπετε, μου φαίνονται τόσο όμορφα, έξυπνα και με
65 σεβασμό, που έχω μπερδευτεί. Τι δουλειά έχετε σε μία κλινική καθοδήγησης του παιδιού;
66 Μητέρα: Ίσως επειδή δεν είστε μαζί τους όλη την ώρα. Οι δάσκαλοι δεν λένε ότι δείχνουν
67 σεβασμό. Την προηγούμενη βδομάδα ο Μαρκ πήρε αποβολή γιατί χτυπούσε και
68 κλωτσούσε το δάσκαλο, έβγαζε βιβλία έξω από την τάξη-

Η μητέρα εδώ αρχίζει μία αφήγηση για να ισχυροποιήσει τη θέση της σχετικά με την ‘άτακτη’ ταυτότητά τους (Edwards & Potter, 1993), μετριάζοντας έτσι την προσπάθεια του θεραπευτή για αλλαγή και αποδόμηση του προβλήματος.

Συμπερασματικά, στο συγκεκριμένο απόσπασμα φωτίζεται το αναφερόμενο πρόβλημα αλλά ταυτόχρονα τίθεται και το θέμα της ανυπαρξίας του προβλήματος από τον θεραπευτή.

Απόσπασμα Δ3³⁴

124 Minuchin: Θέλω μόνο να σας πω κάτι, παιδιά. Ξέρετε, η μητέρα σας μου λέει κακά
125 πράγματα κι εσείς μου λέτε ότι γίνεστε τέρατα και τέτοια, αυτό όμως που κυρίως με
126 εντυπωσιάζει είναι πόσο έξυπνοι είστε.
127 Μητέρα: Ναι, είναι πολύ έξυπνα.
128 Minuchin: Με εντυπωσιάζει κυρίως το πόσο έξυπνοι και πόσο προνοητικοί είστε. Είμαι
129 εντυπωσιασμένος από το μυαλό σας.
130 Μητέρα: Πάρτε τα σπίτι. Θα δείτε.
131 Minuchin: Όχι, τα προτιμώ όταν δείχνουν την καλή τους πλευρά. Δεν μ’ ενδιαφέρει να
132 ζήσω με τέρατα. Μ’ αρέσει όπως είσατε τώρα. Είσατε αξιαγάπητα.

³³ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο ‘Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας’ των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στην σελίδα 126.

³⁴ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο ‘Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας’ των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στην σελίδα 128.

Εδώ φαίνεται συνολικά το διακύβευμα που επικρατεί στη θεραπεία και σχετίζεται με τις δύο ταυτότητες των παιδιών. Από τη μία παρουσιάζεται η οπτική του θεραπευτή που αναγνωρίζει την ‘καλή’ πλευρά των παιδιών και από την άλλη της μητέρας που θεωρεί τα παιδιά ‘πρόβλημα’ και ενισχύει την ‘κακή’ τους ταυτότητα. Στο απόσπασμα και οι δύο μοιάζουν να υπερασπίζονται την οπτική τους και να εμμένουν σε αυτήν, συμμετέχοντας σε κάποιου είδους μάχη για το ποια είναι η αληθής.

Απόσπασμα Δ4³⁵

142 Μητέρα: Τα παράθυρα έσπασαν την Κυριακή, όταν ο Μαρκ προσπάθησε να ρίξει τον
 143 Ματ έξω από το παράθυρο. (Ο Μαρκ σηκώνεται επάνω και σπρώχνει τον Ματ, που τον
 144 σπρώχνει κι αυτός.)
 145 Minuchin: Τα πας περίφημα. Τα πας περίφημα. Κάνε τους να παίξουν το νούμερό τους.
 146 Θέλω να το δω.
 147 Μητέρα: Ο Ματ και ο Μαρκ τσακώνονται κάθε μέρα. Μία φορά το μήνα τουλάχιστον ο
 148 ένας από τους δύο παίρνει αποβολή. Το σχολείο μου λέει-
 150 Μητέρα: Όχι αυτόν τον μήνα, αλλά πήρες τον προηγούμενο.

Η μητέρα αρχίζει μία αφήγηση (142-143) και (147-148) που προσθέτει γεγονικότητα στην προηγούμενη τοποθέτησή της (130) για την «άτακτη» πλευρά των παιδιών της (Edwards & Potter, 1993). Σε αυτήν την συνέχεια όμως της κατηγορίας προς τα δίδυμα εκείνα αντιδρούν με το να σπρώχνουν το ένα το άλλο (143-144) ίσως προσπαθούν να επιβεβαιώσουν την «άτακτη» ταυτότητα που περιγράφει η μητέρα τους κυρίως με κατεύθυνση τον θεραπευτή. Έπειτα, η μητέρα χρησιμοποιεί μία ακραία διατύπωση (Pomerantz, 1986) (‘μία φορά το μήνα’ και ‘κάθε μέρα’, 147) κάτι που ενισχύει την πειθώ του λόγου της, καθώς απευθύνεται στον θεραπευτή. Επιπλέον, χρησιμοποιεί και τον πλάγιο λόγο (Lamerichs & Te Molder, 2009) (148) (‘το σχολείο μου λέει-’, 148) που επικεντρώνεται σε κάποια μορφή εξουσίας, αυτή της σχολικής, κάνοντας ουσιαστικά μία επίκληση (Sacks, 1992). Σε αυτή την κατηγορία όμως που

³⁵ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο ‘Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας’ των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στην σελίδα 129.

απευθύνει η μητέρα ο Ματ εκδηλώνει μία αμφισβήτηση που αντικρούεται αμέσως με μία «παράλογη» απάντηση (150) της μητέρας η οποία καταρρίπτει την προηγούμενη ακραία δήλωσή της. Φαίνεται πως όλος αυτός ο αγώνας πειθούς από τα μέλη της οικογένειας απευθύνεται στον θεραπευτή και όχι στο σύνολο του συστήματος, τονίζοντας ίσως την κεντρική θέση του στη δομική οικογενειακή θεραπεία (Minuchin, 2000).

Απόσπασμα Δ5³⁶

183 Μητέρα: Η Μιράντα και η Ρούμπι φοβούνται τα αγόρια. Όταν τα αγόρια αρχίζουν να
184 διαπληκτίζονται και να σπρώχνονται, τα κορίτσια πηγαίνουν κάπου και κρύβονται. Η
185 Ρούμπι θα κάτσει περισσότερο μαζί τους. Η Μιράντα θα κάτσει μόνη της. Έχει φτάσει
186 πια στο σημείο που απλά τους αγνοεί.

Η μητέρα κάνει μία ζωντανή περιγραφή (183-186) την οποία παρουσιάζει ως τυπική και επαναλαμβανόμενη με δεδομένες συμπεριφορές από το κάθε παιδί. Συγκεκριμένα, τα δίδυμα εδώ παρουσιάζονται ως θύτες ενώ τα κορίτσια θύματα και αυτή η έμμεση ακραία διατύπωση (Pomerantz, 1986) ενισχύει την σταθερή άποψη της μητέρας πως τα αγόρια έχουν την κακή ταυτότητα συνεχώς. Φυσικά, η περιγραφή συμβάλλει στην ενίσχυση του λόγου με τη γεγονικότητα που προσδίδει (Edwards & Potter, 1993).

Απόσπασμα Δ6³⁷

254 Minuchin (στα αγόρια): Θέλω πάλι να πω κάτι. Ξέρετε η μαμά, οι αδελφές και οι
255 δάσκαλοί σας, όλοι λένε ότι εσείς οι δύο είστε τέρατα. Εγώ είμαι ξένος, αλλά αυτό που
256 με εντυπωσιάζει είναι η ικανότητά σας να αιτιολογείτε, να σκέφτεστε, να είστε
257 προνοητικοί, να συνεργάζεστε. Δεν καταλαβαίνω, γιατί έχω εντυπωσιαστεί από το πόσο
258 καλοί είστε. Άρα είμαι πολύ μπερδεμένος. Εσείς οι δύο με μπερδεύετε και το σχολείο με
259 μπερδεύει. Είμαι τόσο χαζός, που το μόνο που βλέπω, είναι το καλό σας κομμάτι;
260 Ματ: Αν ήσασταν χαζός, δεν θα ήσασταν εδώ τώρα.
261 Μαρκ: Σκάσε!

³⁶ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας' των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στην σελίδα 130.

³⁷ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας' των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στις σελίδες 133-134.

262 Ματ: Μπορώ να λέω ό, τι θέλω. Γιατί εσύ φέρεσαι σαν άγγελος; Δεν είσαι διόλου άγγελος.

263 Μαρκ: Το ξέρω.

264 Ματ: Τότε σκάσε.

265 Μαρκ: Όχι.

Ο Ματ δεν σχολιάζει καθόλου τα όσα είπε ο Μινούτσιν για εκείνους αλλά ουσιαστικά του κάνει μία φιλοφρόνηση. Δεν είναι άσκοπο αντιθέτως ίσως είναι ένας τρόπος του Ματ να συμφωνήσει με τον θεραπευτή. Επίσης η φιλοφρόνηση αυτή δείχνει ίσως πως ο Ματ γνωρίζει πολύ καλά τα πλαίσια της θεραπείας και τη σημαντική θέση του Μινούτσιν. Σε αυτή την κίνηση του Ματ που δείχνει την καλή πλευρά του, ο Μαρκ αντιδρά (261) ίσως γιατί παραμένει ακόμη σταθερός στην κακή πλευρά του από το προηγούμενο μέρος της συνεδρίας. Έτσι στο (262) ο Ματ κατηγορεί τον Μαρκ ότι δεν είναι άγγελος για να αιτιολογήσει την δική του καλή στάση. Σε αυτό το σημείο φαίνεται ίσως σαν να διαχωρίστηκε το υποσύστημα των διδύμων για λίγο και ο καθένας να ενδιαφέρθηκε για τη συνομιλία με τον θεραπευτή γεγονός που καθιστά ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα τη στάση του θεραπευτή αλλά και την σχέση των παιδιών με τον ίδιο.

3.7.2 Τοποθετώντας τα δίδυμα: ενήλικες ή παιδιά

Απόσπασμα Δ7³⁸

1 Minuchin: Λοιπόν, έχω λίγο μπερδευτεί. Αφήστε με να σας πω τι είδα. (Προς τα παιδιά.)
 2 Βλέπω ότι είστε πολύ έξυπνα και παρατηρητικά. Μπήκατε στο δωμάτιο και σαν αστραπή
 3 τα είδατε όλα. Καταλαβαίνω λοιπόν ότι είστε πολύ έξυπνα παιδιά. Βλέπω επίσης πως
 4 δουλεύετε καλά μαζί. Σας ακούω να μιλάτε και φαίνεστε πολιτισμένα, έξυπνα και τρυφερά
 5 και αναρωτιέμαι «ποιο είναι το πρόβλημα με αυτήν την οικογένεια;». Ίσως όμως να έχετε
 6 αλλάξει πολύ τους τελευταίους μήνες, αφού κάνετε θεραπεία. Αυτό συνέβη; Είναι δυνατόν,
 7 Ρούμπι, να έχετε αλλάξει εντελώς τους τελευταίους δύο μήνες;

Αρχικά ο θεραπευτής απευθύνεται στα παιδιά και προσπαθεί να δομήσει την αλλαγή στο αναφερόμενο πρόβλημα της συμπεριφοράς τους (1-7). Ο μακροσκελής

³⁸ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας' των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στην σελίδα 124.

λόγος του εδώ δείχνει ότι αναφέρεται σε αυτούς από τη μία ως παιδιά (‘ Μπήκατε στο δωμάτιο και σαν αστραπή τα είδατε όλα’, 2), ακολουθώντας το δομικό μοντέλο που διαχωρίζει τη θέση των παιδιών στη θεραπεία (Minuchin, 2000). Η θέση αυτή που χαρακτηρίζει τα παιδιά της οικογένειας ως ‘παιδιά’, ίσως συμπίπτει με τα ‘παιδικά’ χαρακτηριστικά της αφέλειας και της χαμηλότερης αντίληψης των πραγμάτων, με αποτέλεσμα η ομιλία προς αυτά να είναι πιο προσεγμένη (‘σαν αστραπή τα είδατε όλα, 2). Ταυτόχρονα όμως, το γεγονός ότι δίνει στα παιδιά την ευκαιρία να διατυπώσουν την οπτική τους σχετικά με την αλλαγή στο πρόβλημα, αυτομάτως τα καθιστά υποκείμενα με άποψη και δικαίωμα έκφρασης στο πλαίσιο της θεραπείας. Αυτό ανατρέπει το δομικό μοντέλο και φέρει τα παιδιά πιο κοντά στη θέση των ενηλίκων.

Απόσπασμα Δ8³⁹

75 Minuchin: Τι κάνεις στο σχολείο;

76 Μαρκ: Καταστρέφω σχολική περιουσία.

77 Minuchin: Καταστρέφεις σχολική περιουσία; Τι σημαίνει αυτό;

78 Μαρκ: Σημαίνει ότι τον προηγούμενο μήνα-

79 Μητέρα: Την προηγούμενη εβδομάδα.

Εδώ φαίνεται ο Μαρκ να μπαίνει σε θέση απολογίας για τις πράξεις του προς τον θεραπευτή. Το γεγονός ότι η μητέρα του τον διορθώνει ως προς την ακρίβεια των λεγόμενών του (79) θα μπορούσε να μεταφραστεί στο ότι προσπαθεί να τον αμφισβητήσει με σκοπό να ενισχύσει τη δική της ‘ενήλικη’ θέση στο σύστημα. Ακόμη, με αυτόν τον τρόπο ίσως γίνεται σύμμαχος του θεραπευτή για να δημιουργηθεί ένα σύνολο των ενηλίκων και κατ’ επέκταση να διαχωρίσει από αυτό τον ‘ανήλικο’ Μαρκ. Τέλος επιχειρεί να τον τοποθετήσει στην θέση του ως ‘παιδί’

³⁹ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο ‘Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας’ των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στις σελίδες 126-127.

που χαρακτηρίζεται από ψευδείς δηλώσεις όπως η ακρίβεια της ημερομηνίας και από την απουσία δικαιώματος να αιτιολογήσει την πράξη του.

Απόσπασμα Δ9⁴⁰

119 Minuchin: Μπορείς να τη ρωτήσεις γιατί το λέει.
 120 Μαρκ: Ναι. Γιατί λες ότι δεν θα επιβιώσω;
 121 Μητέρα: Γιατί πάντα χειρίζεται τους ανθρώπους, τους χτυπάει και φαίνεται ότι τον
 122 φτιάχνει να χειρίζεται τους ανθρώπους. Και του λέω ότι μια από αυτές τις μέρες θα βρω
 123 κάποιον απ' τον οποίο δεν θα καταφέρει να επιβιώσει.

Η μητέρα ασκεί κατηγορία στον Μαρκ (121-123) αλλά δεν απευθύνεται στον ίδιο που την έχει ρωτήσει, αντιθέτως απευθύνεται στο θεραπευτή. Με τη χρήση, λοιπόν, τρίτου προσώπου θέτει τον Μαρκ σε θέση αντικειμένου και μη ισότιμου συνομιλητή. Ταυτόχρονα, αναδεικνύει την κυρίαρχη-κεντρική θέση του θεραπευτή στο γενικότερο σύστημα της θεραπείας (Minuchin, 2000) που ίσως στην προκειμένη περίπτωση μπορεί να χαρακτηριστεί ρυθμιστική.

Απόσπασμα Δ10⁴¹

154 Ματ: Δεν πήρα αποβολή όμως.
 155 Μητέρα: Το πρόβλημα είναι πως νομίζουν ότι είναι ξύπνια. Ξέρουν τους κανόνες και
 156 τους κανονισμούς του σχολείου- τι μπορούν να κάνουν και τι όχι- και τους
 157 χρησιμοποιούν προς όφελός τους.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρον είναι ότι εφόσον ο Ματ αποδομεί την κατηγορία της μητέρας του (154), εκείνη δεν απαντά στον ίδιο ούτε συνεχίζει την «μάχη» για την πειθώ αντίθετα απευθύνεται στον θεραπευτή. Η κίνηση αυτή της μητέρας θα μπορούσε να θεωρηθεί ως αποχώρηση από την προσπάθεια να υποστηρίξει την αρχική της κατηγορία και αντ' αυτού κάνει μία συμπερασματική δήλωση (155-157) στην οποία προσπαθεί να επαναπροσδιορίσει το «πρόβλημα». Το γεγονός ότι

⁴⁰ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας' των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στην σελίδα 128.

⁴¹ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας' των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στην σελίδα 129.

απευθύνεται στον θεραπευτή για τα παιδιά αντί στα ίδια, τα τοποθετεί αμέσως στη θέση αντικειμένου.

Απόσπασμα Δ11⁴²

216 Minuchin: Μαρκ, θα μιλήσω με τον Ματ και μετά θέλω τη γνώμη σου. Εντάξει; Ματ,
217 αφού μπορείς να είσαι πολύ ευγενικός, έξυπνος, περίεργος και ταυτόχρονα μπορείς να
218 είσαι ο κύριος Χάιντ, μια σατανική, τερατόμορφη φιγούρα, θέλω να ξέρω τι συμβαίνει
219 στην οικογένεια, μόνο στην οικογένεια, και σε σπρώχνει από την αγγελική σου πλευρά
220 στο να γίνεις δαίμονας. Ποιος και τι σε κάνει να γίνεις διάβολος από άγγελος;

Εδώ ο θεραπευτής, αν και ακολουθεί το δομικό μοντέλο όπου τα παιδιά δεν είναι ισότιμα στη συνομιλία με τους ενήλικες (Minuchin, 2000), προσκαλεί τον Ματ να τοποθετηθεί σχετικά με το ποιος είναι η αιτία του αναφερόμενου προβλήματος. Συνεπώς, διαφαίνεται κάποιο ενδιαφέρον για την οπτική του Ματ αλλά και μία πρόσκληση για απόδοση ευθύνης και κατηγορίας κάποιου άλλου μέλους. Έτσι, ενώ από τη μία ο θεραπευτής θέτει τον Ματ ως υποκείμενο από την άλλη ορίζει το πλαίσιο μέσα στο οποίο μπορεί να ενεργήσει.

3.7.3 Λόγος παιδιού: Ισότιμος ενήλικας ή άβουλο παιδί;

Απόσπασμα Δ12⁴³

9 Minuchin: Αυτό είναι υπέροχο. Ποιος άλλος άλλαξε; Εσύ, Μαρκ;
10 Μαρκ: Όχι. Το τριανταπέντε τοις εκατό άλλαξε
11 Minuchin: Με ποιον τρόπο άλλαξε; Αυτό το τριανταπέντε τοις εκατό τι είναι;
12 Μαρκ: Να, φοράω εσώρουχα. Φοράω κάλτσες. Προσπαθώ να γίνομαι πιο έξυπνος και
13 τέτοια.

Ενώ ο θεραπευτής απευθύνεται στον Μαρκ που είναι και ο αναφερόμενος ασθενής, εκείνος αμέσως απαντά με ανοιχτή άρνηση (10) και συνεχίζει έπειτα (12-13) να προσπαθεί να προσδώσει γεγονικότητα στα λεγόμενά του με τη χρήση παραδειγμάτων 'Να φοράω εσώρουχα. Φοράω κάλτσες.' (12) ενώ αμέσως μετά

⁴² Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας' των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στην σελίδα 132.

⁴³ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας' των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στην σελίδα 124.

επιχειρεί μετριασμό λέγοντας ‘...και τέτοια.’ (13). Επομένως, η πρώτη τοποθέτησή του δείχνει ότι ανατρέπει την ιεραρχία του δομικού μοντέλου της θεραπείας, με αποτέλεσμα να ενισχύει την θέση του ως ‘ενήλικας’ και να τοποθετείται ακόμη ως ενεργός φορέας δράσης. Ακριβώς αυτό έρχεται και επιβεβαιώνει η προσπάθειά του να αποδώσει γεγονότικη στον ισχυρισμό του εφόσον διαθέτει ρητορικούς μηχανισμούς για επιχειρηματολογία. Παρ’ όλα αυτά, ο μετριασμός στο λόγο του ίσως εκφράζει και το δίλημμα σχετικά με το αν μπορεί να καταρρίπτει την ιεραρχία με την ανοιχτή άρνηση ή όχι. Δηλαδή, πιο γενικά εκφράζει το δίλημμα της θέσης που μπορεί να έχει είτε ως ισότιμος ενήλικας είτε ως παιδί, στην ιεραρχικά κατώτερη θέση του ‘παιδιού’.

Απόσπασμα Δ13⁴⁴

69 Minuchin: Για ένα λεπτό. Έχω μπερδευτεί, Μαρκ. Η μαμά λέει ότι είσαι φόβος και τρόμος
70 στο σχολείο. Είναι αλήθεια;

71 Μαρκ: Ναι κύριε, είμαι.

Ο θεραπευτής αναφέρει την «άτακτη» ταυτότητα του Μαρκ (69-70), την οποία ο ίδιος αποδέχεται απαντώντας με λόγο (71) που παραπέμπει στην ευγενική ταυτότητα που αναφέρεται στη συνεδρία κυρίως από τον Μινούτσιν. Ο λόγος του θεραπευτή ουσιαστικά μεταφέρει μία κατηγορία από τη μητέρα προς τον Μαρκ και ίσως η απάντησή του με ευγένεια (71) να είναι ένας τρόπος να αντικρούσει αυτή την κατηγορία. Θα μπορούσε να έχει δύο εκδοχές: είτε ότι απαντά ειρωνικά στον θεραπευτή με σκοπό να ενισχύσει τη θέση του και να επιβεβαιώσει την δύναμη που του προσδίδουν οι λέξεις «φόβος και τρόμος» είτε όμως και να μιλάει έχοντας μπει στη θέση-ταυτότητα του ευγενικού παιδιού που προβάλλεται από το θεραπευτή σε όλη την συνεδρία. Σε αυτήν την περίπτωση ίσως αποδέχεται την ιεραρχία στη

⁴⁴ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο ‘Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας’ των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στην σελίδα 126.

θεραπεία και αποφεύγει να εναντιωθεί στον θεραπευτή, που κατέχει υψηλή θέση σε αυτή (Minuchin, 2000). Στην περίπτωση της ειρωνικής απάντησης, ο Μαρκ διεκδικεί την ισοτιμία στη συνομιλία, εφόσον αντιδρά στους ενήλικες, πλησιάζοντας έτσι στην προκαθορισμένα από το δομικό μοντέλο ανώτερη θέση τους. Αντιθέτως, στη δεύτερη περίπτωση ο Μαρκ αναγνωρίζει τη θέση που του έχει δοθεί εξ αρχής από το δομικό μοντέλο, αυτή του παιδιού που αδυνατεί να είναι ενεργός φορέας δράσης και έτσι υπακούει στους όρους των ενηλίκων.

Απόσπασμα Δ14⁴⁵

75 Minuchin: Τι κάνεις στο σχολείο;

76 Μαρκ: Καταστρέφω σχολική περιουσία.

77 Minuchin: Καταστρέφεις σχολική περιουσία; Τι σημαίνει αυτό;

78 Μαρκ: Σημαίνει ότι τον προηγούμενο μήνα-

79 Μητέρα: Την προηγούμενη εβδομάδα.

80 Μαρκ: Την προηγούμενη εβδομάδα κατέστρεψα την πόρτα της τουαλέτας των αγοριών

81 και κατέστρεψα το-

82 Minuchin: Γιατί το έκανες αυτό;

83 Μαρκ: Γιατί δεν είχα διάθεση να ανοίξω την πόρτα κι έτσι την κλώτσησα και την έσπασα.

Στις γραμμές 75-83 ο Μαρκ είναι σαν να δίνει κάποιου είδους απολογία για τις πράξεις του στον θεραπευτή. Στο 83 ο Μαρκ εφόσον αντιμετωπίζει μία κατηγορία από τον θεραπευτή (82), λογοδοτεί προσπαθώντας να αναπτύξει πολύ σύντομα ένα επιχείρημα προσδίδοντάς του γεγονότικη με το να θέτει την προσωπική διάθεσή του στο προσκήνιο ('γιατί δεν είχα διάθεση...την έσπασα', 83). Το 'κι έτσι' δίνει μία λογική ακολουθία στο συλλογισμό του με σκοπό να ενισχύσει την παρουσία του, την ενεργή και δυναμική θέση που διαφαίνεται στη συνεδρία. Αυτές οι ενέργειες παραπέμπουν στη θέση του ενήλικα αλλά και του ισότιμου συνομιλητή που επιχειρεί χωρίς παθητικότητα να διεκδικήσει τη θέση του, στο εξ αρχής οργανωμένο σύστημα θεραπείας.

⁴⁵ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας' των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στις σελίδες 126-127.

Απόσπασμα Δ15⁴⁶

84 Minuchin: Αυτό σημαίνει ότι είσαι ένας απατεώνας. Μου φαίνεσαι τόσο ευγενικός,
 85 έξυπνος, καλός και τόσο πολύ 11 χρονών, αλλά όλα αυτά είναι απλά η βιτρίνα. Στην
 86 πραγματικότητα, από κάτω είσαι ένας γκάγκστερ. Είναι αλήθεια.
 87 Μαρκ: Δεν είμαι γκάγκστερ.
 88 Minuchin: Τι είσαι;
 89 Μαρκ: Είμαι ένα μικρό αγόρι.

Εδώ για πρώτη φορά ο θεραπευτής αναφέρει ένα συμπέρασμα για τον Μαρκ που αφορά την ‘άτακτη’ εικόνα του, ενώ μέχρι τώρα εξέφραζε τα θετικά στοιχεία της ‘έξυπνης’ ταυτότητάς του. Αυτή την αλλαγή την παρουσιάζει κάνοντας μία υπόθεση (84) που παραπέμπει στο ‘παιδί με το πρόβλημα’. Σε αυτό ο Μαρκ αντιδρά (87) με ανοιχτή άρνηση (Patrika & Tseliou, 2016) και αποποιείται την ταυτότητα του γκάγκστερ που του προσάπτει ο θεραπευτής. Ο τρόπος που αποποιείται αυτό το χαρακτηριστικό είναι η αντίθετη πλευρά που τώρα αναφέρει, λέγοντας ‘είμαι ένα μικρό αγόρι’ (89). Πιθανώς, είναι μία προσπάθεια του Μαρκ να επικαλεστεί την παιδική του, για πολλούς ‘αθώα’ ταυτότητα (Sacks, 1992), ώστε να αποποιηθεί τις ευθύνες της ταυτότητας που φέρει ο ‘γκάγκστερ’. Έτσι, όμως τίθεται στη θέση του ενεργού υποκειμένου και κοντά στη θέση του ενήλικα, εφόσον ενεργεί για να τεκμηριώσει τη θέση που εκείνος αποφασίζει κάθε φορά να έχει.

Απόσπασμα Δ16⁴⁷

92 Minuchin: Είναι λοιπόν μια ιστορία για έναν πολύ καλό και ευγενικό άντρα που παίρνει
 93 ένα φάρμακο και μεταμορφώνεται σε κακό και διαβολικό άντρα. Δεν έχεις δει ποτέ την
 ταινία;
 94 Μαρκ: Δεν την έχω δει ποτέ.
 95 Ματ: Ξέρω για τι πράγμα μιλάτε. Ένας άνδρας που γίνεται λύκος ή κάτι τέτοιο.
 96 Minuchin: Μήπως είσαι ακριβώς έτσι- πολύ καλός, ευγενικός, γλυκός, με σεβασμό,
 97 στοργικός και ξαφνικά τέρας, Μαρκ;
 98 Μαρκ: Ναι, κύριε.

⁴⁶ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο ‘Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας’ των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στην σελίδα 127.

⁴⁷ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο ‘Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας’ των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στην σελίδα 127.

Ο θεραπευτής αυτή τη φορά φαίνεται να ισορροπεί την εικόνα για τον Μαρκ σε έναν συνδυασμό του «καλού» και του «κακού» εαυτού παρομοιάζοντάς τον με έναν φανταστικό ήρωα. Ίσως με σκοπό να αποδομήσει την ‘ακατάλληλη’ συμπεριφορά του Μαρκ και να χτίσει την αλλαγή στη θεραπεία (Goldenberg & Goldenberg, 2005). Σε αυτήν την υπόθεση του Μινούτσιν (96-97), ο Μαρκ συμφωνεί με την ίδια καταφατική φράση που χρησιμοποιεί και παραπάνω ‘Ναι, κύριε’, η οποία επαναλαμβάνεται πολύ στο λόγο του. Ίσως αυτή η φράση υποδηλώνει είτε την απόσταση που νιώθει από τον θεραπευτή και τη προσπάθειά του να μην εναντιωθεί στο λόγο του που είναι κυρίαρχος (Minuchin, 2000). Είτε μία ισχύ με την οποία μπορεί και εξαπατά τον θεραπευτή, δείχνοντας έτσι την ισοτιμία του στη συνομιλία.

Απόσπασμα Δ17⁴⁸

103 Minuchin: Φοβερό! Τι ταλέντο! Ματ, μπορείς κι εσύ να κάνεις τέτοια πράγματα;
 104 Ματ: Είμαι λίγο σαν το The Hulk. Όταν θυμώνω, γίνομαι τέρας.
 105 Minuchin: Κι εσύ επίσης μπορείς να αλλάζεις. Παίρνεις τίποτα χάπια για να αλλάζεις;
 106 Ματ: Όχι.
 107 Minuchin: Έτσι, από μόνος σου;
 108 Ματ: Μόνο να μαζέψεις τη δύναμή σου κι αλλάζεις, αυτό είναι όλο.

Εκτός από τον Μαρκ, ο Ματ είναι ο άλλος «φορέας προβλήματος» για την οικογένεια. Ο Ματ ήδη από νωρίς (95) φαίνεται να θέλει να τραβήξει την προσοχή του θεραπευτή στο θέμα με τους φανταστικούς ήρωες της ταινίας αλλά δεν φαίνεται αυτό να είχε απήχηση. Τώρα που ο θεραπευτής του απευθύνει το λόγο δεν χρησιμοποιεί τυχαία το παράδειγμα του Hulk, ενός άλλου φανταστικού ήρωα. Αυτή η επιλογή του συνδέεται με την αναφορά του θεραπευτή στους άλλους ήρωες προηγουμένως και έτσι ίσως επιδιώκει να αποκτήσει ο λόγος του περισσότερη σύνδεση με αυτόν του Μινούτσιν, ενώ παράλληλα κάτι τέτοιο ενισχύει τη γεγονικότητα του λόγου του. Θα μπορούσε να είναι επίκληση της κατηγορίας (Sacks,

⁴⁸ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο ‘Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας’ των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στις σελίδες 127-128.

1992) «γνώστες φανταστικών ηρώων». Η τοποθέτηση του Ματ ίσως κρύβει ένα μοτίβο που υπάρχει και στα υπόλοιπα παιδιά της οικογένειας και αφορά την επίδειξη της δύναμής τους. Για παράδειγμα, η χρήση του ‘αυτό είναι όλο’ (108) αποδίδει μία γεγονικότητα στη λογοδοσία του Ματ και κάνει πιο πιστευτό το περιεχόμενο του λόγου του. Η δυναμική ταυτότητα που χτίζεται εδώ επικυρώνεται από την προηγούμενη επίκληση κατηγορίας (Sacks, 1992) (104). Έτσι, ενισχύεται η θέση των διδύμων ως ενεργών και ισότιμων συνομιλητών αν και ενέχεται το παράδοξο ότι ο λόγος τους δομείται στα πλαίσια που θέτει ο θεραπευτής.

Απόσπασμα Δ18⁴⁹

- 111 Minuchin: Και στο σπίτι, γίνεσαι μερικές φορές τέρας;
 112 Ματ: Δεν φωνάζω ποτέ στη μητέρα μου. Μπορεί να με θυμώνει αλλά δεν την βρίζω ή
 113 τέτοια.
 114 Minuchin: Τις περισσότερες τερατώδεις πράξεις σας τις φυλάτε για το σχολείο;
 115 Μαρκ: Ναι, κύριε.
 116 Ματ: Η μητέρα μου λέει ότι δεν θα είμαι από εκείνους που θα επιβιώσουν.
 117 Minuchin: Γιατί το λέει αυτό;
 118 Ματ: Δεν ξέρω.

Ο θεραπευτής ρωτάει τον Ματ για το σπίτι (111) και ο Ματ απαντά αναφερόμενος μόνο στη μητέρα του και όχι σε κάποιο άλλο μέλος της οικογένειας. Αυτή του η επιλογή, να αναφερθεί κατευθείαν στη μητέρα του, θα μπορούσε να οφείλεται στο ότι ο ίδιος γνωρίζει πολύ καλά τα πλαίσια στα οποία συμβαίνει η θεραπεία, όπου η μητέρα φαινομενικά κατέχει «ασχυρότερο» ρόλο από τα παιδιά (Minuchin, 2000). Σε αυτή την τοποθέτηση ίσως διακρίνεται η θέληση του Ματ να αποποιηθεί οποιαδήποτε ευθύνη μπορεί ακολούθως να του επιρρίψει ο θεραπευτής για τη σχέση του με τη μητέρα του. Η αποποίηση αυτή μοιάζει να επιτυγχάνεται με μία ακραία διατύπωση (Pomerantz, 1986) (‘δεν φωνάζω ποτέ...’, 112).

⁴⁹Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο ‘Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας’ των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στην σελίδα 129.

Στη συνέχεια, ο Ματ κάνει μία δήλωση (116) χωρίς να υπάρχει αντίστοιχη ερώτηση προηγουμένως, χρησιμοποιώντας μη προτιμώμενη σειρά (Levinson, 1983). Δεν φαίνεται πως το λέει από παράπονο ή μειονεκτική θέση, αντιθέτως ίσως είναι περήφανος που γίνεται λόγος γύρω από το όνομά του και μία τέτοια δήλωση της μητέρας σχετικά με τον ίδιο. Πιθανώς να μην στέκεται στο περιεχόμενο του λόγου της μητέρας του αλλά στο ότι έχει την προσοχή της την οποία θέλει να αποσπάσει και από τον θεραπευτή, κάτι που προσπαθεί με τη χρήση πλάγιου λόγου (Lamerichs & Te Molder, 2009) (116). Συγκεκριμένα, χρησιμοποιεί την προσοχή από τη μητέρα του διότι κατέχει άλλη θέση στα μάτια του θεραπευτή, ως ενήλικη. Παρ' όλα αυτά χρησιμοποιεί το 'δεν ξέρω' (118) για να μην πάρει την ευθύνη να ερμηνεύσει τα λόγια της μητέρας του.

Απόσπασμα Δ19⁵⁰

149 Ματ: Δεν πήρα καμία αποβολή αυτό το μήνα.

150 Μητέρα: Όχι αυτόν τον μήνα, αλλά πήρες τον προηγούμενο.

151 Ματ: Για ποιο λόγο;

152 Μητέρα: Ματ, πήρες αποβολή γιατί κρυβόσουν στην τουαλέτα μια ολόκληρη εβδομάδα,

153 κάνοντας κοπάνα από τα μαθήματα.

154 Ματ: Δεν πήρα αποβολή όμως.

Ο συλλογισμός του Ματ (151-154) εκτυλίσσεται πιθανώς όπως θέλει ο ίδιος.

Αρχικά, ο Ματ αμφισβητεί την κατηγορία της μητέρας του (150) όχι ακυρώνοντάς την αλλά ζητώντας περισσότερες πληροφορίες για το περιεχόμενό της ('για ποιο λόγο;', 151). Φαίνεται να γνωρίζει ο ίδιος το «λόγο» εφόσον τον βίωσε αλλά αναρωτιέται και ίσως αυτή η ερώτηση θα μπορούσε να είναι σκόπιμη ώστε να καταλήξει σε ένα συμπέρασμα (154) που αναιρεί τελικά την κατηγορία της μητέρας του ότι πήρε αποβολή. Ενώ ο Ματ προσπαθεί να αποδομήσει την κατηγορία, από την άλλη η μητέρα του προσπαθεί να ενισχύσει την κατηγορία της και λογοδοτεί με μία

⁵⁰ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας' των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στην σελίδα 129.

περιγραφή γεγονότος που προσδίδει γεγονικότητα στο λόγο της (Edwards & Potter, 1993) (152-153). Εδώ ο Ματ δείχνει τη θέση του ως υποκείμενο και αυτενεργό άτομο, καθώς χρησιμοποιεί ρητορικούς μηχανισμούς που παραπέμπουν σε επιχειρηματολογία.

Απόσπασμα Δ20⁵¹

183 Μητέρα: Η Μιράντα και η Ρούμπι φοβούνται τα αγόρια. Όταν τα αγόρια αρχίζουν να
184 διαπληκτίζονται και να σπρώχνονται, τα κορίτσια πηγαίνουν κάπου και κρύβονται. Η
185 Ρούμπι θα κάτσει περισσότερο μαζί τους. Η Μιράντα θα κάτσει μόνη της. Έχει φτάσει
186 πια στο σημείο που απλά τους αγνοεί.
187 Ματ: Δε είμαστε οι μόνοι στο σπίτι που τσακωνόμαστε.
188 Μητέρα: Δεν είπα αυτό, Ματ.

Στην παραπάνω έμμεση κατηγορία των διδύμων για το ότι φοβίζονται τα κορίτσια ο Ματ αντιδρά (187) και προσπαθεί να υπονομεύσει τη δήλωση της μητέρας του χρησιμοποιώντας πολύ επιλεκτικά κάποια από τα λόγια της ('Όταν τα αγόρια-σπρώχνονται', 183-184). Αυτό δείχνει την ενεργή θέση του Ματ καθώς χρησιμοποιεί στο λόγο του μόνο το σημείο των λεγόμενων της μητέρας του που μπορεί να χρησιμοποιήσει για τη δική του ενίσχυση.

Απόσπασμα Δ21⁵²

194 Ρούμπι: Είναι δυνατότερος από μένα. Μερικές φορές ο Μαρκ αρχίζει να μου ρίχνει
195 γροθιές κι εγώ του ανταποδίδω τα χτυπήματα.
196 Ματ: Πες του τι έκανες χθες.
197 Ρούμπι: Τι έκανα χθες;
198 Minuchin: Σταματήστε ένα λεπτό. Λοιπόν, Ματ, είσαι ο φύλακας του αδελφού σου;
199 Βλέπεις, μόλις τώρα τσακωνόταν με τον Μαρκ και πετάχτηκες για να τον υπερασπιστείς.
200 Ωστε δουλεύετε μαζί.
201 Ματ: Τον περισσότερο καιρό δεν το κάνω.
202 Minuchin: Αυτό έκανες μόλις. Νομίζω ότι είναι ωραίο. Τα δίδυμα πρέπει να δουλεύουν
203 μαζί.
204 Ματ: Απλώς της είπα «Πες του τι έκανες χθες».
205 Minuchin: Υπερασπιζόσουν τον Μαρκ. Βλέπω ότι είσαι με την πλευρά του Μαρκ.

⁵¹ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας' των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στις σελίδες 130-131.

⁵² Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας' των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στην σελίδα 131.

Ο θεραπευτής κάνει μία ερμηνεία της συμπεριφοράς του Ματ (196) που δείχνει μία καλή σχέση με τον αδερφό του. Όμως ο Ματ δεν αποδέχεται αυτή την ερμηνεία (201 και 204) και την υπονομεύει με την ενεργητική φωνητικοποίηση (Wooffitt, 1992) (204) που δίνει γεγονικότητα στον ισχυρισμό του. Η χρήση του λόγου του Ματ στο απόσπασμα αυτό δείχνει τη εναντίωσή του στον ισχυρισμό του θεραπευτή, κάτι που προσδίδει έντονα αυτενέργεια στον Ματ καθώς δεν εμποδίζεται από την κυρίαρχη θέση του θεραπευτή στο σύστημα.

Απόσπασμα Δ22⁵³

221 Ματ: Μερικές φορές η Ρούμπι-

222 Μαρκ: Η Μιράντα.

223 Ματ: Μερικές φορές δεν κοιτάει τη δουλειά της. Έρχεται στο δωμάτιό μας κάθε μέρα για
224 να πάρει τα ρούχα της, κι έρχεται μέσα προσπαθώντας να κάνει την έξυπνη και λέει
225 «Μαντέψτε τι είστε στο σχολείο» και προσπαθεί να τρυπώσει μέσα κι εμείς πάντα της
226 λέμε να βγει έξω, αλλά ποτέ δεν βγαίνει κι έτσι εμείς πάμε στο δωμάτιό της κι εκείνη
227 λέει- (Η κάμερα κινείται. Ο Μαρκ κάνει νόημα στον Ματ να τη δει.)

Είναι ενδιαφέρον εδώ ότι ο Ματ φαίνεται στη θέση του ενεργού υποκειμένου αλλά κατηγορώντας ένα μέλος της οικογένειας για το αναφερόμενο πρόβλημα. Ο Ματ, λοιπόν, κατηγορεί την Μιράντα και λογοδοτεί γι' αυτό με μία περιγραφή (223-226), η οποία περιέχει ενεργητική φωνητικοποίηση (Wooffitt, 1992) (225), ακραίες διατυπώσεις (Pomerantz, 1986) «πάντα» και «ποτέ» με αποτέλεσμα να αυξάνεται η γεγονικότητα του περιεχομένου του λόγου του (Edwards & Potter, 1993).

Συμπερασματικά, στο λόγο του παιδιού εμφανίζονται αρκετές ανοιχτές αρνήσεις που τον θέτουν σε θέση υποκειμένου αλλά και πολλές συναινέσεις που κυριαρχούν σε όλη τη συνομιλία, εκφράζοντάς τες με τη φράση 'Ναι, κύριε'. Όπως αναφέρθηκε και στην ανάλυση των αποσπασμάτων η συναίνεση μπορεί να είναι κυριολεκτική ή ειρωνική και αντίστοιχα να ενισχύει τη θέση του 'παθητικού παιδιού',

⁵³ Το απόσπασμα είναι αυτούσιο από το βιβλίο 'Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας' των Salvador Minuchin και H. Charles Fishman (2007) στην σελίδα 132.

εφόσον δεν αντιστέκεται στην κυρίαρχη εξουσία του θεραπευτή (Minuchin, 2000) ή του ‘ενεργού-ισότιμου ενήλικα’, διότι ενεργεί και αντιδρά με το δικό του τρόπο στην προσπάθεια των ενηλίκων να τον τοποθετήσουν ως ‘παιδί’ σε χαμηλότερη θέση. Και οι δύο περιπτώσεις δρουν άμεσα στο ερώτημα εάν υπάρχει πρόβλημα ή όχι σε αυτό το οικογενειακό σύστημα. Συγκεκριμένα, εάν γίνει αποδεκτή η θέση του Μαρκ ως ‘παιδί’ χωρίς αυτενέργεια, τότε αυτομάτως κλονίζεται η ύπαρξη του προβλήματος που σύμφωνα με την οικογένεια είναι η ‘άτακτη’ ταυτότητα του Μαρκ. Αυτό συμβαίνει διότι η ταυτότητα αυτή έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την άβουλη ταυτότητα ενός ‘υποδεέστερου’ παιδιού. Όμως στην περίπτωση της θέσης του ενεργού παιδιού και ισότιμου συνομιλητή, ενισχύεται η ύπαρξη προβλήματος στο σύστημα εφόσον ο ίδιος ο αναφερόμενος ασθενής ή αλλιώς ο «φορέας προβλήματος» αποδεικνύει την ‘προβληματική’ θέση του, σύμφωνα με το λόγο των υπόλοιπων μελών. Τελικά, η συναίνεση αυτή μάλλον δείχνει ότι τα δύο παιδιά προσπαθούν να κρατήσουν μία ουδέτερη στάση απέναντι στον θεραπευτή και τη μητέρα τους, αν λάβει κανείς υπόψιν το δίλημμα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά, που βρίσκονται ανάμεσα στις δύο θέσεις. Συνεπώς ίσως έτσι απορρίπτονται και οι δύο πιθανές εκδοχές που αναφέρθηκαν και επικρατεί η ενδιάμεση θέση, που παραπέμπει στο δίλημμα.

Ακόμη, ένας εμφανής ρητορικός μηχανισμός που επαναλαμβάνεται από τα δίδυμα είναι η επίκληση κατηγοριών, όπως η κατηγορία του ‘αθώου παιδιού’ ή αυτή του ‘γνώστη φανταστικών ηρώων’. Ο μηχανισμός αυτός είναι συνδεδεμένος με την δόμηση ταυτότητας είτε του ‘καλού παιδιού’ είτε του ‘κακού’, καθώς με την επίκληση κατηγοριών προσδίδονται στα άτομα χαρακτηριστικά της κατηγορίας που επικαλούνται και είναι αποδεκτά από το γενικό κοινωνικό σύνολο (Sacks, 1992).

Κεφάλαιο 4: Συζήτηση

4.1 Συμπεράσματα

Η παρούσα έρευνα είχε ως στόχο την μελέτη του λόγου παιδιών προσχολικής και μέσης παιδικής ηλικίας, σχετικά με το αναφερόμενο πρόβλημα, σε συνεδρίες συστημικής οικογενειακής θεραπείας. Τα ευρήματα της έρευνας μπορούν να οργανωθούν σε τρεις βασικούς άξονες με επίκεντρο το λόγο του παιδιού και περιφερειακά το λόγο των γονέων, του θεραπευτή αλλά και των υπόλοιπων μελών της οικογένειας. Ο πρώτος άξονας αφορά τις τοποθετήσεις των παιδιών από τους γονείς, τον θεραπευτή αλλά και τα ίδια, που η ανάλυση ανέδειξε σε όλες τις συνεδρίες. Η διαδικασία της τοποθέτησης των παιδιών στο λόγο των συμμετεχόντων φαίνεται να οδηγεί σε κάποια δίπολα ρόλων/θέσεων, τα οποία μπορούν να εκφραστούν με το γενικότερο δίπολο «υποκειμένου-αντικειμένου». Στο σύνολο των συνεδριών φαίνεται να διαδραματίζεται ένας ‘αγώνας’ ανάμεσα στα παιδιά και τους γονείς ή στα παιδιά και τον θεραπευτή σχετικά με τις τοποθετήσεις αυτές.

Εστιάζοντας στα παιδιά φαίνεται κυρίως οι γονείς να τα τοποθετούν στη θέση του αντικειμένου που πολλές φορές φαίνεται να συνδέεται με το γεγονός ότι το παιδί μπορεί να είναι ο αναφερόμενος ασθενής στο σύστημα. Η σύνδεση αυτή έχει αναδειχθεί και στην έρευνα της Avdi (2005) και στην παρούσα έρευνα εμφανίζεται πολλές φορές με την επίκληση της σχετικής κατηγορικής υπαγωγής από την πλευρά των γονέων. Η επίκληση κατηγορικής υπαγωγής συνδέεται κυρίως με το δίπολο ασθενής-γιατρός και είναι τοποθετημένη σε σημεία του λόγου ώστε να τοποθετείται το παιδί στη θέση του ασθενούς. Ακόμη, οι γονείς θέτουν τα παιδιά στη θέση του ‘άτακτου’ παιδιού κατηγορώντας τα ίσως έτσι έμμεσα και τοποθετώντας τα πιο κοντά στη θέση αντικειμένου. Η επίκληση της κατηγορίας του ‘άτακτου’ παιδιού έχει

αναδειχθεί και από την O'Reilly (2007) στην έρευνα, όπου οι γονείς χρησιμοποιούσαν πολλές φορές την κατασκευή αυτής της ταυτότητας.

Όσον, αφορά τον θεραπευτή και το πώς τοποθετεί τα παιδιά στη συνεδρία, μοιάζει να αναδεικνύονται δύο εκδοχές. Στη μία, ο θεραπευτής τοποθετεί τα παιδιά σε θέση υποκειμένου προσκαλώντας τους στη συζήτηση όπως ακριβώς κάνει και με τους ενήλικες, δίνοντάς τους έτσι μία ισότιμη θέση στη συνομιλία. Το γεγονός ότι ο θεραπευτής ενεργεί ισότιμα σε σχέση με τα παιδιά και τους ενήλικες παρόντες έρχεται σε αντίθεση με τα ευρήματα της έρευνας της O'Reilly (2008) όπου αναδείχθηκε ότι ο θεραπευτής φαινόταν να διαχειρίζεται διαφορετικά τη διακοπή του λόγου από κάποιο παιδί σε σχέση με τη διακοπή λόγου ενός ενήλικα. Βέβαια, η «υποκειμενικοποίηση» των παιδιών από τον θεραπευτή στην παρούσα έρευνα ενέχει μία αντίφαση καθώς ο ίδιος ακολουθεί το δομικό μοντέλο θεραπείας, όπου το παιδί δεν τοποθετείται ιεραρχικά σε ισοδύναμη θέση σε σχέση με τους ενήλικες. Ίσως αυτή η αντίθεση να συνδέεται με τη δεύτερη εκδοχή, όπου ο θεραπευτής φαίνεται να προσπαθεί να διατηρήσει αυτήν την ιεραρχία του δομικού μοντέλου, θέτοντας τα παιδιά σε θέση αντικειμένου. Η τοποθέτηση αυτή επιτυγχάνεται με τη χρήση τρίτου προσώπου όταν αναφέρεται στα παιδιά και με το να απευθύνει το λόγο στους γονείς αντί στα παιδιά. Το εύρημα αυτό μπορεί να συνδεθεί με την παρατήρηση των Hutchby και O'Reilly (2010), σχετικά με το ότι οι ενήλικες απαντούσαν στη θέση του παιδιού όταν ο θεραπευτής απηύθυνε το λόγο στα παιδιά. Στην παρούσα έρευνα υπήρξε η περίπτωση όπου ο θεραπευτής ήταν αυτός που απάντησε στη θέση του παιδιού.

Από την άλλη πλευρά του 'αγώνα' για τις θέσεις στη θεραπεία βρίσκονται τα παιδιά, τα οποία μοιάζει να υιοθετούν ένα διττό ρόλο. Σε κάποιες περιπτώσεις φαίνεται να θέτουν τον εαυτό τους στη θέση του ενεργού υποκειμένου που

επιχειρηματολογεί ισότιμα με τους ενήλικες, στη συζήτηση. Σε αυτό ίσως συμβάλλει περισσότερο η χρήση της ανοιχτής άρνησης από τα παιδιά προς τους ενήλικες είτε προς τον θεραπευτή είτε προς τους γονείς. Έντονη είναι σε κάποιες συνεδρίες η χρήση ρητορικών μοτίβων από τα παιδιά αλλά και από όλο το σύστημα που φαίνεται να τα καθιστούν υποκείμενα. Συγκεκριμένα, το πρώτο μοτίβο που εμφανίζεται είναι αυτό των εντολών όπου το παιδί συμμετέχει όπως ακριβώς και οι ενήλικες, δίνοντας εντολές σε άλλους. Όμως, οι εντολές παρατηρείται να ακολουθούν την ιεραρχία του δομικού μοντέλου και έτσι ο θεραπευτής δίνει εντολές στους γονείς, οι γονείς στο παιδί και το παιδί σε μικρότερα αδέρφια. Το δεύτερο μοτίβο είναι αυτό της διαπραγμάτευσης που κάνει το παιδί για τη θέση που πρόκειται να καταλάβει στο πλαίσιο της συνομιλίας. Αυτό πραγματοποιείται όταν το παιδί φαίνεται να αμφισβητεί ευθέως το λόγο των ενηλίκων, καθώς ο λόγος του εμφανίζει διάφορα σχήματα οργάνωσης (π.χ. χρήση μη προτιμώμενης σειράς). Το γεγονός ότι το παιδί φαίνεται να μπαίνει στη διαδικασία να διεκδικήσει μία ισότιμη θέση ή να αντισταθεί στην αντικειμενικοποίησή του παραπέμπει σε ένα είδος αυτενέργειας καθώς αυτό τοποθετείται ως υποκείμενο-φορέας δράσης. Η αντίσταση αυτή διαφαίνεται κάποιες φορές και από τις σωματικές κινήσεις των παιδιών που έχει ήδη βρεθεί ότι συνδέονται με τον λόγο των ατόμων στην έρευνα των Jenkins και Hepburn (2015).

Τέλος, η άλλη πλευρά του διττού ρόλου του παιδιού φαίνεται να εκδηλώνεται όταν η οργάνωση του λόγου του παιδιού φαίνεται να παραπέμπει σε μετριασμό/ελαχιστοποίηση της ισοτιμίας του στη συνομιλία. Συγκεκριμένα, τα παιδιά αποφεύγουν κυρίως με τη χρήση του ‘Δεν ξέρω’ και με ανακριβής διατυπώσεις να μπουν στη διαδικασία να αμφισβητήσουν τον θεραπευτή που λόγω του δομικού μοντέλου είναι ιεραρχικά ανώτερα τοποθετημένος από αυτά. Αλλά ταυτόχρονα δεν θέλουν και να ενοχοποιήσουν κάποιο μέλος της οικογένειας σε σχέση με το

αναφερόμενο πρόβλημα εφόσον είναι τα ‘παιδιά’ κάτι που μπορεί να παραπέμπει στο ότι έχουν μία όχι και τόσο ισότιμη φωνή στο οικογενειακό σύνολο.

Σημαντικό ρόλο στη συνεδρία και σε όσα ανέδειξε η ανάλυση φαίνεται να έχει από τη μία η θεωρία του δομικού μοντέλου και ο θεραπευτής που είναι ηγέτης στη συνομιλία και ίσως παρεμβατικός κάποιες φορές. Αυτό το στοιχείο ίσως είναι ένα νέο πεδίο στην έρευνα του λόγου παιδιού σε οικογενειακές θεραπείες. Από την άλλη, η θέση που έχουν τα παιδιά εξαρχής στη θεραπεία ως ασθενείς ή μη ενδεχομένως διαφοροποιεί τα αντίστοιχα ευρήματα. Συγκεκριμένα, στην περίπτωση των παιδιών που είναι αναφερόμενοι ασθενείς, αυτά φαίνεται να τοποθετούνται ίσως ευκολότερα σε θέση αντικειμένου. Τελικά, είτε τα παιδιά τοποθετούνται σε θέση αντικειμένου είτε υποκειμένου, σε όλες τις συνεδρίες η ανάλυση ανέδειξε ότι φαίνεται να χρησιμοποιούν το λόγο τους για να ενεργήσουν αλληλεπιδραστικά στο πλαίσιο της θεραπείας, καταλαμβάνοντας πολλές φορές ισότιμες θέσεις με αυτές των ενηλίκων και επιχειρηματολογώντας με τρόπους παρόμοιους όπως και οι ενήλικες. Φαίνεται, ακόμη, ότι καταφέρνουν συχνά να ανατρέψουν την τοποθέτηση σε κατώτερη θέση που γίνεται από τους ενήλικες, με μέσο την ανάπτυξη κατάλληλης επιχειρηματολογίας.

4.2 Αναστοχασμός

Η έρευνα αυτή έχει διεξαχθεί σε μικρό μέγεθος δείγματος, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να τεκμηριωθούν επαρκώς πολλά από τα συμπεράσματα, τα οποία παρ’ όλα αυτά φαίνεται να αναδεικνύουν ενδιαφέροντα σημεία. Επιπλέον, η απουσία εξοικείωσης της ερευνήτριας τόσο με το θεωρητικό πλαίσιο της συστημικής οικογενειακής θεραπείας αλλά και της ανάλυσης λόγου ενδεχομένως συνέβαλε το να αποδοθούν κάποιοι όροι και έννοιες με μη δόκιμο τρόπο, κάτι που κατά συνέπεια δεν βοήθησε στην ανάλυση. Αντιθέτως βέβαια με τα εμπόδια που έφερε η ερευνητική και

θεωρητική απειρία, από την άλλη πλευρά βοήθησε ίσως στη διαφορετική ‘ανάγνωση’ των δεδομένων της έρευνας. Ειδικότερα, η ανάλυση λόγου και συγκεκριμένα η λογοψυχολογία που ακολουθήθηκαν είναι ερμηνευτικές προσεγγίσεις, στις οποίες έμφαση έχει η οπτική του ερευνητή. Στην παρούσα έρευνα η ‘ματιά’ του ερευνητή ήρθε για πρώτη φορά σε επαφή με τη διαδικασία και πιθανόν αυτό να έδωσε μία πιο «ανεπηρέαστη» ερμηνεία. Ένας ακόμη περιορισμός της παρούσας έρευνας είναι το ότι τα δεδομένα προήλθαν από δημοσιευμένο υλικό, το οποίο ήταν ήδη καταγεγραμμένο σε βιβλία του θεραπευτή, χωρίς όμως να είναι γνωστή η αρχική μορφή τους και ο τρόπος μεταφοράς και αποτύπωσης στο βιβλίο. Έτσι τα δεδομένα ενώ είναι αυτούσια από την πηγή τους, μπορεί να έχουν υποστεί επεξεργασία από τον συγγραφέα και θεραπευτή που είναι άγνωστη.

4.3 Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Ενώ η ανάγκη για μελέτη του λόγου του παιδιού στο πλαίσιο οικογενειακής θεραπείας έχει αναδειχθεί από σχετικές έρευνες όπως της O’ Reilly (2007) και των Hutchby & O’Reilly (2010) το πεδίο θεωρείται ελλιπές και θα ήταν ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα η ερευνητική ενασχόληση με αυτό. Στην έρευνα αυτή τα δεδομένα όπως αναφέρθηκε ήταν λίγα έτσι μία μελλοντική παρόμοια εργασία θα είχε ίσως περισσότερο ενδιαφέροντα αποτελέσματα με ένα διευρυμένο αριθμό συνεδριών. Επίσης, η πηγή των συνεδριών προτείνεται να είναι αυτούσια από την ίδια την θεραπευτική διαδικασία, ώστε η απομαγνητοφώνηση να είναι από τον ερευνητή αλλά και να μπορεί να καταγράψει ο ίδιος άλλα στοιχεία όπως κινήσεις σώματος, εκφράσεις κ.λπ. Ένα ακόμη στοιχείο που θα μπορούσε να διαφοροποιηθεί και να μελετηθεί περαιτέρω σε μελλοντική έρευνα είναι η ηλικία των παιδιών, με στόχο να περιοριστεί σε ένα μικρότερο φάσμα, όπως μόνο προσχολική ηλικία. Επί πρόσθετα ενδιαφέρον σημείο της ανάλυσης ήταν η αλληλεπίδραση του λόγου στο πλαίσιο του

αδερφικού υποσυστήματος, κάτι που θα μπορούσε να αποτελέσει ένα διακριτό θέμα έρευνας. Τέλος, η μελλοντική έρευνα του λόγου του παιδιού θα μπορούσε να εστιάσει στη μελέτη συγκεκριμένων ρητορικών μηχανισμών ή μοτίβων στο λόγο του παιδιού, όπως οι ανοιχτές αρνήσεις ή η διαπραγμάτευση που βρέθηκαν στην παρούσα έρευνα.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Augoustinos, M., & Tileaga, C. (2012). Twenty five years of discursive psychology. *British Journal of Social Psychology*, 51, 405-412.
- Avdi, E. (2005). Negotiating a pathological identity in the clinical dialogue: Discourse analysis of a family therapy. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 78, 493-511.
- Avdi, E., & Georgaca, E. (2007). Discourse analysis and psychotherapy: A critical review. *European Journal of Psychotherapy and Counselling*, 9(2), 157–176.
- Bartesaghi, M. (2009). Conversation and psychotherapy: how questioning reveals institutional answers. *Discourse Studies*, 11, 153-177.
- Billig, M. (2012). Undisciplined beginnings, academic success, and discursive psychology. *British Journal of Social Psychology*, 51, 413–424.
- Billig, M., Condor, S., Edwards, D., Gane, M., Middleton, D. J., & Radley, A. R. (1988). *Ideological dilemmas: A social psychology of everyday thinking*. London, England: Sage
- Boatzis, N., & Dragonas, T. (Eds.). (2014). *The Discursive Turn in Social Psychology*. Taos Institute Publications.

- Burr, V. (1995). *An introduction to social constructionism*. London: Routledge.
- Carr, A. (2012). *Family therapy: Concepts, process and practice* (3^η εκδ.). UK: Wiley-Blackwell.
- Dallos, R., & Draper, R. (2000). *An introduction to family therapy Systemic theory and practice*. Open University Press.
- Davies, B., & Harré, R. (1990). Positioning: The discursive production of selves. *Journal for the theory of social behaviour*, 20(1), 43-63.
- Dijk, T. A. V. (1993). Principles of critical discourse analysis. *Discourse & Society*, 4(2), 249-283.
- Dijk, T. A. V. (2006). Discourse, context and cognition. *Discourse Studies*, 8(1), 159-177.
- Diorinou, M. and Tseliou, E. (2014) Studying circular questioning ‘in situ’: discourse analysis of a first systemic family therapy session. *Journal of Marital and Family Therapy*, 40, 106-121.
- Durrheim, K. (2011). Discourse, action, rhetoric: From a perception to an action paradigm in social psychology. *British Journal of Social Psychology*, 51, 456-462.

- Edwards, D. (1994). Script Formulations: A Study of Event Descriptions in Conversation. *Journal of Language and Social Psychology*, 13, 211-247.
- Edwards, D. (1995). Two to Tango: Script Formulations, Dispositions, and Rhetorical Symmetry in Relationship Troubles Talk. *Research on Language and Social Interaction*, 28(4), 319-350.
- Edwards, D. (2000). Extreme Case Formulations: Softeners, Investment and Doing Non-Literal. *Research on Language and Social Interaction*, 33, 347-373.
- Edwards, D. (2012). Discursive and scientific psychology. *British Journal of Social Psychology*, 51, 425-435.
- Edwards, D., & Potter, J. (1992). *Discursive psychology*. London: Sage.
- Edwards, D., & Potter, J. (1993). Language and Causation: A Discursive Action Model of Description and Attribution. *Psychological Review*, 100, 23-41.
- Edwards, D. & Potter J. (2001). Discursive psychology. In McHoul, A.W. and Rapley, M. (eds.), *How to analyse talk in institutional settings: a casebook of Methods* (pp. 12-24). London: Continuum.
- Edwards, D., & Potter, J. (2005). Discursive psychology, mental states and descriptions. In H. Te Molder and J. Potter (Eds.), *Conversation and Cognition* (pp. 241-259). Cambridge: Cambridge University Press.

- Edwards, D., & Stokoe, E. H. (2004). Discursive psychology, focus group interviews and participants' categories. *British Journal of Developmental Psychology*, 22(4), 499-508.
- Feldman, R. S. (2011). *Εξελικτική Ψυχολογία: Δια βίου ανάπτυξη* (Η. Γ. Μπεζεβέγκης, Επιμ., Ζ. Αντωνοπούλου & Μ. Κουλεντιανού, Μτφρ.). Αθήνα: Gutenberg.
- Gilbert, G. N. & Mulkay, M. (1984). *Opening Pandora's Box: A Sociological Analysis of Scientists' Discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goldenberg, I. & Goldenberg, H. (2005). *Οικογενειακή Θεραπεία: Μια επισκόπηση* (Ε. Κοτρώτσιου, Επιμ. Μτφρ.). Αθήνα: Έλλην.
- Goffman, E. (1979). Footing. *Semiotica*, 25(1-2), 1-30.
- Hewitt, J. P., & Stokes, R. (1975). Disclaimers. *American Sociological Review*, 40(1), 1-11.
- Hutchby, I., & O'Reilly, M. (2010). Children's participation and the familial Moral order in family therapy. *Discourse Studies*, 12, 49-64.
- Hoffman, L. (1990). Constructing Realities: An Art of Lenses. *Family Process* 29(1), 1-12.

Jenkins, L., & Hepburn, A. (2015). Children's Sensations as Interactional Phenomena: A Conversation Analysis of Children's Expressions of Pain and Discomfort. *Qualitative Research in Psychology*, 12(4), 472-491.

Lamerichs, J., Koelen, M., & Te Molder, H. F. (2009). Turning Adolescents into Analysts of Their Own Discourse: Raising Reflexive Awareness of Everyday Talk to Develop Peer-Based Health Activities. *Qualitative Health Research*, 19(8), 1162-1175.

Levinson, S. C. (1983). *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Minuchin, S. (2000). *Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία* (Φ. Αναγνωστόπουλος, Επιμ.), (Φ. Αναγνωστόπουλος, Γ. Ανδρεάδη, Α. Γεωργίου, Α. Μερτίκα & Ε. Χρυσικού, Μτφρ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Minuchin, S., & Fishman, H. C. (2007). *Τεχνικές οικογενειακής θεραπείας* (Α. Καλαντζή-Αζίζι & Α. Παπαστυλιανού, Επιμ.), (Ζ. Μ. Ρηγοπούλου, Μτφρ.). Αθήνα: Ερευνητές-ΚΕΘΕΑ.

Muntigl, P. & Horvath, A. O. (2016). Conversation analytic study of building and repairing the alliance in family therapy. *Journal of Family Therapy*, 38, 102-119.

O' Reilly, M. (2006). Should children be seen and not heard? An examination of how children's interruptions are treated in family therapy. *Discourse Studies*, 8(4), 549-566.

O'Reilly, M. (2007). Who's a naughty boy then? Accountability, family therapy, and the "naughty" child. *The Family Journal: Counseling and therapy for couples and families*, 15(3), 234-243.

O'Reilly, M. (2008). What value is there in children's talk? Investigating family therapists' interruptions of parents and children during the therapeutic process. *Journal of Pragmatics* 40, 507-524.

O' Reilly, M. (2014). Blame and Accountability in Family Therapy: Making Sense of Therapeutic Spaces Discursively. *Qualitative Psychology*, 1(2), 163-177.

Παπαδιώτη-Αθανασίου, Β. (2014). *Οικογένεια και όρια: Συστημική προσέγγιση*. Τόπος.

Patrika, P., & Tseliou, E. (2016). Blame, responsibility and systemic neutrality: A discourse analysis methodology to the study of family therapy problem talk. *Journal of Family Therapy*, 38(4), 467-490.

Pomerantz, A. M. (1986). Extreme case formulations: a new way of legitimating claims. *Human Studies*, 9, 219-230.

- Potter, J. (1997). Discourse analysis as a way of analysing naturally occurring talk. In D. Silverman (Ed.), *Qualitative Research: Theory, Method and Practice* (pp. 144-160). London: SAGE Publications.
- Potter, J., Edwards, D., & Wetherell, M. (1993). A model of discourse in action. *American Behavioral Scientist*, 36(3), 383-401.
- Potter, J., & Wetherell, M. (2007). *Λόγος και Κοινωνική Ψυχολογία: Πέρα από τις στάσεις και τη συμπεριφορά* (N. Μποζατζής, Επιμ.), (Ε. Αυγήτα & Α. Τσονίδης, Μτφρ.). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Robson, C. (2010). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου. Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές* (Κ. Μιχαλοπούλου, Επιμ.), (Β. Νταλάκου & Κ. Βασιλικού, Μτφρ.). Αθήνα: Gutenberg.
- Sacks, H. (1992). Lectures on conversation (Vols.1-2, G. Jefferson, Ed.). Oxford, UK: Blackwell.
- Sneijder, P., & Te Molder, H. F. (2005). Moral logic and logical morality: Attributions of responsibility and blame in online discourse on veganism. *Discourse & Society*, 16(5), 675-696.
- Speer, S. A., & Potter, J. (2000). The management of heterosexist talk: Conversational resources and prejudiced claims. *Discourse and Society*, 11(4), 543-572.

- Stancombe, J., & White, S. (2005). Cause and responsibility: Towards an interactional understanding of blaming and 'neutrality' in family therapy. *Journal of Family Therapy*, 27, 330-351.
- Tseliou, E. (2013). A critical methodological review of discourse and conversation analysis studies of family therapy. *Family Process*, 52, 653-672.
- Tseliou, E. (2014). Systemic family psychotherapy. In T. Teo (ed.) *Encyclopedia of Critical Psychology* (pp. 1908-1913). New York: Springer.
- Wetherell, M. (1998). Positioning and interpretative repertoires: Conversation analysis and post-structuralism in dialogue. *Discourse & Society*, 9, 387-412.
- Wooffitt, R. (1992). *Telling tales of the unexpected: The organization of factual discourse*. Hemel Hempstead, UK: Harvester Wheatsheaf.

Παραρτήματα

Συνεδρία Α

(Ο Μινούτσιν περιφέρεται στο δωμάτιο και τακτοποιεί τις καρέκλες. Κατά λάθος ρίχνει κάτω ένα τασάκι και το ξαναβάζει στη θέση του.).

Μινούτσιν: Έχετε συγγενείς στο Ισραήλ;

Κος Σμιθ: Συγγενείς στο Ισραήλ; Όχι

Μινούτσιν: Γνωρίζω μία οικογένεια με το επίθετο Σμιθ στο Ισραήλ. Εντάξει. Λοιπόν, ας προσπαθήσουμε να... Η δρ. Φάρελ έχει συναντήσει μόνο εσάς και κανένα άλλο από τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας.

Κα Σμιθ: Με συγχωρείτε, αλλά η δρ. Φάρελ είχε και με εμένα μία συνομιλία αρκετά χρόνια πριν. Δεν ξέρω αν θυμάστε. Στο νοσοκομείο.

Δρ. Φάρελ: Σωστά, μόνο μία φορά.

Κα Σμιθ: Σωστά.

Δρ. Φάρελ: Ο κύριος Σμιθ ήταν ασθενής μου για τουλάχιστον ένα ή δύο χρόνια...

Κος Σμιθ: Ήμουν ασθενής σας...

Δρ. Φάρελ: ...Όταν ήμουν στην ψυχιατρική κλινική. Και έφυγα από εκεί... μμ... νομίζω πριν από τέσσερα ή πέντε χρόνια. Από τότε τον παρακολουθεί ο δρ. Ποστ, ο οποίος θα ήθελε να είναι εδώ σήμερα, αλλά του ήταν αδύνατον να... να καταφέρει να έρθει αφού δεν ειδοποιήθηκε εγκαίρως.

Μινούτσιν: Βλέπατε το δόκτορα Ποστ μία φορά την εβδομάδα;

Κος Σμιθ: Μία φορά τον μήνα.

Μινούτσιν: Μία φορά το μήνα. Λοιπόν, ποιο είναι το πρόβλημα; Ξέρετε, δεν γνωρίζω πάρα πολλά για εσάς. Μία από τις συνήθειές μου όταν δουλεύω είναι ότι προτιμώ να μην γνωρίζω τόσα πολλά· γι' αυτό δεν ρώτησα τη δρ. Φάρελ. Θα μου δώσετε εσείς

την δική σας εκδοχή για το είδος των προβλημάτων που αντιμετωπίζετε και έτσι θα μπορούσαμε να ξεκινήσουμε από εκεί. Λοιπόν, ποιος θέλει να αρχίσει;

Κος Σμιθ: Νομίζω ότι το πρόβλημα είναι δικό μου. Εγώ είμαι αυτός που έχει το πρόβλημα. Και...

Μινούτσιν: Μην είστε τόσο σίγουρος. Ποτέ μην είστε τόσο σίγουρος.

(Ο κύριος Σμιθ γέρνει προς τα εμπρός, σοβαρός, εντείνοντας την προσοχή του. Ο

Μινούτσιν κάθεται αναπαυτικά και νωχελικά. Ο Μάθιου κοιτάζει τον κύριο Σμιθ και οι δύο τους γελούν με την απάντηση του Μινούτσιν.)

Κος Σμιθ: Πάντως, έτσι φαίνεται να είναι.

Μινούτσιν: Εντάξει.

Κος Σμιθ: Εγώ είμαι αυτός που μπήκε στο νοσοκομείο και είχε όλα εκείνα τα προβλήματα.

Μινούτσιν: Ναι, αλλά έστω και αν είναι έτσι, αυτό δεν μου λέει ότι το πρόβλημα είναι δικό σας. Όμως, ας προχωρήσουμε. Ποιο είναι, λοιπόν, το πρόβλημά σας;

Κος Σμιθ: Απλά είμαι νευρικός και αναστατωμένος όλη την ώρα.

Μινούτσιν: Είστε αναστατωμένος;

Κος Σμιθ: Ναι, σαν να μην χαλαρώνω ποτέ. Ε, τότε-τότε είμαι χαλαρός, αλλά την περισσότερη ώρα όχι. Εκείνη την περίοδο ένιωσα μεγάλη νευρικότητα και ένταση και τους ζήτησα να με βάλουν στο νοσοκομείο. Και στο νοσοκομείο τα λέγαμε με τη δρ. Φάρελ.

Μινούτσιν: Πιστεύετε ότι εσείς είστε το πρόβλημα;

Κος Σμιθ: Ε, κατά κάποιο τρόπο το πιστεύω. Δεν ξέρω εάν προκαλείται από κάποιον, αλλά εγώ είμαι αυτός που έχει το πρόβλημα.

Μινούτσιν: Μμ, αν... ας ακολουθήσουμε τον συλλογισμό σας. Εάν προκαλούνταν από κάποιον ή κάτι έξω από εσάς, ποιο θα λέγατε ότι είναι το πρόβλημά σας;

Κος Σμιθ: Ξέρετε, θα ξαφνιαζόμουν.

Μινούτσιν: Ας σκεφτούμε... μέσα στην οικογένεια. Ποιος σας κάνει να αναστατώνεστε;

Κος Σμιθ: Δεν νομίζω ότι κάποιος μέσα στην οικογένεια με αναστατώνει.

Μινούτσιν: Επιτρέψτε μου να ρωτήσω τη σύζυγό σας, εντάξει;

Κος Σμιθ: Καλώς. Εντάξει.

Μινούτσιν: Εσείς ποιος νομίζετε ότι είναι...

Κα Σμιθ: Λοιπόν, προσπάθησα και εγώ η ίδια να το σκεφτώ και πραγματικά αισθάνομαι ότι μόνος του τα δημιουργεί τα προβλήματά του.

Μινούτσιν: Μμ...

Κα Σμιθ: Και αυτό γιατί ανησυχεί και στενοχωριέται για πράγματα όπως το να πληρώνει το λογαριασμό του ηλεκτρικού. Αυτό είναι μία φυσιολογική διαδικασία για τον καθένα. Εξάλλου έχει μία σταθερή δουλειά. Δεν χρειάζεται να ανησυχεί γι' αυτά. Επίσης σκοτίζεται πολύ για το σπίτι. Όταν έρχεται σπίτι... λες και το σπίτι θα είχε φύγει. Ε, λοιπόν, κανένας δεν πρόκειται να μπει μέσα και να πάρει οτιδήποτε. Θεωρώ λοιπόν πως δημιουργεί μόνος του τα προβλήματά του. Και πραγματικά δεν νομίζω ότι τον εκνευρίζω, ότι τον εξάπτω, εκτός και αν το κάνω χωρίς να το καταλαβαίνω.

Επειδή πάντοτε προσπαθώ να κάνω θυσίες για να διευκολύνω τα πράγματα... προσπαθώ να σκέφτομαι όπως αυτός σκέφτεται και προσπαθώ να κάνω πράγματα που... θα προσπαθήσω να του κάνω τη ζωή πιο εύκολη.

(Ο κύριος Σμιθ αρχίζει να κάνει νευρικές κινήσεις με παράξενο και ιδιόρρυθμο τρόπο. Απλώνει το χέρι του σαν να θέλει να αγγίξει τη γυναίκα του, αλλά αντί γι' αυτό αφήνει το χέρι του να πέσει κάτω προς τα πλάγια της καρέκλας της. Ξεφυσά με δύναμη, με ένα μακρύ αναστεναγμό. Εξετάζει τις γωνίες του υποστηρίγματος βραχίονα στην καρέκλα του. Ξαφνικά σκύβει μπροστά για να σβήσει το τσιγάρο του,

έπειτα με προσοχή ξεσκονίζει σπιθαμή προς σπιθαμή όλο το μπράτσο της καρέκλας του. Κοιτάζει το ρολόι του και εξετάζει τα νύχια των δαχτύλων του χεριού του.)

Όταν, για παράδειγμα, τον ρωτάω: «Λοιπόν, θες να πάω στα μαγαζιά;», εκείνος απαντά: «Όχι». Θέλει διαρκώς να πηγαίνει στα καταστήματα αυτός. «Να πάω να πληρώσω τους λογαριασμούς;». Όχι, θέλει να πάει εκείνος. Εάν μας πάρουν τηλέφωνο για μας προσκαλέσουν κάπου, πάντοτε λέω: «Πρέπει να ρωτήσω τον Μπομπ πρώτα». Απλά δεν κάνω τίποτε μόνη μου. Πάντα... επειδή αισθάνομαι ότι αυτός είναι η κεφαλή. Ο αρχηγός της οικογένειας, και έχει αυτό το δικαίωμα. Γι' αυτό πάντοτε τον ρωτάω προτού κάνω κάτι. Έτσι, δεν νομίζω...

Μινούτσιν: Δεν υπάρχει τίποτε που να κάνετε και να τον εκνευρίζει;

Κα Σμιθ: Ναι, λοιπόν, γι' αυτό λέω ότι εκτός εάν... δεν ξέρω. Να, όταν επανήλθα και ξανάπιασα δουλειά πριν από δεκατέσσερα χρόνια περίπου. Ναι, περίπου... σχεδόν δεκατέσσερα χρόνια...

Κος Σμιθ: Επτά...

Κα Σμιθ: Δεν του άρεσε η ιδέα της επιστροφής μου στη δουλειά, αλλά όταν επέστρεψα, το έκανα γιατί περνούσαμε δύσκολες στιγμές, δεν τα βγάσαμε πέρα οικονομικά. Ο ίδιος δούλευε ήδη σε δύο δουλειές. Ακόμη, εκείνη τη χρονική περίοδο δεν αισθανόταν καλά, και του είπα ότι «εάν πήγαινα ξανά στη δουλειά, ίσως αυτό σε βοηθούσε. Έτσι δεν θα χρειάζεται να δουλεύεις σε δύο δουλειές». Και κατ' αυτόν τον τρόπο φυσικά συμφώνησε, αλλά δεν του άρεσε που δούλευα. Μα συμφώνησε μαζί μου και έδωσε τη συγκατάθεση του, γιατί τότε ήταν στη μέση τα οικονομικά. Έτσι...

Μινούτσιν: Τι δουλειά κάνετε;

Κα Σμιθ: Δουλεύω σε μία τράπεζα.

Μινούτσιν: Τι κάνετε εκεί;

Κα Σμιθ: Είμαι υπάλληλος γραφείου, όπου τηρώ το αρχείο, ταξινομώ έγγραφα και δακτυλογραφώ... στην πραγματικότητα κάνω τα πάντα, όλες τις δουλειές του γραφείου. Και εκείνος... ποτέ δεν του άρεσε η ιδέα του να δουλεύει η γυναίκα του. Και όμως, αυτό διευκόλυνε τα πράγματα, εν γένει. Όχι ότι είμαστε λεφτάδες, πάμπλουτοι, αλλά δεν χρειάζεται να ανησυχούμε για την πληρωμή και την εξόφληση λογαριασμών.

Μινούτσιν: Κύριε Σμιθ, γιατί δεν σας αρέσει να δουλεύει η γυναίκα σας;

Κος Σμιθ: Λίγο- πολύ έχω συνηθίσει τώρα πια. Αλλά την περίοδο για την οποία μιλά η γυναίκα μου πίστευα ότι μία γυναίκα δεν πρέπει να δουλεύει. Και...

Μινούτσιν: Η οικογένειά σας είναι παραδοσιακή;

Κα Σμιθ: Ναι.

Κος Σμιθ: Ίσως αυτό συμβαίνει επειδή η μητέρα μου δεν δούλεψε ποτέ. Εννοώ ότι δεν δούλεψε ποτέ έξω από το σπίτι. Και εγώ είχα αναλάβει να τους συντηρώ. Και...

Μινούτσιν: Σήμαινε κάτι ιδιαίτερο το ότι η γυναίκα σας δούλευε; Ότι εσείς δεν μπορούσατε να τη συντηρήσετε;

Κος Σμιθ: Τότε δούλευα σε δύο δουλειές. Και κάποιες φορές παραπονιόμουν. Και γι' αυτό εκείνη είπε ότι θα έκανε...

Μινούτσιν: Εσείς τι δουλειά κάνετε;

Κος Σμιθ: Πού δουλεύω; Δουλεύω για έναν εργοστασιάρχη κατασκευαστή.

Μινούτσιν: Ποια είναι ακριβώς η εργασία σας; Τι κάνετε;

Κος Σμιθ: Δουλεύω στο εργαστήριο ως τεχνικός και επιθεωρητής.

Μινούτσιν: Δηλαδή στον τομέα της παραγωγής;

Κος Σμιθ: Λοιπόν, στις υπερωρίες μου δουλεύω στο τμήμα παραγωγής. Κατά τη διάρκεια της εβδομάδας δουλεύω στο εργαστήριο επάνω σε δείγματα και κάνω

διάφορες δοκιμές και ελέγχους που είναι στο πρόγραμμα. Χρησιμοποιούμε πολύ το μικροσκόπιο στον έλεγχο των δειγμάτων.

Μινούτσιν: Πόσο καιρό δουλεύετε εκεί;

Κος Σμιθ: Τριάντα χρόνια.

Μινούτσιν: Τριάντα χρόνια! Θεέ μου!

Κος Σμιθ: Ναι, στην εταιρεία. Όχι όμως τριάντα χρόνια σε αυτήν ακριβώς τη θέση.

Είμαι σε αυτήν την θέση εργασίας σχεδόν επτά χρόνια.

Μινούτσιν: Δεν ξέρω. Εγώ ποτέ δεν δούλεψα σε ένα μέρος περισσότερο από επτά χρόνια. Αυτό είναι το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα που έχω δουλέψει κάπου. Είμαι, σίγουρα, πολύ πιο ανήσυχος και αεικίνητος από εσάς. Είμαι ιδιαίτερα ανήσυχος τύπος.

(Ξύνει το κεφάλι του, κοιτάζει το ρολόι και παίζει με το παλτό του.)

Κος Σμιθ: Μμ...

Μινούτσιν: Προφανώς δεν είστε, από ό,τι δείχνουν τα πράγματα.

Κος Σμιθ: Όχι, δεν θα έλεγα ότι είμαι ανήσυχος. Εννοώ ότι κοιμάμαι. Αλλά δεν...

Μινούτσιν: Αλλά, είστε σταθερός και αμετακίνητος σε μία...

Κος Σμιθ: όσον αφορά τη δουλειά, ναι. Άρχισα να δουλεύω εκεί στα δεκαεννέα μου χρόνια και παρέμεινα μέχρι σήμερα.

Μινούτσιν: Είστε σαράντα εννέα χρονών τώρα;

Κος Σμιθ: Σαράντα εννέα.

Μινούτσιν (διστάζει σαν να σκέφτεται κάτι): Έχουμε την ίδια ηλικία.

Κος Σμιθ: Αλήθεια;

Μινούτσιν: Και τότε αρχίσατε να δείχνετε ανησυχία για τα διάφορα πράγματα;

Κος Σμιθ: Πριν από δέκα χρόνια.

Μινούτσιν: Δέκα χρόνια... Πείτε μου, ή ίσως ο γιος σας... ο μοναδικός γιος που έχετε, ε;

Κος Σμιθ: Ναι.

Μινούτσιν (προς τον Μάθιου): Ο πατέρας σου είπε ότι αυτός είναι το πρόβλημα και η μητέρα σου συμφωνεί ότι εκείνος είναι το πρόβλημα στην οικογένεια. Ποια είναι όμως τα πράγματα εκείνα που κάνουν τον πατέρα σου... που τον εκνευρίζουν, τον κάνουν να συγχύζεται και να τα «παίρνει στο κρανίο»;

Μάθιου: Δεν ξέρω. Δεν νομίζω ότι είναι έτσι... ότι υπάρχει κάποιος που τον φορτίζει με προβλήματα. Απλά... δεν ξέρω.

Μινούτσιν: Απλώς δεν μπορώ να το πιστέψω, ξέρεις. Οι άνθρωποι πάντοτε αποτελούν μέρος... όταν οι άνθρωποι ζουν μαζί, τότε τσιγκλούν και εκνευρίζουν ο ένας τον άλλο, ξέρεις. Είμαι σίγουρος ότι ο πατέρας σου μερικές φορές σε τσαντίζει. (Η κυρία Σμιθ γνέφει καταφατικά.) όπως είμαι σίγουρος ότι ο παππούς σου σε εκνευρίζει μερικές φορές. Και εσύ με την σειρά σου εκνευρίζεις τον παππού και τους γονείς σου. Είμαι βέβαιος γι' αυτό. Δεν έχω δίκιο;

Μάθιου: Ναι. Αλλά δεν τον ερεθίζω τόσο ώστε να εκνευριστεί πραγματικά. Μπορεί, ξέρετε, κάποιες φορές να είμαι κακός και άτακτος. Αλλά δεν νομίζω ότι στην πραγματικότητα τον εκνευρίζω τόσο πολύ.

Μινούτσιν: Με τον παππού σου τι γίνεται; Αυτός εκνευρίζει τον πατέρα σου;

Μάθιου: όχι. Δεν λέει πολλά.

Μινούτσιν: Ο παππούς δεν λέει πολλά. Πόσο χρονών είστε κύριε Μπράουν;

Κος Μπράουν: Δεν ξέρω. Μερικές φορές νομίζω ότι λέω πολλά.

Μινούτσιν: Πόσο χρονών είστε;

Κος Μπράουν: Πόσο με κάνετε;

Μινούτσιν: Ε, περίπου πενήντα τριών.

Κος Μπράουν: Εβδομήντα οκτώ.

Μινούτσιν: Εβδομήντα οκτώ. Κρατιέστε πολύ καλά.

Κος Μπράουν: Όχι, εγώ θα σας πω τώρα τι σκέφτομαι. Αυτός που προκαλεί το πρόβλημα είναι ο ίδιος ο Μπομπ. Συνεχώς ανησυχεί για μένα. Θέλει να γίνονται τα πάντα με συγκεκριμένο τρόπο, καταλάβετε; Με άλλα λόγια, είναι λεπτολόγος και σχολαστικός. Και όταν βλέπει ότι κάτι δεν γίνεται, και μάλιστα χωρίς να καθυστερεί ούτε λεπτό, πηγαίνει αμέσως και το κάνει εκείνος. Και όταν κάποιος πει: «Θα το κάνω εγώ», εκείνος απαντά: «Όχι, θα το κάνω εγώ. Εγώ θα το κάνω». Αυτό είναι το ένα πράγμα. Τώρα το άλλο...

Μινούτσιν: Λέτε ότι προτιμά να κάνει αυτός τις δουλειές αντί για τους άλλους... Στη θέση των άλλων;

Κος Σμιθ: Νομίζω ότι δεν έπιασε το νόημα.

Κος Μπράουν: Όχι, όχι. Για τον εαυτό του. Υποθέστε, λοιπόν τώρα, ότι είναι βρόμικο το χαλί ή κάτι τέτοιο. Εκείνος θα έλεγε: «Το χαλί είναι βρόμικο». Εκείνη θα έλεγε: «Θα το καθαρίσω εγώ». Και εκείνος θα πρόσθετε: «Δεν πειράζει, μην ανησυχείς, θα το κάνω εγώ». Και θα πήγαινε αμέσως να το καθαρίσει. Εγώ λοιπόν νομίζω ότι δεν θα έπρεπε να το κάνει αυτό.

Μινούτσιν: Με αυτό τον τρόπο προσφέρει βοήθεια.

Κος Μπράουν: Δεν νομίζω ότι αυτό είναι καλό. Δεν νομίζω ότι πρέπει να το κάνει αυτό. Υπάρχουν πολλά πράγματα που κάνει και δεν θα έπρεπε να κάνει. Θα έπρεπε να αφήνει και κάποιον άλλο να κάνει κάτι.

Μινούτσιν: Σαν ποιον άλλον να αφήνει να κάνει κάτι;

Κος Μπράουν: Οποιονδήποτε από τους τρεις μας.

Μινούτσιν: Τα αναλαμβάνει όλα ο ίδιος, τα φορτώνεται όλα στους ώμους του;

Κος Μπράουν: Περίπου όλα. Εγώ... σχεδόν τα πάντα.

Μινούτσιν: Εσύ... πώς είπες ότι σε λένε;

Μάθιου: Μάθιου.

Μινούτσιν: Μάθιου. Διαφώνησες με αυτό... με όσα είπε ο παππούς σου.

Μάθιου: Νομίζω ότι εν μέρει έχει δίκιο. Δεν νομίζω ότι τα αναλαμβάνει... ξέρετε.

Προσπαθεί πράγματι να κάνει πολλά πράγματα. Όπως, για παράδειγμα, όταν κάποιος προσφέρεται να κάνει κάτι, αυτός λέει: «Όχι, μπορώ να το κάνω μόνος μου». Δεν νιώθω ότι τα αναλαμβάνει όλα. Κάνει πολλά από αυτά. Όχι όμως και τόσο πολλά. Συνεχίζει να μου λέει να βγάλω έξω τα σκουπίδια και τέτοια. Όταν πρόκειται για τέτοια πράγματα, εγώ και πάλι πρέπει να κάνω τα περισσότερα.

Κα Σμιθ: Ναι, όταν όμως δεν τα κάνεις, καταλήγει να τα κάνει εκείνος.

Κος Σμιθ: Δεν νομίζω ότι αυτό είναι το λάθος, επειδή δεν κάνω... θα μπορούσα να βοηθάω τη γυναίκα μου περισσότερο, τουλάχιστον όσον αφορά το καθάρισμα.

Μάθιου: Ναι, ας πούμε, θα έρθει σπίτι και θα βάλει σε λειτουργία την ηλεκτρική σκούπα.

Κος Σμιθ: Απλές και γρήγορες δουλειές.

Μάθιου: Ναι.

Κα Σμιθ: Έτσι όμως, βοηθά πολύ.

Κος Σμιθ: Βαριές δουλειές, όπως το καθάρισμα, δεν τις κάνω, ούτε το πλύσιμο των πιάτων το κάνω εγώ αντί για εκείνη. Τη βοηθάω με τα πιάτα από τότε που παντρευτήκαμε, αλλά όχι συνέχεια. Τις περισσότερες φορές.

Μάθιου: Νομίζω ότι αυτός εννοεί... ας πούμε, εάν κάτι έχει σπάσει στο σπίτι ή...

Μινούτσιν (αγανακτισμένα): Μία στιγμή, για περίμενε μια στιγμή. Ποιος λες ότι εννοεί;

Μάθιου: Ο παππούς μου.

Μινούτσιν: Ο παππούς σου. Εξηγείς αυτά που είπε ο παππούς σου.

Μάθιου: Ναι. Ας πούμε, αν κάτι στο σπίτι είναι σπασμένο ή κάτι τέτοιο, θα θελήσει να το φτιάξει μόνος του.

Κος Σμιθ: Όχι, δεν είμαι τόσο επιδέξιος. Θέλω όμως να γίνει ευθύς αμέσως και το χαρακτηριστικό είναι ότι...

Μάθιου: Ναι, εντάξει, θέλεις να γίνει αμέσως.

Κα Σμιθ: Δεν έχει αρκετή υπομονή για να περιμένει.

Κα Σμιθ: Όμως, δεν νομίζω ότι αυτό είναι κακό. Πολλοί άνθρωποι είναι έτσι.

Μινούτσιν: Η μαμά πριν από λίγο έλεγε: «Μην κάνεις κριτική στον μπαμπά».

Μάθιου: Τι έκανε αυτή;

Μινούτσιν: Αυτή μόλις είπε: «Μην κάνεις κριτική στον μπαμπά», γιατί εσύ έλεγες ότι «είναι ανυπόμονος». Και η μαμά σου τώρα λέει: «Ε, λοιπόν, ξέρεις, πολλοί άνθρωποι είναι έτσι». Είναι προστατευτική απέναντι στον πατέρα σου;

Μάθιου: Δεν το νομίζω.

Μινούτσιν: Δεν υπάρχει τίποτε το κακό σε αυτό. Νομίζω, μάλιστα, ότι είναι μάλλον ωραίο.

Μάθιου: Είναι λιγάκι προστατευτική, υποθέτω. Δεν νομίζω πάντως ότι είναι υπερπροστατευτική.

Μινούτσιν: Εννοώ προστατευτική με την καλή έννοια. Με τον ίδιο τρόπο που ο μπαμπάς είναι φανερά προστατευτικός προς όλους τους υπόλοιπους, σύμφωνα με τον παππού. Αληθεύει αυτό; Ο σύζυγός σας προσπαθεί να κάνει διάφορα πράγματα, προσπαθεί να κάνει τις δικές σας δουλειές;

Συνεδρία Β

Μινούτσιν: Πρέπει να φάει. Γι' αυτό λοιπόν θέλω να τη βοηθήσετε εσείς, κύριε Μπράουν.

Κος Μπράουν: Μπορείς να φας παγωτό, αφού όμως πρώτα φας το φαγητό.

Σάλι: Δεν τρώω! Δεν τρώω! Δεν το τρώω! (Σηκώνεται και τρέχει προς τη μία γωνία του δωματίου κλαίγοντας.)

Κα Μπράουν: Ήθελε κόκα-κόλα αλλά της έφεραν γάλα.

Κος Μπράουν: Θα σου πάρω κόκα-κόλα απόψε το βράδυ, εντάξει; (Σηκώνεται επάνω και παίρνει από πίσω τη Σάλι.)

Κα Μπράουν: Ζήτησες κόκα-κόλα;

Μινούτσιν: Ναι, ζήτησε.

Κος Μπράουν: Μη στεναχωριέσαι, σου υπόσχομαι ότι θα σου την πάρω απόψε το βράδυ. Έλα τώρα, μην κλαις, Σάλι. (Αυτήν τον σπρώχνει μακριά.) Νομίζεις πως εγώ έχω την κόκα-κόλα; Έλα τώρα, Σάλι.

Κα Μπράουν: Θες κάτι άλλο;

Κος Μπράουν: Μπορεί να γίνει πραγματικά έξω φρενών μαζί μου. (Προσπαθεί να φέρει την Σάλι πίσω στο τραπέζι. Εκείνη αντιστέκεται.)

Σάλι(ουρλιάζοντας): Τον μισώ, τον μισώ. Σας μισώ, κύριε.

Κος Μπράουν: Ποιον μισείς Σάλι;

Σάλι: Αυτόν.

Κος Μπράουν: Ποιον, το γιατρό;

Σάλι: Δεν τον συμπαθώ.

Κος Μπράουν: Είναι καλός άνθρωπος.

Σάλι: Δεν μου αρέσει.

Κος Μπράουν: Εντάξει.

Σάλι: Οι γιατροί στο νοσοκομείο με άφηναν να πάρω ό,τι ήθελα. Όχι σαν κι' αυτόν.

Δεν θέλω να είμαι εδώ. Θέλω μόνο το παγωτό. Απλώς, θέλω το παγωτό!

Κος Μπράουν: Μπορείς να φας το παγωτό, αφού τελειώσεις το χάμπουργκερ.

Σάλι(ουρλιάζοντας): Δεν τρώω το χάμπουργκερ.

Κος Μπράουν: Γιατί όχι;

Σάλι: Δεν το θέλω. Δεν το θέλω, μπαμπά.

Κος Μπράουν: Πάντα σου άρεσαν τα χάμπουργκερ, αφού παλιότερα σου άρεσαν.(Την αγκαλιάζει.)

Σάλι: Δεν μου άρεσαν. Άφησέ με τώρα ήσυχη, δεν το θέλω. Δεν το θέλω το χάμπουργκερ, θέλω μόνο το παγωτό. Παράτα με! (Τον σπρώχνει.)

Κος Μπράουν: Γιατί είσαι τόσο θλιμμένη και έξαλλη;

Σάλι: Θέλω μόνο το παγωτό. Δεν θέλω το χάμπουργκερ. Θα με παρατήσεις επιτέλους;

Κος Μπράουν: Ο μόνος τρόπος για να ξεφορτωθείς το γιατρό είναι να φας.

Σάλι: Δεν το τρώω, δεν το τρώω, δεν το τρώω, δεν το τρώω, δεν το τρώω! (Ο κύριος Μπράουν εγκαταλείπει την προσπάθεια, παραιτείται και κάθεται. Η Σάλι παραμένει στη γωνία της. Τα τρία αγόρια κλαίνε.)

Μινούτσιν: Θα μπορούσατε να τη βοηθήσετε εσείς να φάει, κυρία Μπράουν;

Κα Μπράουν: Δεν ξέρω, πάντως δεν έχω την υπομονή του. (Σηκώνεται και πηγαίνει προς τη Σάλι.)

Σάλι(ουρλιάζοντας): Δεν το τρώω! Δεν το τρώω!

Κα Μπράουν: Σάλι, είναι για το καλό σου. Σε παρακαλώ, σε παρακαλώ, γλυκιά μου.

Σάλι: Όχι, δεν πρόκειται.

Κα Μπράουν: Δεν θες να γίνεις καλά;

Σάλι(ουρλιάζοντας): Δεν το κάνω. Ουφ, σκάσε! Δεν το τρώω!

Κα Μπράουν: Δεν θες να γυρίσεις σπίτι;

Σάλι: Δεν το τρώω, δεν τρώω τίποτα εδώ.

Κα Μπράουν: Θα θέλαμε να φας.

Σάλι: Δεν το κάνω.

Κα Μπράουν: Θα ήθελα εγώ να το κάνεις.

Σάλι: Δεν πρόκειται.(Χαστουκίζει τη μητέρα της)

Κα Μπράουν: Μην με χτυπάς. Μην με χτυπάς, είπα!

Σάλι: Δεν πρόκειται.

Κα Μπράουν(αυστηρά): Μην με χτυπάς, είπα! Θέλω να φας.

Σάλι: Δεν πρόκειται.

Κα Μπράουν: Γιατί όχι;

Σάλι: Δεν πρόκειται.

Κα Μπράουν: Θέλεις να αφανιστείς, να καταντήσεις σκελετωμένη, πετσί και κόκαλο;

Σάλι: Δε χρειάζεται. Θέλω να γυρίσω στο νοσοκομείο.

Κα Μπράουν: Δεν μπορείς να γυρίσεις στο νοσοκομείο, αν δεν φας το φαγητό σου.

Σε ευχαριστεί να με χτυπάς; Χαίρεσαι όταν με χτυπάς; Είσαι ευχαριστημένη;

Σάλι: Ναι, γιατί έτσι δεν θα με «δαγκώσεις», δεν θα μου αγριέψεις.

Κα Μπράουν: Δεν θα σου αγριέψω.

Σάλι: Θέλω μόνο παγωτό.

Κα Μπράουν: Και εμείς θέλουμε να φας.

Σάλι (ουρλιάζοντας): Δε με νοιάζει, δεν το τρώω, δεν το τρώω, δεν πρόκειται να το φάω, δεν το τρώω! (Κλαίει με λυγμούς και αναφιλητά και χτυπά με πείσμα τα πόδια της κάτω.)

Κα Μπράουν: Ελπίζω να είσαι ευχαριστημένη τώρα που με στεναχώρησες.

Σάλι: Δεν το τρώω!

Κα Μπράουν: Έρχεσαι σε παρακαλώ στο τραπέζι να φας;

Σάλι: Δεν το τρώω! Δεν το τρώω!

Κα Μπράουν: Γιατί όχι;

Σάλι: Άφησέ με ήσυχη!

Κα Μπράουν: Γιατί εσύ δεν θα...

Σάλι: Άσε με ήσυχη!

Κα Μπράουν (προς Μινούτσιν): Θα πρέπει να συνεχίσω;

Μινούτσιν: Σάλι, πρέπει να καθίσεις στο τραπέζι.

Σάλι: Θέλω μόνο το παγωτό.

Κα Μπράουν: Πρώτα κάθισε κάτω. (Η Σάλι αρνείται.)

Σάλι: Δεν το τρώω!

Μινούτσιν: Κάθισε κάτω!

(Σηκώνεται και δείχνει μία καρέκλα. Η Σάλι κάθεται.)

Συνεδρία Γ

Πάτι: Δικά μου είναι αυτά; (Παίρνει τα χαρτιά του Minuchin.)

Minuchin: Όχι! Είναι δικά μου. (Η Πάτι κάθεται πάνω στο τραπέζι.)

Μητέρα: Μην κάθεται πάνω στο τραπέζι, Πάτι. Τι είναι αυτό;

Πάτι: Ένα τραπέζι.

Μητέρα: Εντάξει. Μην κάθεσαι πάνω στο τραπέζι, εντάξει; Καθόμαστε στις καρέκλες. Εντάξει, γλυκιά μου;

Πάτι: Ντοκ- ντοκ-ντοκ-ντοκ. (Συνεχίζει να το επαναλαμβάνει από το βάθος, ενώ τρέχει γύρω γύρω στο δωμάτιο, χτυπώντας τη ράχη κάθε καρέκλας.)

Μητέρα: Μοιάζει πολύ κουρδισμένη τελευταία. (Η Μίμι αρχίζει να ακολουθεί την Πάτι.) Μη, γλυκιά μου.

Πάτι: Θέλω να παίξω με- εδώ, Μίμι, παίξε με το δράκο. Έχεις καθόλου χαρτί;

Μητέρα: Όχι, όχι σήμερα, αγάπη μου. Όχι βάλε τα αυτά πίσω, δεν έχουμε χαρτί για να σχεδιάσουμε. Βάλε τα πίσω, Πάτι. Πάτι, κάνε αυτό που σου είπα. Βάλε τα πίσω. Η εριστικότητα της είναι τόσο...

Minuchin: Έτσι περνάτε τη ζωή σας;

Μητέρα: Τι εννοείτε;

Minuchin: Έτσι περνάτε το χρόνο σας μαζί, εσείς και η Πάτι;

Μητέρα: Ναι, ναι.

Minuchin: Δεν χρειάζεται πάνω από ενάμισι λεπτό για να το καταλάβει κανείς.

Μητέρα: Είναι μία διαρκής μάχη, τουλάχιστον για μένα.

Minuchin: Ποιος νικάει;

Μητέρα: Εξαρτάται. Αν είμαι σε θέση να τσακωθώ, τότε μερικές φορές εγώ. Ξέρετε, μερικές φορές την αφήνω και να νικάει. (Στον άνδρα της.) Προσπαθούμε όμως να την βάλουμε να κάνει ό,τι λέμε, ακόμα κι αν γίνει μάχη. Έτσι δεν είναι;

Πατέρας: Εγώ την βάζω.

Minuchin (στον πατέρα): Ποια ήταν η απάντησή σας;

Πατέρας: Την βάζω να το κάνει.

Μητέρα: Σωστά.

Πατέρας: Νικάω πάντα.

Πάτι(στο βάθος): Ντοκ-ντοκ-ντοκ-ντοκ.

Minuchin: Νιώθω ότι υπάρχει μία μικρή διαφορά εδώ. Εσείς την βάζετε να το κάνει ενώ η γυναίκα σας όχι.

Μητέρα: όχι, όχι όλες τις φορές- όχι.

Minuchin: Θεωρείτε την παρούσα κατάσταση δύσκολη; Για παράδειγμα, τα δύο κορίτσια περιφέρονται ολόγυρα ενώ μιλάμε. Πώς αντιδράτε σε αυτό;

Μητέρα: Πώς αντιδράω σε αυτό; Νιώθω ένταση.

Minuchin: Νιώθετε ένταση;

Μητέρα: Ναι, νιώθω ένταση.

Minuchin: Θα προτιμούσατε λοιπόν να μένουν σε ένα μέρος;

Μητέρα: Όχι, μπορώ να καταλάβω ότι πηγαίνουν γύρω γύρω όταν υπάρχουν παιχνίδια για να παίζουν.

Minuchin: Τι θα θέλατε;

Μητέρα: Τώρα;

Minuchin: Ναι, τι θα σας έκανε να νιώσετε καλύτερα;

Μητέρα: Να κάτσουν εδώ και να παίζουν με τις κούκλες.

Minuchin: Εντάξει. Κάντε το να συμβεί.

Μητέρα: Πάτι, πήγαινε εκεί και παίξε με τις κούκλες, εντάξει; Πήγαινε; Όχι, όχι εδώ. Όχι.

Πάτι: Γιατί;

Μητέρα: Πήγαινε εκεί και παίξε με τις κούκλες.

Πάτι: Δε σ' αγαπώ.

Μητέρα: Εγώ σ' αγαπώ. Πήγαινε, παίξε με τις κούκλες σου.

Πάτι: Δε θέλω να παίζω.

Πατέρας: Πάτι-

Μητέρα: Η Μίμι παίζει μαζί τους-

Πατέρας: Πάτι, θα κάτσεις κάτω; (Μιλάει με αποφασιστικότητα και η Πάτι τον κοιτάει.)

Minuchin (στον πατέρα): Αφήστε τη Μητέρα να το κάνει. Ξέρετε, εκείνη το κάνει όταν δεν είστε εκεί.

Πατέρας: Ναι. Ναι.

Minuchin: Οπότε, αφήστε την να το κάνει. (Προς την μητέρα) Κάντε το να συμβεί.

Αυτό που είπατε πρέπει να συμβεί. Κάντε το να συμβεί. Δεν συμβαίνει.

Μητέρα: Πάτι, τι σου είπα να κάνεις; (Η Πάτι ουρλιάζει.) Όχι. Κάτσε κάτω και παίξε με τις κούκλες.

Πάτι: Έλα τώρα, θέλω να παίζω μ' αυτό.

Μητέρα: Εντάξει. Παίξε με αυτό τότε, αλλά γιατί δεν προσπαθείς να παίζεις ήσυχα, εντάξει; Ενώ μιλάμε. Εντάξει; Πήγαινε να καθίσεις με τη Μίμι τώρα. Σήκωσε τις κάλτσες σου.

Πάτι(ανεβάζοντας τις κάλτσες της): Όλο πέφτουν. (Και τα δύο κορίτσια περπατάνε ανέμελα προς τον καθρέφτη.)

Μητέρα: Κάτσε κάτω, Μίμι. Φύγε από τον καθρέφτη, Πάτι.

Πάτι: Καθρέφτης είναι;

Μητέρα: Μην τον αγγίζεις.

Πάτι: Έλα, Μίμι, μην τολμήσεις. Δεν θα τολμήσει να το κάνει αυτό- ξέρεις τι; Την τελευταία φορά έσπασε το δάχτυλό της στην πόρτα κι εγώ έπιασα τον αντίχειρά μου.

Minuchin: Δεν συμβαίνει αυτό.

Μητέρα: Καλά-

Minuchin: Βρείτε τι πρέπει να πείτε, αλλά κάντε το. Κανονίστε τα έτσι ώστε τα δύο κορίτσια να είναι σε μία γωνία και να παίζουν και να νιώθετε άνετα.

Μητέρα: Ο μόνος τρόπος που θα μπορούσα να το κάνω θα ήταν να τις βάλω σε μία γωνία με τα...

Πάτι: Μίμι βάλ' το πίσω αυτό!

Μητέρα: ... παιχνίδια και να μείνω μαζί τους.

Minuchin: Κάντε το με όποιον τρόπο είναι αναγκαίος ώστε να απασχοληθούν και εσείς να είστε εδώ μαζί μας. Κάντε να φανεί η διαφορά ανάμεσα στους μεγάλους, που μιλάνε, και τα παιδιά, που παίζουν. Κάντε το να συμβεί.

Μητέρα: Εντάξει. Πάτι, έλα εδώ.

Πάτι: Ντοκ;

Μητέρα: Έλα, κάτσε και παίξε με τις κούκλες.

Πάτι: Θέλω να παίξω με αυτά.

Μητέρα: Εντάξει, κάτσε κάτω και παίξε με αυτά τότε.

Πάτι (κοιτώντας τις κούκλες): Δεν μπορώ να βρω τη γυναίκα, και το κοριτσάκι και το μωρό.

Μητέρα: Καλά, μπορεί να τα χρησιμοποιεί κάποιος άλλος σήμερα. Εντάξει;

Υπάρχουν πολλά άλλα παιχνίδια εδώ για να παίξετε. Εντάξει;

Πάτι: Εντάξει. Παίξε μ' αυτό, Μίμι.

Minuchin: Κάντε το να συμβεί.

Μητέρα: Εντάξει. Μίμι, βάλτο πίσω. Πάτι, έλα εδώ. (Σηκώνεται όρθια, προχωρά προς τα κορίτσια και παίρνει ένα παιχνίδι από την Πάτι.)

Πάτι: Η Μίμι μου έδωσε το παιχνίδι.

Μητέρα: Το ξέρω. Έλα. Θέλω να φέρεις όλα τα παιχνίδια εδώ και να παίζεις. Πάτι, φέρε όλα τα παιχνίδια εδώ.

Πάτι: Γιατί;

Μητέρα: Εσύ και η Μίμι θα παίζετε. Εντάξει;

Πάτι: Πού;

Μητέρα: Εδώ ακριβώς. (Σηκώνεται και οδηγεί τα κορίτσια σε μια γωνία.) Εδώ ακριβώς. Γιατί δεν παίζετε; Παίζετε τη μαμά και τον μπαμπά με τις κούκλες και το μωρό. Εντάξει;

Πάτι: Ε;

Μίμι: Θέλω κι εγώ κούκλα.

Πάτι: Μίμι, να ο πατέρας. Κι εδώ είναι τα δύο κορίτσια.

Minuchin: Πολύ καλά. Τώρα ηρέμησε – νιώστε άνετα.

Μητέρα: Ξέρω όμως ότι δεν πρόκειται να κρατήσει.

Minuchin: Όχι – όχι, όχι. Ηρεμήστε. Αν πραγματικά νιώθετε ότι θα κρατήσει, θα κρατήσει.

Πάτι: Έλα, Μίμι, παίξε. Έλα, παίξε. Θέλω να πάρω την κούνια από εδώ.

Minuchin: Αυτή τη φορά τα καταφέρατε, ξέρετε. Τα κορίτσια είχαν τον τρόπο να σας αποσπούν, έτσι ώστε να λέτε ότι κάτι έπρεπε να γίνει κι έπειτα να το ξεχνάτε, και βλέπω ότι η Πάτι είναι έμπειρη στην τεχνική αντιπερισπασμού, ξέρετε, ώστε όλη την ώρα ν' ασχολείστε μαζί της.

Συνεδρία Δ

Minuchin: Λοιπόν, έχω λίγο μπερδευτεί. Αφήστε με να σας πω τι είδα. (Προς τα παιδιά.) Βλέπω ότι είστε πολύ έξυπνα και παρατηρητικά. Μπήκατε στο δωμάτιο και

σαν αστραπή τα είδατε όλα. Καταλαβαίνω λοιπόν ότι είστε πολύ έξυπνα παιδιά.
 Βλέπω επίσης πως δουλεύετε καλά μαζί. Σας ακούω να μιλάτε και φαίνεστε
 πολιτισμένα, έξυπνα και τρυφερά και αναρωτιέμαι «ποιο είναι το πρόβλημα με αυτήν
 την οικογένεια;». Ίσως όμως να έχετε αλλάξει πολύ τους τελευταίους μήνες, αφού
 κάνετε θεραπεία. Αυτό συνέβη; Είναι δυνατόν, Ρούμπι, να έχετε αλλάξει εντελώς
 τους τελευταίους δύο μήνες;

Ρούμπι: Πιθανόν.

Minuchin: Αυτό είναι υπέροχο. Ποιος άλλος άλλαξε; Εσύ, Μαρκ;

Μαρκ: Όχι. Το τριανταπέντε τοις εκατό άλλαξε.

Minuchin: Με ποιον τρόπο άλλαξες; Αυτό το τριανταπέντε τοις εκατό τι είναι;

Μαρκ: Να, φοράω εσώρουχα. Φοράω κάλτσες. Προσπαθώ να γίνομαι πιο έξυπνος
 και τέτοια.

Minuchin: Και μ' εσένα Ματ; Όταν λέει η μητέρα σου ότι μοιάζετε με αλήτες, τι
 εννοεί;

Ματ: Εννοεί ότι τα ρούχα μας είναι βρώμικα, οι κάλτσες μας είναι παράταιρες.

Minuchin (δείχνοντας το τωρινό ντύσιμο των αγοριών): Αυτό σημαίνει πως συνήθως
 δεν ντύνεστε έτσι;

Μαρκ: Όχι, σήμερα προσπάθησα να είμαι καθαρός.

Minuchin: Κι εσύ Ματ; Θα παραπονιόταν ο δάσκαλος αν πηγαίνατε ντυμένοι έτσι;

Πώς ντύνεστε συνήθως;

Ματ: Μερικές φορές δεν φοράω εσώρουχα- άλλες δεν φοράω κάλτσες.

Minuchin: Και ποιο είναι το πρόβλημα μ' εσένα Ρούμπι;

Ρούμπι: Μερικές φορές τα μαλλιά μου ήταν αχτένιστα και δεν φορούσα κάλτσες, ή
 συνήθιζα να φοράω βρώμικες.

Minuchin: Τώρα έχω μπερδευτεί τελείως. Ξέρετε, πραγματικά χρειάζομαι λίγη βοήθεια, γιατί φαίνεται πολύ καλό κορίτσι, ένα ευγενικό παιδί με σεβασμό. Γιατί λοιπόν δεν το περιμένουν αυτό από σένα;

Ρούμπι: Απλά δεν θέλω να το κάνω.

Minuchin: Και η μητέρα σας λέει ότι πρέπει να ντύνεστε διαφορετικά;

Ρούμπι: Θα έλεγε «φορέστε τα κατάλληλα ρούχα».

Minuchin: Κι εσύ τι θα έλεγες;

Ρούμπι: Δε θα της έδινα σημασία.

Minuchin: Άρα τσακώνεσαι με τη Μητέρα. Όχι πραγματικό καβγά, αλλά έναν στον οποίο κάνεις ό, τι θέλεις. Αυτό είναι;

Ρούμπι: Ναι.

Minuchin: Μιράντα, είσαι δεκατριών και είσαι η μεγαλύτερη. Κι εσύ μου φαίνεται σαν ένα πολύ συγκροτημένο κορίτσι. Τι είδους θέματα είχατε με τη Μαμά;

Μιράντα: Μερικές φορές όταν βγαίνει και βλέπω το σπίτι ακατάστατο ή κάτι τέτοιο, κάνω τη δουλειά της Ρούμπι ή εκείνη των διδύμων. Θα μου πει ξανά και ξανά «μην κάνεις τη δουλειά τους», αλλά δεν της δίνω σημασία και την κάνω.

Minuchin: Αυτό σημαίνει ότι το σπίτι έχει δύο μανούλες;

Μιράντα: Μμ.

Minuchin: Εκείνη κι εσένα; Άρα εσύ είσαι η καλή; Είσαι η υπεύθυνη.

Μιράντα: Όχι στ' αλήθεια.

Minuchin: Ξέρω ότι η Μαμά είναι άρρωστη κι εσύ, Μιράντα, έχεις αναλάβει πολλά πράγματα για να την βοηθήσεις.

Μιράντα: Ναι.

Minuchin: Και είναι πολύ πιθανό- θα ρωτήσω εσένα, Ρούμπι. Ίσως να μη σου αρέσει όταν η Μιράντα λειτουργεί ως δεύτερη μητέρα. Είναι πολύ αυταρχική;

Ρούμπι: Μερικές φορές είναι.

Minuchin: Και σου αρέσει αυτό;

Ρούμπι: Όχι, κύριε.

Minuchin: Όταν η Μιράντα είναι αυταρχική, τι της λες;

Ρούμπι: Όταν μου λέει να κάνω κάτι, της λέω να κοιτάζει τη δουλειά της ή να φύγει από εκεί ή κάτι τέτοιο.

Minuchin: Έχουμε λοιπόν ένα πρόβλημα εδώ ανάμεσα στη Μιράντα και τη Ρούμπι.

Μητέρα: Πάντα είχα πρόβλημα μαζί τους. Μέχρι που τις είχα χωρίσει κάποτε. Η Ρούμπι είναι πιο εσωστρεφής από τη Μιράντα. Η Μιράντα είναι εξωστρεφής και αγοροκόριτσο. Η Ρούμπι ήταν πιο του σπιτιού και όλο έπαιζε με τσαγιέρες, κούκλες και τέτοια, αλλά κάνει περισσότερη παρέα με τα αγόρια. Και η Μιράντα τώρα κλείνεται στον εαυτό της πολύ περισσότερο απ' όσο συνήθιζε.

Minuchin: Μπριόνι, θα πρέπει να μου εξηγήσετε. Νομίζω ότι έχετε πολύ όμορφα παιδιά.

Μητέρα: Κι εγώ έτσι νομίζω.

Minuchin: Άρα δεν καταλαβαίνω. Βλέπετε, μου φαίνονται τόσο όμορφα, έξυπνα και με σεβασμό, που έχω μπερδευτεί. Τι δουλειά έχετε σε μία κλινική καθοδήγησης του παιδιού;

Μητέρα: Ίσως επειδή δεν είστε μαζί τους όλη την ώρα. Οι δάσκαλοι δεν λένε ότι δείχνουν σεβασμό. Την προηγούμενη βδομάδα ο Μαρκ πήρε αποβολή γιατί χτυπούσε και κλωτσούσε το δάσκαλο, έβγαζε βιβλία έξω από την τάξη-

Minuchin: Για ένα λεπτό. Έχω μπερδευτεί, Μαρκ. Η μαμά λέει ότι είσαι φόβος και τρόμος στο σχολείο. Είναι αλήθεια;

Μαρκ: Ναι κύριε, είμαι.

Minuchin: Άρα αυτό σημαίνει ότι απλά με κοροϊδεύεις, όταν λες «Ναι, κύριε». Και φέρεσαι σαν να έχεις πραγματικό σεβασμό, ενώ στο σχολείο είσαι τρόμος.

Μαρκ: Ναι, κύριε.

Minuchin: Τι κάνεις στο σχολείο;

Μαρκ: Καταστρέφω σχολική περιουσία.

Minuchin: Καταστρέφεις σχολική περιουσία; Τι σημαίνει αυτό;

Μαρκ: Σημαίνει ότι τον προηγούμενο μήνα-

Μητέρα: Την προηγούμενη εβδομάδα.

Μαρκ: Την προηγούμενη εβδομάδα κατέστρεψα την πόρτα της τουαλέτας των αγοριών και κατέστρεψα το-

Minuchin: Γιατί το έκανες αυτό;

Μαρκ: Γιατί δεν είχα διάθεση να ανοίξω την πόρτα κι έτσι την κλώτσησα και την έσπασα.

Minuchin: Αυτό σημαίνει ότι είσαι ένας απατεώνας. Μου φαίνεσαι τόσο ευγενικός, έξυπνος, καλός και τόσο πολύ 11 χρονών, αλλά όλα αυτά είναι απλά η βιτρίνα. Στην πραγματικότητα, από κάτω είσαι ένας γκάγκστερ. Είναι αλήθεια.

Μαρκ: Δεν είμαι γκάγκστερ.

Minuchin: Τι είσαι;

Μαρκ: Είμαι ένα μικρό αγόρι.

Minuchin: Γνωρίζεις την ιστορία του Δρ. Τζέκιλ και του κύριου Χάιντ;

Μαρκ: Δεν την έχω ακούσει ποτέ.

Minuchin: Είναι λοιπόν μια ιστορία για έναν πολύ καλό και ευγενικό άντρα που παίρνει ένα φάρμακο και μεταμορφώνεται σε κακό και διαβολικό άντρα. Δεν έχεις δει ποτέ την ταινία;

Μαρκ: Δεν την έχω δει ποτέ.

Ματ: Ξέρω για τι πράγμα μιλάτε. Ένας άνδρας που γίνεται λύκος ή κάτι τέτοιο.

Minuchin: Μήπως είσαι ακριβώς έτσι- πολύ καλός, ευγενικός, γλυκός, με σεβασμό, στοργικός και ξαφνικά τέρας, Μαρκ;

Μαρκ: Ναι, κύριε.

Minuchin: Τι είδους φίλτρο παίρνεις; Κάνεις κάτι ειδικό;

Μαρκ: Όχι, δεν κάνω. Δεν παίρνω χάπια ούτε τίποτα.

Minuchin: Κι έτσι από μόνος σου γίνεσαι τέρας;

Μαρκ: Ναι, κύριε.

Minuchin: Φοβερό! Τι ταλέντο! Ματ, μπορείς κι εσύ να κάνεις τέτοια πράγματα;

Ματ: Είμαι λίγο σαν το The Hulk. Όταν θυμώνω, γίνομαι τέρας.

Minuchin: Κι εσύ επίσης μπορείς να αλλάζεις. Παίρνεις τίποτα χάπια για να αλλάζεις;

Ματ: Όχι.

Minuchin: Έτσι, από μόνος σου;

Ματ: Μόνο να μαζέψεις τη δύναμή σου κι αλλάζεις, αυτό είναι όλο.

Minuchin: Και γίνεσαι τέρας στο σχολείο;

Ματ: Ναι, κύριε.

Minuchin: Και στο σπίτι, γίνεσαι μερικές φορές τέρας;

Ματ: Δεν φωνάζω ποτέ στη μητέρα μου. Μπορεί να με θυμώνει αλλά δεν την βρίζω ή τέτοια.

Minuchin: Τις περισσότερες τερατώδεις πράξεις σας τις φυλάτε για το σχολείο;

Μαρκ: Ναι, κύριε.

Ματ: Η μητέρα μου λέει ότι δεν θα είμαι από εκείνους που θα επιβιώσουν.

Minuchin: Γιατί το λέει αυτό;

Ματ: Δεν ξέρω.

Minuchin: Μπορείς να τη ρωτήσεις γιατί το λέει.

Ματ: Ναι. Γιατί λες ότι δεν θα επιβιώσω;

Μητέρα: Γιατί πάντα χειρίζεται τους ανθρώπους, τους χτυπάει και φαίνεται ότι τον φτιάχνει να χειρίζεται τους ανθρώπους. Και του λέω ότι μια από αυτές τις μέρες θα βρω κάποιον απ' τον οποίο δεν θα καταφέρει να επιβιώσει.

Minuchin: Θέλω μόνο να σας πω κάτι, παιδιά. Ξέρετε, η μητέρα σας μου λέει κακά πράγματα κι εσείς μου λέτε ότι γίνεστε τέρατα και τέτοια, αυτό όμως που κυρίως με εντυπωσιάζει είναι πόσο έξυπνοι είστε.

Μητέρα: Ναι, είναι πολύ έξυπνα.

Minuchin: Με εντυπωσιάζει κυρίως το πόσο έξυπνοι και πόσο προνοητικοί είστε.

Είμαι εντυπωσιασμένοι από το μυαλό σας.

Μητέρα: Πάρτε τα σπίτι. Θα δείτε.

Minuchin: Όχι, τα προτιμώ όταν δείχνουν την καλή τους πλευρά. Δεν μ' ενδιαφέρει να ζήσω με τέρατα. Μ' αρέσει όπως είσαστε τώρα. Είσαστε αξιαγάπητα.

Μιράντα: Και τώρα τέρατα είναι- και ζώα.

Ματ: Σαν κι εσένα.

Ματ (σηκώνεται απειλητικά): Είσαι ζόμπι;

Minuchin: Θα μου δείξεις λίγη δράση; Μπορείς να γίνεις τέρας για να πάρω μια ιδέα;

Μαρκ: Δεν μπορώ να γίνω ένα τίποτα.

Μιράντα: Ζητήστε τους απλώς να κάνουν φασαρία και να τσακωθούν μεταξύ τους και θα δείτε.

Minuchin: Σταμάτα, μικρή Μαμά! Άσε τη μεγάλη Μαμά να το κάνει. Μπριόνι, μπορείτε να τους βοηθήσετε να γίνουν τέρατα ώστε να τα δω;

Μητέρα: Τα παράθυρα έσπασαν την Κυριακή, όταν ο Μαρκ προσπάθησε να ρίξει τον Ματ έξω από το παράθυρο. (Ο Μαρκ σηκώνεται επάνω και σπρώχνει τον Ματ, που τον σπρώχνει κι αυτός.)

Minuchin: Τα πας περίφημα. Τα πας περίφημα. Κάνε τους να παίξουν το νούμερό τους. Θέλω να το δω.

Μητέρα: Ο Ματ και ο Μαρκ τσακώνονται κάθε μέρα. Μία φορά το μήνα τουλάχιστον ο ένας από τους δύο παίρνει αποβολή. Το σχολείο μου λέει-

Ματ: Δεν πήρα καμία αποβολή αυτό το μήνα.

Μητέρα: Όχι αυτόν τον μήνα, αλλά πήρες τον προηγούμενο.

Ματ: Για ποιο λόγο;

Μητέρα: Ματ, πήρες αποβολή γιατί κρυβόσουν στην τουαλέτα μια ολόκληρη εβδομάδα, κάνοντας κοπάνα από τα μαθήματα.

Ματ: Δεν πήρα αποβολή όμως.

Μητέρα: Το πρόβλημα είναι πως νομίζουν ότι είναι ξύπνια. Ξέρουν τους κανόνες και τους κανονισμούς του σχολείου- τι μπορούν να κάνουν και τι όχι- και τους χρησιμοποιούν προς όφελός τους.

Minuchin: Αυτό σημαίνει ότι είναι πολύ έξυπνα.

Μητέρα: Η δασκάλα μου είπε ότι είναι πολύ έξυπνα με αρνητικό όμως τρόπο. Είπε πως είναι έξυπνα και πως πάντα προσπαθούν να κάνουν τον άλλον να πιστέψει ότι

υποφέρουν , ότι κάποιος άλλος τα πειράζει. Είπε ότι ο διευθυντής θα χαρεί πάρα πολύ όταν τελειώσει ο Ιούνιος και μπορέσει να ξεφορτωθεί τα δίδυμα από το σχολείο.

Minuchin: Πείτε μου ποιος είναι το χειρότερο τέρας.

Μητέρα: Οι ίδιοι μπορούν να απαντήσουν κάτι τέτοιο. (Τα αγόρια αρχίζουν να τσακώνονται.)

Μαρκ (σπρώχνοντας τον Ματ): Δεν είναι ανάγκη να σταματήσεις.

Ματ: Σκάσε, αλλιώς θα σου βουλώσω το στόμα.

Minuchin: Αυτό είναι καλό. Συνεχίστε. Θέλω να δω το νούμερο των τεράτων. Μη σταματάτε τώρα. (Τα αγόρια αρχίζουν να σπρώχνονται και να σκουντιούνται, ελαφρά στην αρχή, αλλά η ένταση του καβγά τους όλο και αυξάνεται.) Εντάξει. Άρα έτσι είσαστε όταν είστε τέρατα. Τέλεια. Και το κάνετε συχνά αυτό; Τουλάχιστον τώρα ξέρω. Αυτό είναι το νούμερο των τεράτων.

Μητέρα: Χειρότερα. Αυτή είναι μία ήπια μορφή του.

Minuchin: Εντάξει, ώστε έχετε δύο παιδιά ωραία, έξυπνα, όμορφα και-

Μητέρα: Μακάρι να είχαν όμορφη συμπεριφορά. Θα προτιμούσα να ήταν άσχημα, αλλά να φέρονταν τουλάχιστον σαν άνθρωποι.

Minuchin: Σταματήστε ένα λεπτό. Βλέπετε, έχετε δύο παιδιά που είναι κατά το ήμισυ όμορφα και κατά το ήμισυ τέρατα κι απλώς συμβαίνει να δείχνουν πιο συχνά την τερατώδη τους πλευρά. (Στα παιδιά.) Είμαι εντυπωσιασμένος από το πόσο έξυπνα είστε, και είδα και λίγο από το νούμερό σας και νομίζω ότι το κάνετε πολύ καλά. Σαν δύο γκάγκστερ που φαίνονται κακοί, σαν να πρόκειται πράγματι να αλληλοσκοτωθείτε. Ήταν πολύ καλό. Τι γίνεται τώρα με τη Ρούμπι και τη Μιράντα; Σας βοηθάνε;

Μητέρα: Η Μιράντα και η Ρούμπι φοβούνται τα αγόρια. Όταν τα αγόρια αρχίζουν να διαπληκτίζονται και να σπρώχνονται, τα κορίτσια πηγαίνουν κάπου και κρύβονται. Η Ρούμπι θα κάτσει περισσότερο μαζί τους. Η Μιράντα θα κάτσει μόνη της. Έχει φτάσει πια στο σημείο που απλά τους αγνοεί.

Ματ: Δε είμαστε οι μόνοι στο σπίτι που τσακωνόμαστε.

Μητέρα: Δεν είπα αυτό, Ματ.

Minuchin: Ματ και Μαρκ, ενωνόσαστε ποτέ κατά της Ρούμπι; Τσακώνεστε εναντίον της ενωμένοι;

Μαρκ: Την πολεμάω μόνος μου αν μπει στο δρόμο μου.

Minuchin: Είναι δυνατότερος από σένα, Ρούμπι; Φαίνεσαι δυνατό κορίτσι. Είσαι πολύ ψηλή.

Ρούμπι: Είναι δυνατότερος από μένα. Μερικές φορές ο Μαρκ αρχίζει να μου ρίχνει γροθιές κι εγώ του ανταποδίδω τα χτυπήματα.

Ματ: Πες του τι έκανες χθες.

Ρούμπι: Τι έκανα χθες;

Minuchin: Σταματήστε ένα λεπτό. Λοιπόν, Ματ, είσαι ο φύλακας του αδελφού σου;

Βλέπεις, μόλις τώρα τσακωνόταν με τον Μαρκ και πετάχτηκες για να τον υπερασπιστείς. Ωστε δουλεύετε μαζί.

Ματ: Τον περισσότερο καιρό δεν το κάνω.

Minuchin: Αυτό έκανες μόλις. Νομίζω ότι είναι ωραίο. Τα δίδυμα πρέπει να δουλεύουν μαζί.

Ματ: Απλώς της είπα «Πες του τι έκανες χθες».

Minuchin: Υπερασπιζόσουν τον Μαρκ. Βλέπω ότι είσαι με την πλευρά του Μαρκ.

Σε αυτό το σημείο η κάμερα κινείται και τα αγόρια κάνουν ερωτήσεις για τον τρόπο λειτουργίας της. Ο σύμβουλος απαντά τις ερωτήσεις τους και εστιάζει ξανά στη περιέργεια και τις ικανότητές τους.

Minuchin (στη μητέρα): Νομίζω πρόκειται για έξυπνα παιδιά με περιέργεια, που έχουν κάπως χάσει τον μπούσουλα και νομίζουν ότι το καλύτερο κομμάτι τους είναι του κύριου Χάιντ. (Στα παιδιά.) Παρ' ότι μου δείξατε το νούμερό των τεράτων, συνεχίζω να ενδιαφέρομαι για το γεγονός ότι μπορείτε να είστε διαφορετικοί.

Μητέρα: Σίγουρα μπορούν. Μου φαίνεται ότι προσπαθούν πολύ σκληρά για να κάνουν το αντίθετο. Ακόμα και ο δάσκαλος λέει ότι προσπαθούν πολύ σκληρά για να κάνουν αυτό που θέλουν.

Minuchin: Μαρκ, θα μιλήσω με τον Ματ και μετά θέλω τη γνώμη σου. Εντάξει; Ματ, αφού μπορείς να είσαι πολύ ευγενικός, έξυπνος, περίεργος και ταυτόχρονα μπορείς να είσαι ο κύριος Χάιντ, μια σατανική, τερατόμορφη φιγούρα, θέλω να ξέρω τι συμβαίνει στην οικογένεια, μόνο στην οικογένεια, και σε σπρώχνει από την αγγελική σου πλευρά στο να γίνεις δαίμονας. Ποιος και τι σε κάνει να γίνεις διάβολος από άγγελος;

Ματ: Μερικές φορές η Ρούμπι-

Μαρκ: Η Μιράντα.

Ματ: Μερικές φορές δεν κοιτάει τη δουλειά της. Έρχεται στο δωμάτιό μας κάθε μέρα για να πάρει τα ρούχα της, κι έρχεται μέσα προσπαθώντας να κάνει την έξυπνη και λέει «Μαντέψτε τι είστε στο σχολείο» και προσπαθεί να τρυπώσει μέσα κι εμείς πάντα της λέμε να βγει έξω, αλλά ποτέ δεν βγαίνει κι έτσι εμείς πάμε στο δωμάτιό της κι εκείνη λέει- (Η κάμερα κινείται. Ο Μαρκ κάνει νόημα στον Ματ να τη δει.)

Minuchin: Σταματήστε! Παρατήρησες ότι ενώ μιλάς, ο Μαρκ σε βοηθάει;

Ματ: Πώς;

Minuchin: Μόλις ένα λεπτό πριν, όταν μιλούσες, σου θύμισε να μην ξεχάσεις ότι η κάμερα σε παρακολουθεί. Συνέχισε, ήθελα μόνο να σου δείξω ότι μάλλον συντονίζεστε όμορφα μαζί.

Minuchin: Ωστε αυτό που λες είναι ότι γίνεσαι κακό παιδί από καλό κυρίως όταν η Μιράντα σε κουρδίζει. Τι γίνεται με τη Ρούμπι;

Ματ: Μμ. Η Ρούμπι δεν μου δίνει αφορμές.

Minuchin: Εσύ κι ο Μαρκ εκνευρίζετε ο ένας τον άλλο; (Ο Ματ γνέφει καταφατικά.) Το κάνετε. Και τότε μπορείς να γίνεις κι εσύ κακός. Ωστε πρώτη είναι η Μιράντα και μετά ο Μαρκ; Και η μαμά σου;

Ματ: Όπως χθες, η μητέρα μου ήθελε να μείνει στο δωμάτιό της και δεν ήθελε κανέναν εκεί κι εγώ καθόμουν στο χολ και μου είπε να πάω στο δωμάτιό μου. Θύμωσα, επειδή δεν είχα κάνει τίποτα.

Ρούμπι: Ναι, είχες θυμώσει με το γράμμα από την δι' αλληλογραφίας φίλη μου.

Ματ: Δε θύμωσα με αυτό.

Μητέρα: Ναι, θύμωσες. Έτσι άρχισε. Χθες, η Ρούμπι πήρε γράμμα από τη φίλη με την οποία αλληλογραφεί, κι ο Ματ θύμωσε, γιατί η Ρούμπι δεν τον άφηνε να το διαβάσει πριν από εκείνη-

Ματ: Όχι, δεν-

Μητέρα: Ένα λεπτό, Ματ. Κι εγώ είπα: «Ματ, όταν εσύ πήρες το δικό σου γράμμα, η Ρούμπι δεν το διάβασε». Θύμωσε τόσο πολύ, που αναγκάστηκα να ζητήσω από τη Ρούμπι να έρθει στο δωμάτιό μου να διαβάσει το γράμμα επειδή δεν την άφηνε ήσυχη.

Minuchin: Μόλις διέκρινα κάτι σημαντικό. Μιλούσατε κι έπειτα ο Ματ ήθελε να πεταχτεί κι εσείς του είπατε «Ένα λεπτό» και σας άκουσε. Συμβαίνει σπάνια αυτό; Γιατί μόλις τώρα του είπατε να σταματήσει και σταμάτησε.

Minuchin (στα αγόρια): Θέλω πάλι να πω κάτι. Ξέρετε η μαμά, οι αδελφές και οι δάσκαλοί σας, όλοι λένε ότι εσείς οι δύο είστε τέρατα. Εγώ είμαι ξένος, αλλά αυτό που με εντυπωσιάζει είναι η ικανότητά σας να αιτιολογείτε, να σκέφτεστε, να είστε προνοητικοί, να συνεργάζεστε. Δεν καταλαβαίνω, γιατί έχω εντυπωσιαστεί από το πόσο καλοί είστε. Άρα είμαι πολύ μπερδεμένος. Εσείς οι δύο με μπερδεύετε και το σχολείο με μπερδεύει. Είμαι τόσο χαζός, που το μόνο που βλέπω, είναι το καλό σας κομμάτι;

Ματ: Αν ήσασταν χαζός, δεν θα ήσασταν εδώ τώρα.

Μαρκ: Σκάσε!

Ματ: Μπορώ να λέω ό, τι θέλω. Γιατί εσύ φέρεσαι σαν άγγελος; Δεν είσαι διόλου άγγελος.

Μαρκ: Το ξέρω.

Ματ: Τότε σκάσε.

Μαρκ: Όχι.

Μιράντα: Μόνο όταν είσαστε εδώ, είστε καλοί. Όταν πάτε σπίτι, φέρεστε σαν ζώα.

Ματ: Ναι, σαν κι εσένα.

Minuchin: Ματ, όχι, όχι, όχι. Βλέπεις τι έκανες μόλις τώρα; Βλέπω την καλή σου πλευρά, εκείνη όμως όχι, επειδή γνωρίζει την άλλη σου πλευρά, κι αυτό που συνέβη μόλις τώρα είναι πως σας έβγαλε από μέσα σας την κακή πλευρά και γίνατε κακοί. Το είδες αυτό; Γέλασε, όταν είπα ότι είστε καλά παιδιά. Γέλασε γιατί ξέρει την άλλη σας πλευρά, του κυρίου Χάιντ, κι αμέσως (χτυπάει τα δάχτυλά του) γίνατε ο κύριος

Χάιντ. (Στη μητέρα) Βλέπετε, κι εσείς έχετε κάνει κάτι γι' αυτούς, που οι άλλοι δεν σας το λένε. Τους έχετε βοηθήσει να έχουν περιέργεια. Είναι άνθρωποι με περιέργεια.

Μητέρα: Προσπαθώ να τα ενθαρρύνω με βιβλία και τέτοια- να τα πηγαίνω σε θέατρα και βιβλιοθήκες. Από όταν ήταν μικρά προσπαθούσα να το κάνω αυτό.

Minuchin: Τους έχετε ενισχύσει την ικανότητα να σκέφτονται. Θέλω απλά να σας πω πως είσαστε πολύ πολύ επιτυχημένη. (Σηκώνεται όρθιος και σφίγγει το χέρι της μητέρας.)

Μητέρα (κλαίγοντας): Είστε ο πρώτος που μου το λέει. Βλέπω τη θετική τους πλευρά, αλλά όλοι οι άλλοι μου λένε ότι είναι κακά. Το συμβούλιο του σχολείου μου λέει ότι «αν δεν κάνετε κάτι γι' αυτό δεν θα τα κρατήσουμε στο σχολείο». Είναι δύσκολο να το αντιμετωπίζω συνέχεια. Κουράστηκα να μου λένε οι άνθρωποι: «Είναι κακά, είναι κακά». Ξέρω πως δεν είναι έτσι όλη την ώρα.

Minuchin: Δρ. Άντερσον, πρέπει να σκεφτούμε μαζί πώς να βοηθήσουμε τον Ματ και τον Μαρκ να βγουν απ' αυτό το τέλμα, γιατί βλέπω τεράστιο δυναμικό και στους δύο, επειδή η μητέρα έχει κάνει πολλά πράγματα που στην πραγματικότητα δεν αναγνωρίζει. Βλέπετε (στη μητέρα) υπάρχει πολλή καλοσύνη στην οικογένειά σας και καθώς ήσασταν άρρωστη για πολύ καιρό, τα παιδιά σας έχουν αποκτήσει πολλά βοηθητικά και υποστηρικτικά στοιχεία.

Μητέρα: Ναι, ξέρετε μπορούν να είναι έτσι. Πρέπει να ειπωθεί αυτό γιατί βλέπω μια πλευρά τους που οι δάσκαλοι και οι άνθρωποι στη γειτονιά δεν βλέπουν, κι έτσι φαίνεται σαν να κοιτάω- και μου λένε ότι κοιτάω- μέσα από ροζ γυαλιά. Minuchin:

Λοιπόν, έχω λίγο μπερδευτεί. Αφήστε με να σας πω τι είδα. (Προς τα παιδιά.) Βλέπω ότι είστε πολύ έξυπνα και παρατηρητικά. Μπήκατε στο δωμάτιο και σαν αστραπή τα είδατε όλα. Καταλαβαίνω λοιπόν ότι είστε πολύ έξυπνα παιδιά. Βλέπω επίσης πως

δουλεύετε καλά μαζί. Σας ακούω να μιλάτε και φαίνεστε πολιτισμένα, έξυπνα και τρυφερά και αναρωτιέμαι «ποιο είναι το πρόβλημα με αυτήν την οικογένεια;». Ίσως όμως να έχετε αλλάξει πολύ τους τελευταίους μήνες, αφού κάνετε θεραπεία. Αυτό συνέβη; Είναι δυνατόν, Ρούμπι, να έχετε αλλάξει εντελώς τους τελευταίους δύο μήνες;

Ρούμπι: Πιθανόν.

Minuchin: Αυτό είναι υπέροχο. Ποιος άλλος άλλαξε; Εσύ, Μαρκ;

Μαρκ: Όχι. Το τριανταπέντε τοις εκατό άλλαξε.

Minuchin: Με ποιον τρόπο άλλαξες; Αυτό το τριανταπέντε τοις εκατό τι είναι;

Μαρκ: Να, φοράω εσώρουχα. Φοράω κάλτσες. Προσπαθώ να γίνομαι πιο έξυπνος και τέτοια.

Minuchin: Και μ' εσένα Ματ; Όταν λέει η μητέρα σου ότι μοιάζετε με αλήτες, τι εννοεί;

Ματ: Εννοεί ότι τα ρούχα μας είναι βρώμικα, οι κάλτσες μας είναι παράταιρες.

Minuchin (δείχνοντας το τωρινό ντύσιμο των αγοριών): Αυτό σημαίνει πως συνήθως δεν ντύνεστε έτσι;

Μαρκ: Όχι, σήμερα προσπάθησα να είμαι καθαρός.

Minuchin: Κι εσύ Ματ; Θα παραπονιόταν ο δάσκαλος αν πηγαίνατε ντυμένοι έτσι;

Πώς ντύνεστε συνήθως;

Ματ: Μερικές φορές δεν φοράω εσώρουχα- άλλες δεν φοράω κάλτσες.

Minuchin: Και ποιο είναι το πρόβλημα μ' εσένα Ρούμπι;

Ρούμπι: Μερικές φορές τα μαλλιά μου ήταν αχτένιστα και δεν φορούσα κάλτσες, ή συνήθιζα να φοράω βρώμικες.

Minuchin: Τώρα έχω μπερδευτεί τελείως. Ξέρετε, πραγματικά χρειάζομαι λίγη βοήθεια, γιατί φαίνεται πολύ καλό κορίτσι, ένα ευγενικό παιδί με σεβασμό. Γιατί λοιπόν δεν το περιμένουν αυτό από σένα;

Ρούμπι: Απλά δεν θέλω να το κάνω.

Minuchin: Και η μητέρα σας λέει ότι πρέπει να ντύνεστε διαφορετικά;

Ρούμπι: Θα έλεγε «φορέστε τα κατάλληλα ρούχα».

Minuchin: Κι εσύ τι θα έλεγες;

Ρούμπι: Δε θα της έδινα σημασία.

Minuchin: Άρα τσακώνεσαι με τη Μητέρα. Όχι πραγματικό καβγά, αλλά έναν στον οποίο κάνεις ό, τι θέλεις. Αυτό είναι;

Ρούμπι: Ναι.

Minuchin: Μιράντα, είσαι δεκατριών και είσαι η μεγαλύτερη. Κι εσύ μου φαίνεται σαν ένα πολύ συγκροτημένο κορίτσι. Τι είδους θέματα είχατε με τη Μαμά;

Μιράντα: Μερικές φορές όταν βγαίνει και βλέπω το σπίτι ακατάστατο ή κάτι τέτοιο, κάνω τη δουλειά της Ρούμπι ή εκείνη των διδύμων. Θα μου πει ξανά και ξανά «μην κάνεις τη δουλειά τους», αλλά δεν της δίνω σημασία και την κάνω.

Minuchin: Αυτό σημαίνει ότι το σπίτι έχει δύο μανούλες;

Μιράντα: Μμ.

Minuchin: Εκείνη κι εσένα; Άρα εσύ είσαι η καλή; Είσαι η υπεύθυνη.

Μιράντα: Όχι στ' αλήθεια.

Minuchin: Ξέρω ότι η Μαμά είναι άρρωστη κι εσύ, Μιράντα, έχεις αναλάβει πολλά πράγματα για να την βοηθήσεις.

Μιράντα: Ναι.

Minuchin: Και είναι πολύ πιθανό- θα ρωτήσω εσένα, Ρούμπι. Ίσως να μη σου αρέσει όταν η Μιράντα λειτουργεί ως δεύτερη μητέρα. Είναι πολύ αυταρχική;

Ρούμπι: Μερικές φορές είναι.

Minuchin: Και σου αρέσει αυτό;

Ρούμπι: Όχι, κύριε.

Minuchin: Όταν η Μιράντα είναι αυταρχική, τι της λες;

Ρούμπι: Όταν μου λέει να κάνω κάτι, της λέω να κοιτάζει τη δουλειά της ή να φύγει από εκεί ή κάτι τέτοιο.

Minuchin: Έχουμε λοιπόν ένα πρόβλημα εδώ ανάμεσα στη Μιράντα και τη Ρούμπι.

Μητέρα: Πάντα είχα πρόβλημα μαζί τους. Μέχρι που τις είχα χωρίσει κάποτε. Η Ρούμπι είναι πιο εσωστρεφής από τη Μιράντα. Η Μιράντα είναι εξωστρεφής και αγοροκόριτσο. Η Ρούμπι ήταν πιο του σπιτιού και όλο έπαιζε με τσαγιέρες, κούκλες και τέτοια, αλλά κάνει περισσότερη παρέα με τα αγόρια. Και η Μιράντα τώρα κλείνεται στον εαυτό της πολύ περισσότερο απ' όσο συνήθιζε.

Minuchin: Μπριόνι, θα πρέπει να μου εξηγήσετε. Νομίζω ότι έχετε πολύ όμορφα παιδιά.

Μητέρα: Κι εγώ έτσι νομίζω.

Minuchin: Άρα δεν καταλαβαίνω. Βλέπετε, μου φαίνονται τόσο όμορφα, έξυπνα και με σεβασμό, που έχω μπερδευτεί. Τι δουλειά έχετε σε μία κλινική καθοδήγησης του παιδιού;

Μητέρα: Ίσως επειδή δεν είστε μαζί τους όλη την ώρα. Οι δάσκαλοι δεν λένε ότι δείχνουν σεβασμό. Την προηγούμενη βδομάδα ο Μαρκ πήρε αποβολή γιατί χτυπούσε και κλωτσούσε το δάσκαλο, έβγαζε βιβλία έξω από την τάξη-

Minuchin: Για ένα λεπτό. Έχω μπερδευτεί, Μαρκ. Η μαμά λέει ότι είσαι φόβος και τρόμος στο σχολείο. Είναι αλήθεια;

Μαρκ: Ναι κύριε, είμαι.

Minuchin: Άρα αυτό σημαίνει ότι απλά με κοροϊδεύεις, όταν λες «Ναι, κύριε». Και φέρεσαι σαν να έχεις πραγματικό σεβασμό, ενώ στο σχολείο είσαι τρόμος.

Μαρκ: Ναι, κύριε.

Minuchin: Τι κάνεις στο σχολείο;

Μαρκ: Καταστρέφω σχολική περιουσία.

Minuchin: Καταστρέφεις σχολική περιουσία; Τι σημαίνει αυτό;

Μαρκ: Σημαίνει ότι τον προηγούμενο μήνα-

Μητέρα: Την προηγούμενη εβδομάδα.

Μαρκ: Την προηγούμενη εβδομάδα κατέστρεψα την πόρτα της τουαλέτας των αγοριών και κατέστρεψα το-

Minuchin: Γιατί το έκανες αυτό;

Μαρκ: Γιατί δεν είχα διάθεση να ανοίξω την πόρτα κι έτσι την κλώτσησα και την έσπασα.

Minuchin: Αυτό σημαίνει ότι είσαι ένας απατεώνας. Μου φαίνεσαι τόσο ευγενικός, έξυπνος, καλός και τόσο πολύ 11 χρονών, αλλά όλα αυτά είναι απλά η βιτρίνα. Στην πραγματικότητα, από κάτω είσαι ένας γκάγκστερ. Είναι αλήθεια.

Μαρκ: Δεν είμαι γκάγκστερ.

Minuchin: Τι είσαι;

Μαρκ: Είμαι ένα μικρό αγόρι.

Minuchin: Γνωρίζεις την ιστορία του Δρ. Τζέκιλ και του κύριου Χάιντ;

Μαρκ: Δεν την έχω ακούσει ποτέ.

Minuchin: Είναι λοιπόν μια ιστορία για έναν πολύ καλό και ευγενικό άντρα που παίρνει ένα φάρμακο και μεταμορφώνεται σε κακό και διαβολικό άντρα. Δεν έχεις δει ποτέ την ταινία;

Μαρκ: Δεν την έχω δει ποτέ.

Ματ: Ξέρω για τι πράγμα μιλάτε. Ένας άνδρας που γίνεται λύκος ή κάτι τέτοιο.

Minuchin: Μήπως είσαι ακριβώς έτσι- πολύ καλός, ευγενικός, γλυκός, με σεβασμό, στοργικός και ξαφνικά τέρας, Μαρκ;

Μαρκ: Ναι, κύριε.

Minuchin: Τι είδους φίλτρο παίρνεις; Κάνεις κάτι ειδικό;

Μαρκ: Όχι, δεν κάνω. Δεν παίρνω χάπια ούτε τίποτα.

Minuchin: Κι έτσι από μόνος σου γίνεσαι τέρας;

Μαρκ: Ναι, κύριε.

Minuchin: Φοβερό! Τι ταλέντο! Ματ, μπορείς κι εσύ να κάνεις τέτοια πράγματα;

Ματ: Είμαι λίγο σαν το The Hulk. Όταν θυμώνω, γίνομαι τέρας.

Minuchin: Κι εσύ επίσης μπορείς να αλλάζεις. Παίρνεις τίποτα χάπια για να αλλάζεις;

Ματ: Όχι.

Minuchin: Έτσι, από μόνος σου;

Ματ: Μόνο να μαζέψεις τη δύναμή σου κι αλλάζεις, αυτό είναι όλο.

Minuchin: Και γίνεσαι τέρας στο σχολείο;

Ματ: Ναι, κύριε.

Minuchin: Και στο σπίτι, γίνεσαι μερικές φορές τέρας;

Ματ: Δεν φωνάζω ποτέ στη μητέρα μου. Μπορεί να με θυμώνει αλλά δεν την βρίζω ή τέτοια.

Minuchin: Τις περισσότερες τερατώδεις πράξεις σας τις φυλάτε για το σχολείο;

Μαρκ: Ναι, κύριε.

Ματ: Η μητέρα μου λέει ότι δεν θα είμαι από εκείνους που θα επιβιώσουν.

Minuchin: Γιατί το λέει αυτό;

Ματ: Δεν ξέρω.

Minuchin: Μπορείς να τη ρωτήσεις γιατί το λέει.

Ματ: Ναι. Γιατί λες ότι δεν θα επιβιώσω;

Μητέρα: Γιατί πάντα χειρίζεται τους ανθρώπους, τους χτυπάει και φαίνεται ότι τον φτιάχνει να χειρίζεται τους ανθρώπους. Και του λέω ότι μια από αυτές τις μέρες θα βρω κάποιον απ' τον οποίο δεν θα καταφέρει να επιβιώσει.

Minuchin: Θέλω μόνο να σας πω κάτι, παιδιά. Ξέρετε, η μητέρα σας μου λέει κακά πράγματα κι εσείς μου λέτε ότι γίνεστε τέρατα και τέτοια, αυτό όμως που κυρίως με εντυπωσιάζει είναι πόσο έξυπνοι είστε.

Μητέρα: Ναι, είναι πολύ έξυπνα.

Minuchin: Με εντυπωσιάζει κυρίως το πόσο έξυπνοι και πόσο προνοητικοί είστε.

Είμαι εντυπωσιασμένοι από το μυαλό σας.

Μητέρα: Πάρτε τα σπίτι. Θα δείτε.

Minuchin: Όχι, τα προτιμώ όταν δείχνουν την καλή τους πλευρά. Δεν μ' ενδιαφέρει να ζήσω με τέρατα. Μ' αρέσει όπως είσαστε τώρα. Είσαστε αξιαγάπητα.

Μιράντα: Και τώρα τέρατα είναι- και ζώα.

Ματ: Σαν κι εσένα.

Ματ (σηκώνεται απειλητικά): Είσαι ζόμπι;

Minuchin: Θα μου δείξεις λίγη δράση; Μπορείς να γίνεις τέρας για να πάρω μια ιδέα;

Μαρκ: Δεν μπορώ να γίνω ένα τίποτα.

Μιράντα: Ζητήστε τους απλώς να κάνουν φασαρία και να τσακωθούν μεταξύ τους και θα δείτε.

Minuchin: Σταμάτα, μικρή Μαμά! Άσε τη μεγάλη Μαμά να το κάνει. Μπριόνι, μπορείτε να τους βοηθήσετε να γίνουν τέρατα ώστε να τα δω;

Μητέρα: Τα παράθυρα έσπασαν την Κυριακή, όταν ο Μαρκ προσπάθησε να ρίξει τον Ματ έξω από το παράθυρο. (Ο Μαρκ σηκώνεται επάνω και σπρώχνει τον Ματ, που τον σπρώχνει κι αυτός.)

Minuchin: Τα πας περίφημα. Τα πας περίφημα. Κάνε τους να παίξουν το νούμερό τους. Θέλω να το δω.

Μητέρα: Ο Ματ και ο Μαρκ τσακώνονται κάθε μέρα. Μία φορά το μήνα τουλάχιστον ο ένας από τους δύο παίρνει αποβολή. Το σχολείο μου λέει-

Ματ: Δεν πήρα καμία αποβολή αυτό το μήνα.

Μητέρα: Όχι αυτόν τον μήνα, αλλά πήρες τον προηγούμενο.

Ματ: Για ποιο λόγο;

Μητέρα: Ματ, πήρες αποβολή γιατί κρυβόσουν στην τουαλέτα μια ολόκληρη εβδομάδα, κάνοντας κοπάνα από τα μαθήματα.

Ματ: Δεν πήρα αποβολή όμως.

Μητέρα: Το πρόβλημα είναι πως νομίζουν ότι είναι ξύπνια. Ξέρουν τους κανόνες και τους κανονισμούς του σχολείου- τι μπορούν να κάνουν και τι όχι- και τους χρησιμοποιούν προς όφελός τους.

Minuchin: Αυτό σημαίνει ότι είναι πολύ έξυπνα.

Μητέρα: Η δασκάλα μου είπε ότι είναι πολύ έξυπνα με αρνητικό όμως τρόπο. Είπε πως είναι έξυπνα και πως πάντα προσπαθούν να κάνουν τον άλλον να πιστέψει ότι

υποφέρουν , ότι κάποιος άλλος τα πειράζει. Είπε ότι ο διευθυντής θα χαρεί πάρα πολύ όταν τελειώσει ο Ιούνιος και μπορέσει να ξεφορτωθεί τα δίδυμα από το σχολείο.

Minuchin: Πείτε μου ποιος είναι το χειρότερο τέρας.

Μητέρα: Οι ίδιοι μπορούν να απαντήσουν κάτι τέτοιο. (Τα αγόρια αρχίζουν να τσακώνονται.)

Μαρκ (σπρώχνοντας τον Ματ): Δεν είναι ανάγκη να σταματήσεις.

Ματ: Σκάσε, αλλιώς θα σου βουλώσω το στόμα.

Minuchin: Αυτό είναι καλό. Συνεχίστε. Θέλω να δω το νούμερο των τεράτων. Μη σταματάτε τώρα. (Τα αγόρια αρχίζουν να σπρώχνονται και να σκουντιούνται, ελαφρά στην αρχή, αλλά η ένταση του καβγά τους όλο και αυξάνεται.) Εντάξει. Άρα έτσι είσαστε όταν είστε τέρατα. Τέλεια. Και το κάνετε συχνά αυτό; Τουλάχιστον τώρα ξέρω. Αυτό είναι το νούμερο των τεράτων.

Μητέρα: Χειρότερα. Αυτή είναι μία ήπια μορφή του.

Minuchin: Εντάξει, ώστε έχετε δύο παιδιά ωραία, έξυπνα, όμορφα και-

Μητέρα: Μακάρι να είχαν όμορφη συμπεριφορά. Θα προτιμούσα να ήταν άσχημα, αλλά να φέρονταν τουλάχιστον σαν άνθρωποι.

Minuchin: Σταματήστε ένα λεπτό. Βλέπετε, έχετε δύο παιδιά που είναι κατά το ήμισυ όμορφα και κατά το ήμισυ τέρατα κι απλώς συμβαίνει να δείχνουν πιο συχνά την τερατώδη τους πλευρά. (Στα παιδιά.) Είμαι εντυπωσιασμένος από το πόσο έξυπνα είστε, και είδα και λίγο από το νούμερό σας και νομίζω ότι το κάνετε πολύ καλά. Σαν δύο γκάγκστερ που φαίνονται κακοί, σαν να πρόκειται πράγματι να αλληλοσκοτωθείτε. Ήταν πολύ καλό. Τι γίνεται τώρα με τη Ρούμπι και τη Μιράντα; Σας βοηθάνε;

Μητέρα: Η Μιράντα και η Ρούμπι φοβούνται τα αγόρια. Όταν τα αγόρια αρχίζουν να διαπληκτίζονται και να σπρώχνονται, τα κορίτσια πηγαίνουν κάπου και κρύβονται. Η Ρούμπι θα κάτσει περισσότερο μαζί τους. Η Μιράντα θα κάτσει μόνη της. Έχει φτάσει πια στο σημείο που απλά τους αγνοεί.

Ματ: Δε είμαστε οι μόνοι στο σπίτι που τσακωνόμαστε.

Μητέρα: Δεν είπα αυτό, Ματ.

Minuchin: Ματ και Μαρκ, ενωνόσαστε ποτέ κατά της Ρούμπι; Τσακώνεστε εναντίον της ενωμένοι;

Μαρκ: Την πολεμάω μόνος μου αν μπει στο δρόμο μου.

Minuchin: Είναι δυνατότερος από σένα, Ρούμπι; Φαίνεσαι δυνατό κορίτσι. Είσαι πολύ ψηλή.

Ρούμπι: Είναι δυνατότερος από μένα. Μερικές φορές ο Μαρκ αρχίζει να μου ρίχνει γροθιές κι εγώ του ανταποδίδω τα χτυπήματα.

Ματ: Πες του τι έκανες χθες.

Ρούμπι: Τι έκανα χθες;

Minuchin: Σταματήστε ένα λεπτό. Λοιπόν, Ματ, είσαι ο φύλακας του αδελφού σου;

Βλέπεις, μόλις τώρα τσακωνόταν με τον Μαρκ και πετάχτηκες για να τον υπερασπιστείς. Ωστε δουλεύετε μαζί.

Ματ: Τον περισσότερο καιρό δεν το κάνω.

Minuchin: Αυτό έκανες μόλις. Νομίζω ότι είναι ωραίο. Τα δίδυμα πρέπει να δουλεύουν μαζί.

Ματ: Απλώς της είπα «Πες του τι έκανες χθες».

Minuchin: Υπερασπιζόσουν τον Μαρκ. Βλέπω ότι είσαι με την πλευρά του Μαρκ.

Σε αυτό το σημείο η κάμερα κινείται και τα αγόρια κάνουν ερωτήσεις για τον τρόπο λειτουργίας της. Ο σύμβουλος απαντά τις ερωτήσεις τους και εστιάζει ξανά στη περιέργεια και τις ικανότητές τους.

Minuchin(στη μητέρα): Νομίζω πρόκειται για έξυπνα παιδιά με περιέργεια, που έχουν κάπως χάσει τον μπούσουλα και νομίζουν ότι το καλύτερο κομμάτι τους είναι του κύριου Χάιντ. (Στα παιδιά.) Παρ' ότι μου δείξατε το νούμερό των τεράτων, συνεχίζω να ενδιαφέρομαι για το γεγονός ότι μπορείτε να είστε διαφορετικοί.

Μητέρα: Σίγουρα μπορούν. Μου φαίνεται ότι προσπαθούν πολύ σκληρά για να κάνουν το αντίθετο. Ακόμα και ο δάσκαλος λέει ότι προσπαθούν πολύ σκληρά για να κάνουν αυτό που θέλουν.

Minuchin: Μαρκ, θα μιλήσω με τον Ματ και μετά θέλω τη γνώμη σου. Εντάξει; Ματ, αφού μπορείς να είσαι πολύ ευγενικός, έξυπνος, περίεργος και ταυτόχρονα μπορείς να είσαι ο κύριος Χάιντ, μια σατανική, τερατόμορφη φιγούρα, θέλω να ξέρω τι συμβαίνει στην οικογένεια, μόνο στην οικογένεια, και σε σπρώχνει από την αγγελική σου πλευρά στο να γίνεις δαίμονας. Ποιος και τι σε κάνει να γίνεις διάβολος από άγγελος;

Ματ: Μερικές φορές η Ρούμπι-

Μαρκ: Η Μιράντα.

Ματ: Μερικές φορές δεν κοιτάει τη δουλειά της. Έρχεται στο δωμάτιό μας κάθε μέρα για να πάρει τα ρούχα της, κι έρχεται μέσα προσπαθώντας να κάνει την έξυπνη και λέει «Μαντέψτε τι είστε στο σχολείο» και προσπαθεί να τρυπώσει μέσα κι εμείς πάντα της λέμε να βγει έξω, αλλά ποτέ δεν βγαίνει κι έτσι εμείς πάμε στο δωμάτιό της κι εκείνη λέει- (Η κάμερα κινείται. Ο Μαρκ κάνει νόημα στον Ματ να τη δει.)

Minuchin: Σταματήστε! Παρατήρησες ότι ενώ μιλάς, ο Μαρκ σε βοηθάει;

Ματ: Πώς;

Minuchin: Μόλις ένα λεπτό πριν, όταν μιλούσες, σου θύμισε να μην ξεχάσεις ότι η κάμερα σε παρακολουθεί. Συνέχισε, ήθελα μόνο να σου δείξω ότι μάλλον συντονίζεστε όμορφα μαζί.

Minuchin: Ωστε αυτό που λες είναι ότι γίνεσαι κακό παιδί από καλό κυρίως όταν η Μιράντα σε κουρδίζει. Τι γίνεται με τη Ρούμπι;

Ματ: Μμ. Η Ρούμπι δεν μου δίνει αφορμές.

Minuchin: Εσύ κι ο Μαρκ εκνευρίζετε ο ένας τον άλλο; (Ο Ματ γνέφει καταφατικά.) Το κάνετε. Και τότε μπορείς να γίνεις κι εσύ κακός. Ωστε πρώτη είναι η Μιράντα και μετά ο Μαρκ; Και η μαμά σου;

Ματ: Όπως χθες, η μητέρα μου ήθελε να μείνει στο δωμάτιό της και δεν ήθελε κανέναν εκεί κι εγώ καθόμουν στο χολ και μου είπε να πάω στο δωμάτιό μου. Θύμωσα, επειδή δεν είχα κάνει τίποτα.

Ρούμπι: Ναι, είχες θυμώσει με το γράμμα από την δι' αλληλογραφίας φίλη μου.

Ματ: Δε θύμωσα με αυτό.

Μητέρα: Ναι, θύμωσες. Έτσι άρχισε. Χθες, η Ρούμπι πήρε γράμμα από τη φίλη με την οποία αλληλογραφεί, κι ο Ματ θύμωσε, γιατί η Ρούμπι δεν τον άφηνε να το διαβάσει πριν από εκείνη-

Ματ: Όχι, δεν-

Μητέρα: Ένα λεπτό, Ματ. Κι εγώ είπα: «Ματ, όταν εσύ πήρες το δικό σου γράμμα, η Ρούμπι δεν το διάβασε». Θύμωσε τόσο πολύ, που αναγκάστηκα να ζητήσω από τη Ρούμπι να έρθει στο δωμάτιό μου να διαβάσει το γράμμα επειδή δεν την άφηνε ήσυχη.

Minuchin: Μόλις διέκρινα κάτι σημαντικό. Μιλούσατε κι έπειτα ο Ματ ήθελε να πεταχτεί κι εσείς του είπατε «Ένα λεπτό» και σας άκουσε. Συμβαίνει σπάνια αυτό; Γιατί μόλις τώρα του είπατε να σταματήσει και σταμάτησε.

Minuchin (στα αγόρια): Θέλω πάλι να πω κάτι. Ξέρετε η μαμά, οι αδελφές και οι δάσκαλοί σας, όλοι λένε ότι εσείς οι δύο είστε τέρατα. Εγώ είμαι ξένος, αλλά αυτό που με εντυπωσιάζει είναι η ικανότητά σας να αιτιολογείτε, να σκέφτεστε, να είστε προνοητικοί, να συνεργάζεστε. Δεν καταλαβαίνω, γιατί έχω εντυπωσιαστεί από το πόσο καλοί είστε. Άρα είμαι πολύ μπερδεμένος. Εσείς οι δύο με μπερδεύετε και το σχολείο με μπερδεύει. Είμαι τόσο χαζός, που το μόνο που βλέπω, είναι το καλό σας κομμάτι;

Ματ: Αν ήσασταν χαζός, δεν θα ήσασταν εδώ τώρα.

Μαρκ: Σκάσε!

Ματ: Μπορώ να λέω ό, τι θέλω. Γιατί εσύ φέρεσαι σαν άγγελος; Δεν είσαι διόλου άγγελος.

Μαρκ: Το ξέρω.

Ματ: Τότε σκάσε.

Μαρκ: Όχι.

Μιράντα: Μόνο όταν είσαστε εδώ, είστε καλοί. Όταν πάτε σπίτι, φέρεστε σαν ζώα.

Ματ: Ναι, σαν κι εσένα.

Minuchin: Ματ, όχι, όχι, όχι. Βλέπεις τι έκανες μόλις τώρα; Βλέπω την καλή σου πλευρά, εκείνη όμως όχι, επειδή γνωρίζει την άλλη σου πλευρά, κι αυτό που συνέβη μόλις τώρα είναι πως σας έβγαλε από μέσα σας την κακή πλευρά και γίνατε κακοί. Το είδες αυτό; Γέλασε, όταν είπα ότι είστε καλά παιδιά. Γέλασε γιατί ξέρει την άλλη σας πλευρά, του κυρίου Χάιντ, κι αμέσως (χτυπάει τα δάχτυλά του) γίνατε ο κύριος

Χάιντ. (Στη μητέρα) Βλέπετε, κι εσείς έχετε κάνει κάτι γι' αυτούς, που οι άλλοι δεν σας το λένε. Τους έχετε βοηθήσει να έχουν περιέργεια. Είναι άνθρωποι με περιέργεια.

Μητέρα: Προσπαθώ να τα ενθαρρύνω με βιβλία και τέτοια- να τα πηγαίνω σε θέατρα και βιβλιοθήκες. Από όταν ήταν μικρά προσπαθούσα να το κάνω αυτό.

Minuchin: Τους έχετε ενισχύσει την ικανότητα να σκέφτονται. Θέλω απλά να σας πω πως είσαστε πολύ πολύ επιτυχημένη. (Σηκώνεται όρθιος και σφίγγει το χέρι της μητέρας.)

Μητέρα (κλαίγοντας): Είστε ο πρώτος που μου το λέει. Βλέπω τη θετική τους πλευρά, αλλά όλοι οι άλλοι μου λένε ότι είναι κακά. Το συμβούλιο του σχολείου μου λέει ότι «αν δεν κάνετε κάτι γι' αυτό δεν θα τα κρατήσουμε στο σχολείο». Είναι δύσκολο να το αντιμετωπίζω συνέχεια. Κουράστηκα να μου λένε οι άνθρωποι: «Είναι κακά, είναι κακά». Ξέρω πως δεν είναι έτσι όλη την ώρα.

Minuchin: Δρ. Άντερσον, πρέπει να σκεφτούμε μαζί πώς να βοηθήσουμε τον Ματ και τον Μαρκ να βγουν απ' αυτό το τέλμα, γιατί βλέπω τεράστιο δυναμικό και στους δύο, επειδή η μητέρα έχει κάνει πολλά πράγματα που στην πραγματικότητα δεν αναγνωρίζει. Βλέπετε (στη μητέρα) υπάρχει πολλή καλοσύνη στην οικογένειά σας και καθώς ήσασταν άρρωστη για πολύ καιρό, τα παιδιά σας έχουν αποκτήσει πολλά βοηθητικά και υποστηρικτικά στοιχεία.

Μητέρα: Ναι, ξέρετε μπορούν να είναι έτσι. Πρέπει να ειπωθεί αυτό γιατί βλέπω μια πλευρά τους που οι δάσκαλοι και οι άνθρωποι στη γειτονιά δεν βλέπουν, κι έτσι φαίνεται σαν να κοιτάω- και μου λένε ότι κοιτάω- μέσα από ροζ γυαλιά.